

עברית כשפה שניה לתלמידים דוברי ערבית

נתוני תשע"ו

אב תשע"ו, אפריל 2016

ראמ"ה: מדידה בשירות הלמידה

בית אבגד, ז'בוטינסקי 5, רמת גן, 5252006 • טלפון: 03-5205555, פקס: 03-5205509

דוא"ל: rama@education.gov.il, אתר: <http://rama.education.gov.il>

תוכן עניינים

7.....	פתח דבר
8.....	1. רקע
9.....	1.1 עקרונות הוראת העברית כשפה שנייה בבתי ספר דוברי ערבית
10.....	2. עברית לדוברי ערבית בבית הספר היסודי
10.....	2.1 אוכלוסיית המחקר
10.....	2.2 המדגם
11.....	2.3 כלי המחקר
13.....	2.4 שיטת המחקר
13.....	2.5 המשתתפים במבחן בעברית ובשאלון לתלמיד
14.....	2.6 המשתתפים בשאלון למורה
14.....	2.7 סולם הציונים
15.....	3. הישגים בקרב כלל דוברי הערבית
15.....	3.1 הישגים במבחן בעברית
17.....	3.2 הישגים במבחן בעברית, לפי מגדר
18.....	3.3 הישגים במבחן בעברית, לפי רקע חברתי-כלכלי
21.....	4. הישגים במבחן בעברית במגזרים דוברי הערבית
21.....	4.1 הישגים במבחן בעברית, לפי מגדר
24.....	4.2 הישגים במבחן בעברית, לפי מגדר ומגדר
25.....	4.3 הישגים במבחן בעברית, לפי מגדר ורקע חברתי-כלכלי
28.....	4.4 הישגים במבחן בעברית, לפי מגדר ומחוז גיאוגרפי
30.....	4.5 הישגים במבחן בעברית במגזר הערבי, לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב
32.....	5. הישגים במבחן בעברית, לפי נושאים
34.....	6. סיכום הממצאים מפרקי ההישגים
36.....	7. לימודי השפה העברית – עמדות תלמידים
36.....	7.1 עמדות תלמידים כלפי לימודי השפה העברית – במבט על
39.....	7.2 דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר
42.....	7.3 שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר
45.....	7.4 חשיפה לעברית בסביבה הקרובה
47.....	7.5 מסוגלות עצמית בשפה העברית
50.....	7.6 תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית
52.....	7.7 הנאה ועניין בלימוד השפה העברית

54.....	7.8 סיכום הממצאים מפרק עמדות תלמידים
55.....	8.הוראת השפה העברית – עמדות מורים
55.....	8.1 עמדות מורים כלפי לימודי השפה העברית – במבט על
58.....	8.2 טיפוח מיומנות בשפה העברית
61.....	8.3 שיח בעברית במהלך השיעורים
63.....	8.4 שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים
65.....	8.5 שימוש בחומר כתוב
68.....	8.6 טיפוח עבודת צוות של מורים
71.....	8.7 גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר
74.....	8.8 סיכום הממצאים מפרק עמדות מורים
75.....	נספחים

רשימת לוחות

12	לוח 1: המשקל היחסי של כל תחום במבחן מתוך הציון הכולל
13	לוח 2: גודלי המדגם ושיעורי ההשתתפות בקרב כלל דוברי הערבית ולפי מגזר
15	לוח 3: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, כלל דוברי הערבית
17	לוח 4: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע וסטיית תקן, לפי מגזר
19	לוח 5: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע וסטיית תקן, לפי רקע חברתי-כלכלי
22	לוח 6: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע וסטיית תקן, לפי מגזר
24	לוח 7: הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגזר ולפי מגזר
	לוח 8: הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי
27	לוח 9: הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגזר ולפי מחוז גיאוגרפי
29	לוח 10: הציון הכולל במבחן במגזר הערבי בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מחוז גיאוגרפי ולפי סוג יישוב
31	לוח 11: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי תלמידים בשנים תשע"ד-תשע"ו
42	לוח 12: חשיפה לעברית בסביבה הקרובה – נתוני ההיגדים על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו
46	לוח 13: מסוגלות עצמית בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי תלמידים בשנים תשע"ד-תשע"ו
47	לוח 14: טיפוח מיומנות בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו
58	לוח 15: שימוש בחומר כתוב – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו
65	לוח 16: טיפוח עבודת צוות של מורים – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו
68	לוח 17: גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר – נתוני ההיגדים על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו, לפי מגזר
73	לוח 18: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי
75	לוח 19: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, לפי מגזר, לפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי
76	לוח 20: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, לפי מחוז גיאוגרפי
77	

לוח 21:	הציון הכולל במבחן לאורך השנים במגזר הערבי – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן,	77
לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב		77
לוח 22:	פערים בהישגים במבחן לאורך השנים בחלוקה לנושאים, במונחי סטיות תקן	78
לוח 23:	הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגדר, רקע חברתי-כלכלי ומגזר	79
לוח 24:	מספר התלמידים המשיבים לשאלון העמדות בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	80
לוח 25:	נתוני המדד המסכם דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר על פי דיווחי תלמידים, בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	80
לוח 26:	נתוני המדד המסכם שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר על פי דיווחי תלמידים, בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	82
לוח 27:	חשיפה לעברית בסביבה הקרובה על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	83
לוח 28:	נתוני המדד המסכם מסוגלות עצמית בשפה העברית על פי דיווחי תלמידים בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	83
לוח 29:	נתוני המדד המסכם תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	84
לוח 30:	נתוני המדד המסכם הנאה ועניין בלימוד השפה העברית על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	84
לוח 31:	מספר המורים המשיבים לשאלות העמדות בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	85
לוח 32:	נתוני המדד המסכם טיפוח מיומנות בשפה העברית על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	85
לוח 33:	נתוני המדד המסכם שיח בעברית במהלך השיעורים על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	86
לוח 34:	נתוני המדד המסכם שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	86
לוח 35:	נתוני המדד המסכם שימוש בחומר כתוב על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	87
לוח 36:	נתוני המדד המסכם טיפוח עבודת צוות של מורים על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	88
לוח 37:	גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ה ותשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר	89

רשימת תרשימים

16.....	תרשים 1: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, כלל דוברי הערבית
16.....	תרשים 2: התפלגות הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית
18.....	תרשים 3: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, לפי מגדר
20.....	תרשים 4: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, לפי רקע חברתי-כלכלי
22.....	תרשים 5: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, לפי מגזר
23.....	תרשים 6: התפלגות הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר
25.....	תרשים 7: ממוצעי הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר ולפי מגדר
27.....	תרשים 8: ממוצע הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי
29.....	תרשים 9: ממוצע הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר ולפי מחוז גיאוגרפי
31.....	תרשים 10: ממוצע הציון הכולל במגזר הערבי בשנת תשע"ו, לפי מחוז גיאוגרפי ולפי סוג יישוב
	תרשים 11: פערים בהישגים במבחן בשנת תשע"ו בחלוקה לנושאים, בין תלמידים מהמגזר
32.....	הערבי לבין תלמידים מהמגזר הבדואי והדרוזי, במונחי סטיות תקן
	תרשים 12: פערים בהישגים במבחן בשנת תשע"ו בחלוקה לנושאים, בין בנות ובנים, במונחי
33.....	סטיות תקן
	תרשים 13: נתוני המדדים המסכמים בנושאים השונים על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו, כלל
38.....	דוברי הערבית ולפי מגזר
	תרשים 14: דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים
41.....	אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו
	תרשים 15: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי
43.....	תלמידים בשנים תשע"ד-תשע"ו
	תרשים 16: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים
44.....	אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו
	תרשים 17: מסוגלות עצמית בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי תלמידים בשנים
48.....	תשע"ד-תשע"ו
	תרשים 18: מסוגלות עצמית בשפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על
49.....	פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו
	תרשים 19: תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים
51.....	המרכיבים אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו
	תרשים 20: הנאה ועניין בלימוד השפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו
53.....	על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו
	תרשים 21: נתוני המדדים המסכמים בנושאים השונים על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו, כלל
57.....	דוברי הערבית ולפי מגזר

תרשים 22:	טיפול מיומנות בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים	
59	תשע"ד-תשע"ו	
תרשים 23:	טיפול מיומנות בשפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על	
60	פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו	
תרשים 24:	שיח בעברית במהלך השיעורים – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על	
62	פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו	
תרשים 25:	שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו	
64	על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו	
תרשים 26:	שימוש בחומר כתוב – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו	66
תרשים 27:	שימוש בחומר כתוב – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי	
67	מורים בשנת תשע"ו	
תרשים 28:	טיפול עבודת צוות של מורים – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים	
69	תשע"ד-תשע"ו	
תרשים 29:	טיפול עבודת צוות של מורים – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי	
70	דיווחי מורים בשנת תשע"ו	
תרשים 30:	גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר – על פי דיווחי מורים בשנת	
72	תשע"ו, כלל דוברי הערבית	

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) פועלת להטמעת תרבות של "מדידה בשירות הלמידה" – מדידה המיועדת לתמוך בשיפור מתמיד של הלמידה, בהלימה לחזון מערכת החינוך וליעדים הלימודיים שהיא מציבה.

בשנת הלימודים תשע"ד החלה ראמ"ה בהערכת השליטה בשפה העברית כשפה שנייה בקרב תלמידים דוברי ערבית בשלב סיום בית הספר היסודי (כיתה ו'). המחקר, המתקיים זו השנה השלישית, מאפשר לעקוב אחר מגמות ושינויים בתחום העברית כשפה שנייה לאורך זמן ולנטר אותם, ברמה הארצית והמגזרית.

הערכת העברית כשפה שנייה מתמקדת בשני היבטים עיקריים – הישגים לימודיים וההקשר שבו מתקיימת הלמידה בבתי הספר. נוסף על כך, נבדקות במחקר עמדות התלמידים כלפי לימוד השפה העברית ומידת חשיפתם לשפה זו מחוץ לבית הספר. מידע רחב זה (לצד מידע ממקורות נוספים) נועד לסייע למובילי תחום הדעת במערכת החינוך לבצע ניטור של התהליך הלימודי ותוצריו, כדי לשפר את ההוראה ולחזק את הלמידה.

מבחן ההישגים נועד לבדוק באיזו מידה עומדים התלמידים בדרישות תכנית הלימודים להוראת העברית כשפה שנייה בסיום בית הספר היסודי. מטלות המבחן עסקו בשלוש אופנויות השפה – האזנה, הבעה בכתב וקריאה. הטקסטים ויחידות השיח נבחרו כך שיתאימו לילדים מהמגזרים דוברי הערבית מבחינה תרבותית, ויהיו עשירים במידה שמאפשרת רבדים שונים של הבנה. למחקר נבחרו תלמידי כיתה ו' כאוכלוסייה הנבדקת מתוך התפיסה כי בשלב זה של הלמידה קיימת תשתית שפתית טובה דיה של הבנה והבעה, כדי שאפשר יהיה לעמוד על איכותה. בה בעת, זוהי נקודת זמן מספיק מוקדמת לצורך התערבויות פדגוגיות לשיפור ולצמצום פערים.

שאלוני התלמידים והמורים נועדו לספק תמונת מצב מפורטת בנוגע להיבטים שונים של הוראת השפה העברית בבתי הספר. השאלון למורים כלל שאלות והיגדים שעסקו בדרכי ההוראה בכיתה, בקהילת המורים בבית הספר ובצרכים של המורים להתמקצעות בתחום הדעת ולשיפור הוראתו. השאלון לתלמידים כלל שאלות והיגדים שנוסחו בשפה הערבית ועסקו בעמדות התלמידים כלפי השפה העברית, במסוגלת העצמית שלהם בהקשר של השפה העברית, בחשיפה לשפה מחוץ לכותלי בית הספר ובשיעורי העברית בבית הספר.

לאוריינות ובקיאיות בשפה העברית חשיבות עליונה לקידום שילובם של דוברי הערבית בחברה ובכלכלת ישראל. השפה העברית היא השפה שעל בסיסה מתנהלים רוב מוסדות המדינה, כלי התקשורת והחיים הכלכליים-חברתיים בכללם. מחקרים מראים כי שליטה לא מספקת בשפה העברית היא חסם שמציב קושי רב בהשתלבות באקדמיה ובשוק העבודה. אנו מקווים שהתובנות העולות מנתוני המחקר יסייעו למערכת החינוך לחזק את שליטתם של התלמידים מהמגזרים דוברי הערבית בשפה העברית, ובכך לסייע לכל ילדה וילד בישראל למצות את מיטב יכולתם ולהביא לידי צמצום פערים בחברה הישראלית.

מחקר זה הוא פרי עבודה מקצועית וקפדנית של צוות ראמ"ה ועמו שותפים רבים: ועדת ההיגוי בתחום הדעת (שכללה את המפמ"רים, אנשי אקדמיה, נציגים ממטה המשרד ומדריכים ומורים ממגזרים שונים); גופים זכייניים – מטה (פיתוח המבחנים), טלדור (תפעול המבחנים) והמרכז הארצי לבחינות ולהערכה (עיבוד הנתונים).

ב ב ר כ ה ,

ד"ר חגית גליקמן

ח. אלקאן

מנכ"לית ראמ"ה

1. רקע

העברית היא השפה העיקרית והרווחת בישראל. בשפה זו מתנהלים רוב מוסדות המדינה, וגופים ציבוריים ופרטיים רבים עושים בה שימוש שוטף. זו השפה שבה מלמדים במוסדות להשכלה גבוהה, האוניברסיטאות וחלק גדול מהמכללות. מרבית כלי התקשורת הכתובה והאלקטרונית המרכזיים (רדיו, טלוויזיה, אינטרנט) הם בעברית וזו השפה הרווחת בחיי היומיום ברחוב, בשלטי חוצות, בקניונים ועוד. השליטה בשפה העברית היא אפוא תנאי הכרחי להשתלבות בחברה הישראלית, בחיי היום יום, במוסדות ההשכלה הגבוהה ובשוק העבודה. מובן מאליו שחשוב שכל אזרחי המדינה ישלטו היטב בעברית וירכשו מיומנויות אורייניות כגון קרוא וכתוב, הבנת הנשמע ויכולת לדבר ולתקשר בעברית.

עבור החברה דוברת הערבית השפה העברית היא במעמד של שפה שנייה. בניגוד לשפה זרה, שפה שנייה היא שפה שאליה נחשפים בסביבה הרחבה מחוץ לכותלי בית הספר והיישוב ובהקשרים מגוונים של החיים בחברה.

בשל החשיבות של רכישת השפה ושל השליטה בה, מקצוע העברית הוא מקצוע חובה בבתי ספר דוברי ערבית. הוראתו מתחילה באופן רשמי, במגזר הערבי והבדואי, בכיתה ג', בהיקף של 4-5 שעות שבועיות, ונמשכת לאורך כל שנות הלימוד בבית הספר עד בחינת הבגרות בכיתה י"ב (בהיקף של 3 יח"ל או 5 יח"ל)¹. בשנות הלימודים תשע"ה החלה לפעול תכנית חדשה בקרב תלמידי החברה הערבית בכל שכבות הגיל שמטרתה לחזק את שליטת תלמידי החברה הערבית בשפה העברית הדבורה. כמו כן, מוטמעת תכנית "טעימות בעברית" לכיתות א'-ב' שבה נחשפים התלמידים לשפה העברית באופן חווייתי. בגני הילדים תכנית זו נמצאת בשנות הלימודים הנוכחית (תשע"ו) בשלבי בדיקה ("פילוט").

במערכת החינוך קיים פיקוח נפרד על הוראת השפה העברית לתלמידים בבתי ספר דוברי ערבית במגזרים הערבי והבדואי ובמגזר הדרוזי. כך, קיימות גם תכניות לימודים שונות במגזרים השונים המותאמות לצרכים השונים של כל מגזר (יצירות ספרותיות ייעודיות וכד'). תכנית הלימודים החדשה בעברית לבתי הספר במגזרים הערבי והבדואי פורסמה בשנת 2011 ([למעבר לפרסום לחץ כאן](#)). תכנית הלימודים של המגזר הדרוזי אושרה בקיץ 2015, כך שהטמעתה החלה בשנות הלימודים תשע"ו. תכניות הלימודים השונות מביאות לידי ביטוי את מדיניות המשרד בנוגע להוראת השפה העברית כשפה שנייה במגזרים השונים, ואת התפיסה הדומה המדגישה את ההיבט התקשורתי של השפה.

¹ פרטי התכנית מתוארים בחוזר מנכ"ל תשעה/א1, בסעיף 9.7-15 "עברית על הרצף – תכנית משרד החינוך לשיפור שליטת תלמידי החברה הערבית בשפה העברית המדוברת".

1.1 עקרונות הוראת העברית כשפה שנייה בבתי ספר דוברי ערבית

מדיניות משרד החינוך בנושא הוראת השפה העברית כשפה שנייה נוגעת לארבע אופנויות השפה: כתיבה, דיבור, האזנה וקריאה. הוראתם אמורה לשלב תכנים הלקוחים מ"עולמות שיח" ומסוגות מגוונות. אלה הם עולמות השיח המוגדרים בתכנית: (1) תקשורת בין-אישית; (2) תקשורת המונים; (3) שיח עיוני; (4) ספרות. סוגות הטקסט מגוונות ומתאמות לעולמות השיח האלה: (1) טקסטים שמוסרים מידע ותיאורים; (2) טקסטים למטרות שכנוע (כמו פרסומות); (3) טקסטים למטרות הפעלה (כמו הנחיות והוראות); (4) טקסטים למטרות סיפור.

הקניית הדקדוק נעשית בהדרגה תוך כדי החשיפה לטקסטים באופנויות השונות, מתוך דגש על הפונקציונאליות של המבנים השונים בהקשרים שבהם הם נלמדים. בתחום הקריאה מושם דגש על מיומנויות אלו: הבנת המשמעות הגלויה, הבנת המשמעות הסמויה, קישור ויישום של רעיונות ומידע והערכת התוכן של הטקסט.

2. עברית לדוברי ערבית בבית הספר היסודי

מטרת המחקר היא לעקוב לאורך זמן אחר היבטים שונים הקשורים בהוראת מקצוע העברית בבתי הספר היסודיים דוברי הערבית. המחקר מתמקד בשני היבטים עיקריים – הישגים לימודיים וההקשר שבו מתקיימת הלמידה בבתי הספר. המחקר נערך לראשונה בשנת הלימודים תשע"ד ומאז הוא מתקיים מדי שנה באופן שמאפשר לבחון ברמה הארצית והמגזרית בלבד (ולא ברמה הבית ספרית) אם קיימות מגמות של השתנות בתחום דעת זה, ואם כן – מה כיוון השינויים ומה גודלם.

2.1 אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המטרה היא כלל התלמידים הלומדים בכיתות ו' בבתי ספר דוברי ערבית בחינוך הרגיל. מתוך אוכלוסיית המטרה נבנתה מסגרת הדגימה וממנה נדגמו בתי הספר והכיתות שהשתתפו במחקר. לא נכללו במסגרת הדגימה בתי ספר במזרח ירושלים, בתי ספר של החינוך המיוחד וכיתות חינוך מיוחד בבתי ספר רגילים.

תלמידי כיתה ו' נבחרו לאוכלוסייה הנבדקת מתוך התפיסה כי בשלב זה של הלמידה קיימת תשתית שפתית טובה דיה של הבנה והבעה, כדי שאפשר יהיה לעמוד על איכותה. בה בעת, זוהי נקודת זמן מספיק מוקדמת כדי לאתר מוקדי קושי ולעצב התערבויות פדגוגיות לשיפור השפה ולצמצום פערים.

2.2 המדגם

המחקר הועבר בקרב מדגם ארצי מייצג של בתי ספר, תלמידים ומורים. מאחר שמטרת המחקר היא להעריך את הוראת השפה ברמה הארצית וברמות המגזריות ולא ברמה הבית ספרית, הרי שאין צורך להעריך את כלל בתי הספר ואפשר להסתפק במדגם של תלמידים ומורים שמייצג את האוכלוסייה על גווניה השונים.

התלמידים במחקר נדגמו בשני שלבים במדגם אשכולות רב-שכבתי. בשלב הראשון נדגמו למחקר 198 בתי ספר, ובשלב השני בכל בית ספר נדגמה באופן אקראי כיתה (או שתי כיתות) משכבת כיתות ו'. במדגם המורים נכללו מורי העברית בבתי הספר שנדגמו. המדגם נבנה כך שהוא מייצג את אוכלוסיית המחקר שהוגדרה לעיל.

טרם ערכית המדגם חולקה אוכלוסיית המחקר (בתי הספר) לשכבות דגימה, ונדגמו בתי ספר בשיעור דומה לשיעורם באוכלוסייה. זאת למעט מקרים שבהם הוחלט לדגום דגימה מוגברת של קבוצות אוכלוסייה מסוימות שהן קטנות מאוד. המשתנים שעל פיהם נקבעו שכבות הדגימה ושעל פיהם דגמו היו המגזר (ערבי, בדואי, דרוזי), מחוז משרד החינוך (מרכז, ת"א, צפון, דרום, חיפה) וסוג היישוב (יישוב מעורב שגרים בו תושבים דוברי עברית ודוברי ערבית יחד, או יישוב לא מעורב שגרים בו תושבים דוברי ערבית בלבד). שכבות אלו תוכננו כך שיביאו בחשבון את השונות הקיימת באוכלוסיות דוברות הערבית בארץ ולפיכך יאפשרו להפיק מידע תקף שיהיה רלוונטי למקבלי ההחלטות השונים במשרד.

2.3 כלי המחקר

כלי המחקר היו מבחן הישגים ושאלון עמדות לתלמידי כיתות ו' ושאלון למורי העברית המלמדים בבתי הספר שנדגמו. בדוח זה מוצגים נתונים מקרב מורי כיתות ו' (בין שהם מלמדים את הכיתה שנדגמה ובין שלא).

הרשות הארצית למדידה והערכה בחינוך (ראמ"ה) פיתחה את כלי המחקר בליווי מובילי תחום הדעת במשרד החינוך ובשיתוף מומחים נוספים להוראת העברית כשפה שנייה, כמפורט בהמשך.

מבחן הישגים לתלמידים:

מבחן ההישגים פותח בליווי ועדת היגוי, שהיו חברים בה, נוסף על המומחים לפיתוח מבחנים מראמ"ה, המפמ"רים להוראת מקצוע העברית במגזר הערבי ובמגזר הדרוזי (או נציגיהם), נציגי ועדות המקצוע בשני המגזרים, אנשי אקדמיה המומחים לרכישת שפה שנייה או להוראת העברית בקרב דוברי ערבית ומדריכים ומורים להוראת המקצוע מאזורים שונים בארץ. תפקידיה של הוועדה היו להגדיר את מסגרת מבחן ההישגים, לגבש מפרט למבחן, ללוות את הליך הפיתוח של המבחן ולבצע בקרה שוטפת שתבטיח כי המבחן עומד בסטנדרטים של תוקף תוכן.

בשלב הראשון, ניסחה הוועדה מפרט המתאר את התחומים הנבדקים במבחן ואת המשקל היחסי שניתן לכל תחום (המפרט מפורסם באתר ראמ"ה). המפרט הסתמך על תכנית הלימודים לעברית כשפה שנייה בבתי הספר הערביים לכיתות ג'-י"ב, על מסמכי מתווה ההוראה במגזר הדרוזי ועל מדיניות ההוראה כפי שהציגו בוועדה מובילי תחום הדעת. המפרט נוסח כך שיתאים ליעדי ההוראה המשותפים בכל המגזרים.

בשלב השני, פותח מבחן בהלימה למפרט שהוגדר. ראמ"ה פיתחה את המבחן באמצעות צוות מקצועי מהמרכז לטכנולוגיה חינוכית (מטח). צוות הפיתוח כלל מומחים לשפה העברית ומורים ומדריכים לעברית במגזרים דוברי הערבית.

המבחן הועבר בשלושה נוסחים חופפים חלקית, כאשר כל תלמיד נבחן בנוסח אחד בלבד שהוקצה לו באקראי. מטלות המבחן עסקו בשלוש אופנויות השפה – האזנה, הבעה בכתב וקריאה. הטקסטים ויחידות השיח נבחרו כך שיתאימו לתלמידים מהמגזרים דוברי הערבית מבחינה תרבותית, ויהיו עשירים דיים כדי לאפשר ממדי הבנה שונים, בהתאם לציפיות המוגדרות בתכניות הלימודים. להלן פירוט התחומים שנבדקו במבחן:

1. **הבנת הנשמע (האזנה) –** התחום נבדק באמצעות יחידות שיח קצרות שהושמעו לתלמידים מתוך קובץ שמע/תקליטור. ליחידות השיח נלוו שאלות שעליהן התבקשו התלמידים להשיב.
2. **דיוק בקריאה –** התחום נבדק באמצעות משפטים המושמעים לתלמידים ובאמצעות משפטים כתובים וזיהוי מילות מטרה. בזיהוי מילות המטרה נדרשה תשומת לב הן לעיצורים והן לניקוד.
3. **הבנת הנקרא –** התחום נבדק באמצעות יחידות שיח קצרות (מילים, משפטים, פסקה) ובאמצעות טקסט רציף שאורכו כ-250 מילים. הטקסטים היו מעולמות שיח שונים (ספרותי, עיוני, תקשורת

המונים) ומסוגות שונות (סיפור, מידע, מפעיל). כל תלמיד שהשתתף במחקר קרא טקסט אחד. הטקסט לוה בשאלות אשר ייצגו ממדי הבנה שונים: הבנת המשמעות הגלויה בטקסט / איתור מידע, הבנת המשתמע מתוך הטקסט / פרשנות והיסק, יישום של רעיונות ומידע שנלמדו בטקסט למצבים חדשים והערכה של התוכן.

4. ידע לשוני – תחום זה נבדק לרוב בתוך ההקשר הטקסטואלי ותוך הדגשת ההיבט הפונקציונאלי של הלשון. שאלות הלשון בדקו הכרת מבנה תקין של משפט, התאמה במין ובמספר בין שמות עצם, פעלים ושמות תואר ועוד.

5. הבעה בכתב – תחום זה נבדק באמצעות משימת כתיבה של טקסט לכיד באורך של פסקה בת 30 מילים בערך (כחמישה משפטים).

כדי לחשב ציון כולל במבחן, ניתן משקל לכל אחד מהתחומים שנבדקו במבחן. המשקל היחסי של כל אחד מהתחומים מתואר בלוח 1. ועדת ההיגוי קבעה את ערכים אלו באופן שמשקף בקירוב את החלק שמוקצה לכל תחום בהוראה בכיתה ובתכניות הלימודים. יש לשים לב כי המשקל אינו בהכרח זהה לשיעור הפריטים או המשימות בנושא זה במבחן. למשל, מספר המטלות בהבעה בכתב הוא קטן יחסית מאחר שמדובר במטלה מורכבת יחסית שמתאימה לשלב זה של ההתפתחות השפתית של התלמידים. על כן, בסופו של דבר, תחום זה מקבל משקל של 15% מהציון הכולל.

לוח 1: המשקל היחסי של כל תחום במבחן מתוך הציון הכולל

המשקל היחסי של התחום במבחן	התחום
16%	הבנת הנשמע
8%	דיוק בקריאה
41%	הבנת הנקרא
20%	ידע לשוני
15%	הבעה בכתב

שאלונים למורים ולתלמידים:

שאלון למורים: השאלון כלל שאלות והיגדים שנוסחו בשפה העברית ועסקו בדרכי ההוראה בכיתה, בגורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר, בקהילת המורים בבית הספר ובצרכים של המורים להתמקצעות בתחום הדעת ולשיפור הוראתו.

שאלון לתלמידים: השאלון כלל שאלות והיגדים שנוסחו בשפה העברית ועסקו בעמדות התלמידים כלפי השפה העברית, במסוגלת העצמית שלהם בהקשר של השפה העברית, בחשיפה לשפה מחוץ לכותלי בית הספר ובשיעורי העברית בבית הספר. התלמידים השיבו על השאלון מיד בסיום המבחן.

2.4 שיטת המחקר

בתי הספר שנדגמו להשתתף במחקר קיבלו על כך הודעה בדצמבר 2015. בהודעה נמסר לבית הספר מספר הכיתה שנדגמה להשתתף במחקר ומידע על פרטי המחקר ועל ההיערכות הנדרשת מבית הספר. המבחן עצמו והשאלון הנלווה לו הועברו בו-בזמן בכל בתי הספר והכיתות שנדגמו בחודש פברואר 2016.

העברת המבחן בכיתות נמשכה כשני שיעורים רצופים (כשעה וחצי) ללא לחץ זמן. כל תלמידי הכיתות שנדגמו השתתפו במחקר ובכלל זה תלמידים עם צרכים מיוחדים (תלמידים עם קשיי למידה או תלמידים המקבלים תמיכה מתכנית השילוב). במבחן לא ניתנו התאמות מיוחדות כגון הקראה מאחר שהמבחן בודק מיומנויות כמו היכולת לפענח מילים ומשפטים והיכולת לעבד ולהבין טקסט כתוב באופן עצמאי, ללא תיווך חיצוני.

השאלון למורי העברית הועבר באמצעות סקר טלפוני במהלך החודשים מרץ 2016 ועד מאי 2016.

מערך מחקר זה מאפשר להתבונן מערכתית על הוראת השפה העברית בבתי הספר דוברי ערבית ולנטר מגמות לאורך זמן. בפרקים הבאים מוצגים הישגי כלל התלמידים במבחן, הישגי תלמידים מהמגזרים השונים שנבחנו והישגים בפילוח לפי נושאים. כמו כן, מוצגות השוואות הישגים בחתכים השונים של האוכלוסייה, בין השנים שבהם נערך המחקר עד כה, תשע"ד, תשע"ה ותשע"ו. פרקי הדוח האחרונים מוקדשים לממצאים העוסקים בעמדות התלמידים, מאפייני המורים ועמדות המורים בנושאים הקשורים בהוראת המקצוע.

2.5 המשתתפים במבחן בעברית ובשאלון לתלמיד

במחקר השתתפו בסך הכול 198 בתי-ספר ו-4,427 תלמידים. בלוח 2 מוצג גודל המדגם הכולל ובחלוקה לפי המגזרים דוברי הערבית ושיעורי ההשתתפות של כל קבוצה במחקר. נתוני ההשתתפות נוגעים לכלל התלמידים שנבחנו והם כוללים תלמידים עם צרכים מיוחדים, כפי שדווח על ידי בית הספר.

לוח 2: גודלי המדגם ושיעורי ההשתתפות בקרב כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

קטגוריה	מספר הנבחרים	שיעורי ההשתתפות
כלל דוברי הערבית	4,427	91%
מגזר ערבי	2,661	93%
מגזר בדואי	1,029	85%
מגזר דרוזי	737	93%

המדגם היה מדגם אשכולות רב-שכבתי עם דגימה מוגברת של קבוצות אוכלוסייה מסוימות שהן קטנות מאוד. הנתונים בדוח זה חושבו תוך שימוש במשקלות המתבססים על הסתברויות הדגימה ומתאימים את התפלגות המדגם להתפלגות האוכלוסייה.

2.6 המשתתפים בשאלון למורה

כאמור, השאלון למורי העברית הועבר בחודשים מרץ 2016-מאי 2016; השתתפו בו בסך הכול 327 מורים המלמדים עברית בכיתות ו' ב-219 בתי ספר שונים. שיעור ההשתתפות הכללי עומד על 84%.

2.7 סולם הציונים

סולם הציונים במבחן ההישגים בעברית נקבע כך שבשנת הבסיס (תשע"ד) ממוצע הציון הכולל היה 500 נקודות וסטיית התקן 100 נקודות. הציון הכולל בשנים תשע"ה ותשע"ו כוילו לסולם זה, מה שמאפשר להשוות את הישגי התלמידים בין שלושת המחזורים. חישובים אלו בוצעו תוך שימוש במשקלות הדגימה כך שניתן להתייחס לציון הממוצע במבחן כציון המשקף את כלל אוכלוסיית התלמידים דוברי העברית בכיתה ו'.

פער של 6 נקודות ומעלה בין ממוצע הציונים בתשע"ה לבין ממוצע הציונים בתשע"ו נחשב שינוי של ממש, ופער של 5 נקודות ומטה הוא פער קטן שאינו משמעותי דיו. כלל זה תקף גם לפערים בין ממוצעי קבוצות אוכלוסייה בתוך שנה ובין שנים. בדומה, פער של 4 אחוזים ומעלה בנתוני המדדים, המחושבים משאלוני עמדות תלמידים ומורים, ייחשב לפער של ממש. פערים של 3 אחוזים ומטה מוגדרים כפערים קטנים שאינם מובהקים.

3. הישגים בקרב כלל דוברי הערבית

בפרק זה תובא סקירה של הישגי התלמידים במבחן בעברית בקרב כלל דוברי הערבית. תחילה יוצגו הישגי התלמידים בשנה"ל תשע"ו בהשוואה להישגיהם בשנים הקודמות, ולאחר מכן יוצגו ההישגים לפי הפילוחים מגדר ורקע חברתי-כלכלי.

נתוני ההישגים של התלמידים בקבוצות הדיווח השונות כוללים את נתוניהם של כל התלמידים שהשיבו על שאלה אחת לפחות מתוך כלל שאלות המבחן (תלמידי החינוך המיוחד המשולבים בכיתות רגילות לא נכללים בחישוב הציונים).

3.1 הישגים במבחן בעברית

בלוח 3 ובתרשים 1 מוצגים מאפייני הציון הכולל של התלמידים שנבחנו בשנים תשע"ד-תשע"ו, ובתרשים 2 מוצגת ההתפלגות של הציון הכולל בשנת תשע"ו.

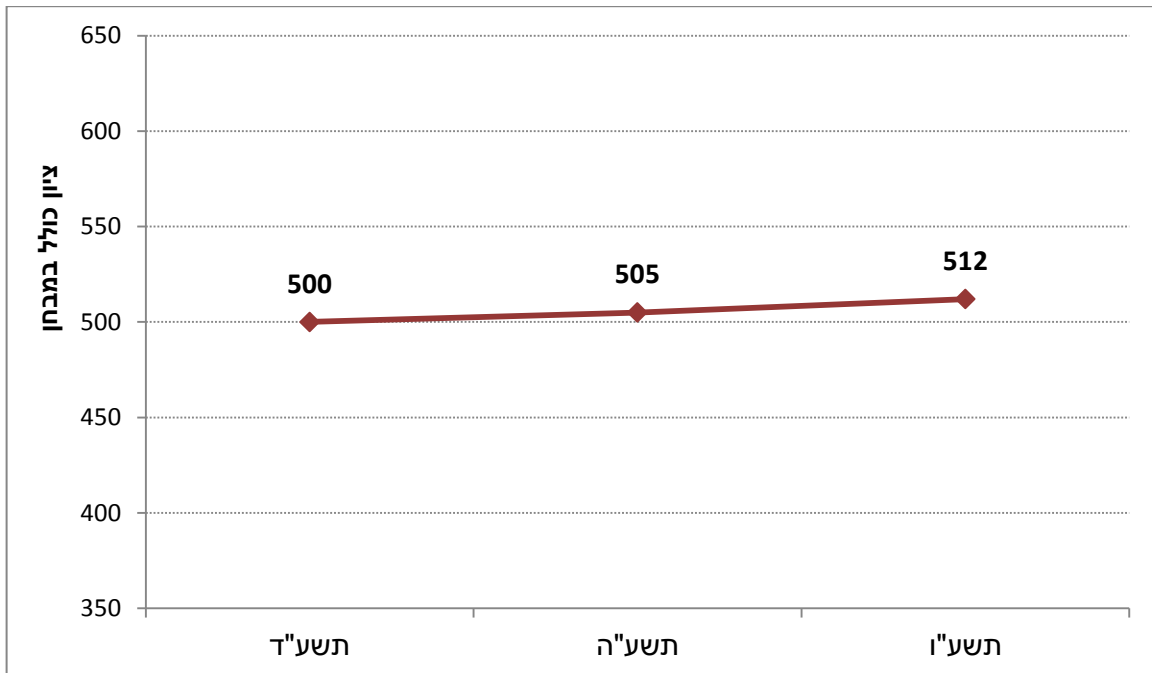
עיון בלוח 3 ובתרשים 1 מלמד כי ממוצע ציוני התלמידים במבחן בעברית לדוברי ערבית בשנת תשע"ו גבוה ב-7 נקודות מממוצע הציונים בשנת תשע"ה (512 בתשע"ו לעומת 505 בתשע"ה). בהשוואה לשנת הבסיס תשע"ד, ממוצע הציונים עלה ב-12 נקודות. עיון באחוזונים של ההתפלגות מלמד כי בין השנים תשע"ה ותשע"ו חלה עלייה של כ-10 נק' בציוני התלמידים בעלי ההישגים הבינוניים והגבוהים (אחוזון 50 – עלייה של 10 נק', אחוזון 75 – עלייה של 11 נק', ואחוזון 90 – עלייה של 12 נק'). בציוני התלמידים בעלי ההישגים הנמוכים לא נרשם בשנת תשע"ו שינוי בהשוואה לתשע"ה. מגמה זו שונה מהמגמה שנרשמה בשנת תשע"ה, אז חלה עלייה בציוני האחוזונים הנמוכים (אחוזונים 10 ו-25), ובאחוזונים הבינוניים והגבוהים לא חל שינוי של ממש.

באשר לפיזור הציונים, בשנת תשע"ו לא חל שינוי של ממש בסטיית התקן בהשוואה לשנים הקודמות (97 בתשע"ו לעומת 95 בתשע"ה ו-100 בתשע"ד). עיון בתרשים 2 מלמד כי קיימת שכיחות גבוהה יחסית של ציונים על פני כל טווח הציונים כמעט, בדומה לשנים הקודמות: בכל קטגוריה של ציונים בטווח שבין ציון 375 לציון 675, נמצאים לכל הפחות 5% מהתלמידים.

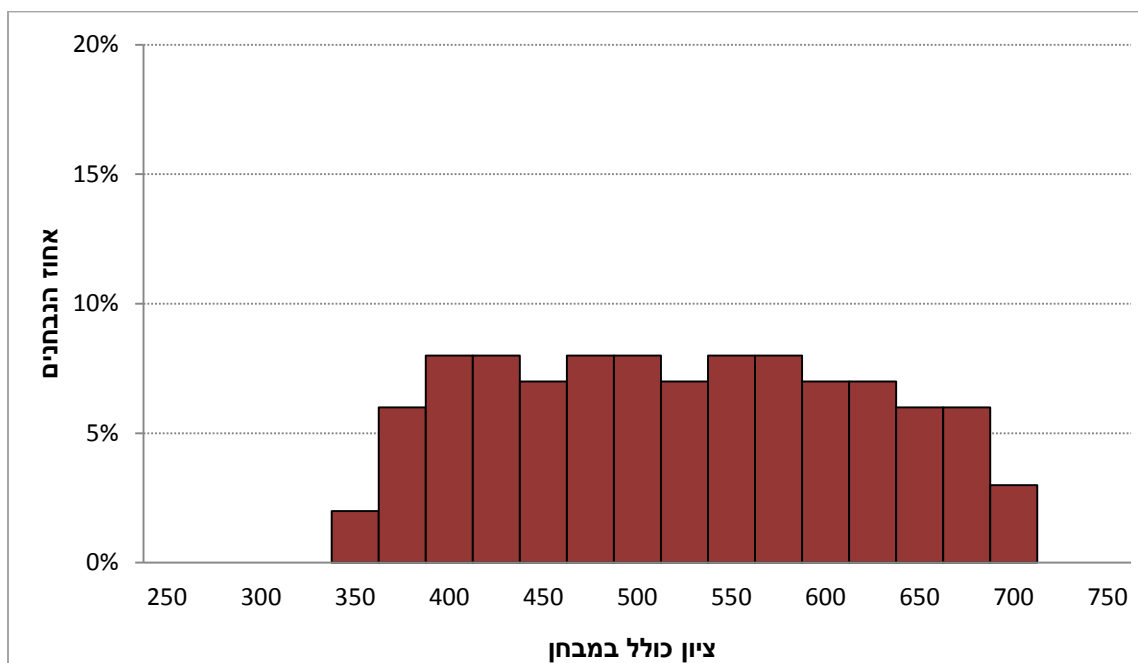
לוח 3: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, כלל דוברי הערבית

שנה	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	אחוזון 10	אחוזון 25	אחוזון 50	אחוזון 75	אחוזון 90
תשע"ד	4,481	500	100	360	420	503	587	632
תשע"ה	4,331	505	95	382	427	501	583	636
תשע"ו	4,427	512	97	382	427	511	594	648

תרשים 1: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, כלל דוברי הערבית

תרשים 2: התפלגות הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית

3.2 הישגים במבחן בעברית, לפי מגדר

בלוח 4 ובתרשים 3 מוצגים מאפייני הציון הכולל בשנים תשע"ד-תשע"ו בקרב בנים ובנות. בתחתית התרשים מופיעים שיעורי הבנים והבנות בקרב כלל דוברי הערבית באוכלוסיית המחקר בשנת תשע"ו. מספר הנבחנים שעל בסיסו נקבע הציון מוצגים בלוח 24². מהלוח ומהתרשים עולה כי בשנת תשע"ו, בהשוואה לשנה הקודמת תשע"ה, חלה עלייה של 8 נק' בממוצע ציוני הבנים ועלייה של 6 נק' בממוצע ציוני הבנות. סה"כ, בין השנים תשע"ד-תשע"ו, עלה ממוצע הבנים ב-14 נק', וממוצע הבנות עלה ב-10 נק'.

מהנתונים עולה שיש פער גדול בממוצע הציון הכולל בין בנים ובנות; בשנת תשע"ו הציון הממוצע בקרב הבנות גבוה ב-22 נקודות (כחמישית סטיית תקן) מהציון הממוצע בקרב הבנים, זאת בדומה לתמונה שהתקבלה בשנים הקודמות, אז הפער לטובת הבנות עמד על 26 נק' בתשע"ד ו-24 נק' בתשע"ה. ממצא זה, המצביע על פערים עקביים בהישגים לטובת הבנות בבתי ספר דוברי ערבית, חוזר ונשנה גם בתחומי האוריינות האחרים ובמערכות נוספות של מבחנים רחבי היקף הנערכים בישראל.

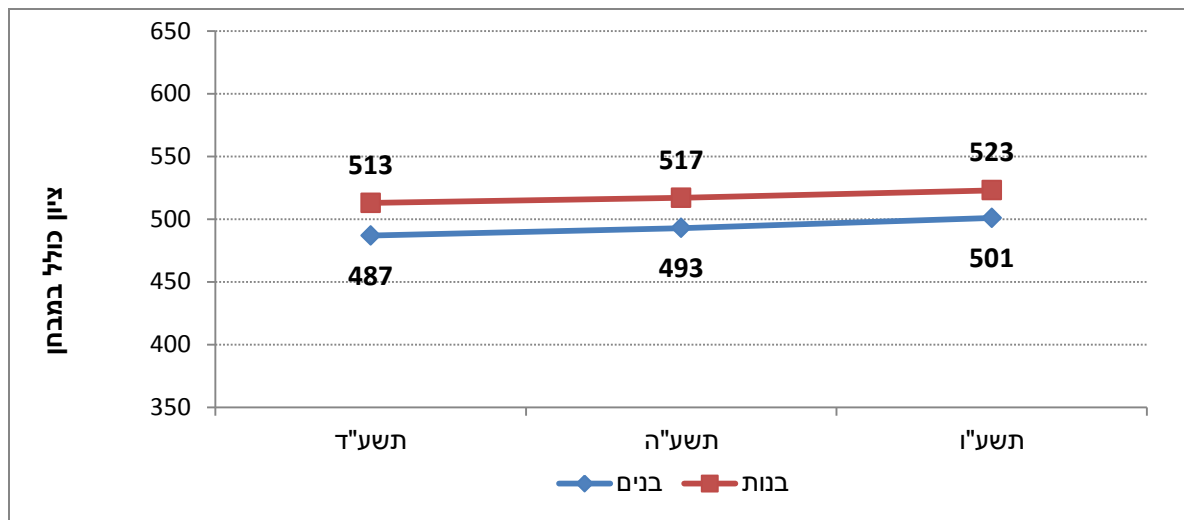
לוח 4: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע וסטיית תקן, לפי מגדר

שנה	מס' נבחנים	בנים		בנות	
		ממוצע	סטיית תקן	ממוצע	סטיית תקן
תשע"ד	2,117	487	101	513	97
תשע"ה	2,073	493	95	517	94
תשע"ו	2,143	501	98	523	95

הערה: מספר הנבחנים הכולל בשנת תשע"ד גדול מסכום הבנים והבנות, משום שלתלמיד/ה אחת לא קיים נתון של מגדר.

² להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו-2.7.

תרשים 3: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, לפי מגדר

שיעור התלמידים באוכלוסייה בתשע"ו: 50% בנים ו- 50% בנות.

3.3 הישגים במבחן בעברית, לפי רקע חברתי-כלכלי

בחלק זה מוצגים ההישגים בעברית בפילוח לפי הרקע החברתי-כלכלי של התלמידים (נמוך, בינוני וגבוה). חלוקת התלמידים לקבוצות אלו נקבעה על פי מדד טיפוח אישי, מדד שטראוס (להרחבה ראו תיבה להלן).

מדד טיפוח "שטראוס"

מדד טיפוח "שטראוס" הוא מדד אישי המחושב לכל תלמיד ותלמיד בבית ספר (בכל שכבות הכיתה הקיימות בו) ומשקף את הרקע החברתי-כלכלי שלו. מדד זה כולל ארבעה רכיבים:

- 1) השכלת ההורים – מבוסס על השכלת ההורה המשכיל יותר (חלקו במדד – 40%; 2) מצב כלכלי – מבוסס על חציון הכנסת הורי התלמידים בבית הספר שבו לומד התלמיד (חלקו במדד – 20%; 3) פריפריאליות – מבוסס על המרחק בין בית הספר לתל-אביב (חלקו במדד – 20%); 4) שילוב של ארץ לידה וארץ מצוקה – מבוסס על רשימת ארצות מצוקה של האו"ם (חלקו במדד – 20%). המדד מבוסס באמצעות עשירוני טיפוח (מעשירון 1 – המבוססים ביותר ועד לעשירון 10 – החלשים ביותר). התלמידים במחקר זה חולקו לשלוש רמות רקע חברתי-כלכלי על פי ערך המדד האישי: גבוה (1-3); בינוני (4-7); נמוך (8-10).

בלוח 5 ובתרשים 4 מוצגים מאפייני הציון הכולל בשנים תשע"ד-תשע"ו בקרב כלל הנבחרים לפי רקע חברתי-כלכלי. מספר הנבחרים שעל בסיסו נקבע הציון מופיע בלוח 35. להשלמת התמונה מופיעים בתחתית תרשים 4 שיעורי התלמידים בחלוקה לרמות רקע חברתי-כלכלי של תלמידים דוברי ערבית באוכלוסייה בשנת תשע"ו⁴. התבוננות בלוח ובתרשים מלמדת כי בשלוש הרמות של הרקע החברתי-כלכלי חלה עלייה בהישגים בין השנים תשע"ד לתשע"ו: 9 נקודות בקרב תלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה, 14 נקודות בקרב תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני ו-10 נקודות בקרב תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. כמו כן, נרשמו פערים ניכרים בין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי שונה; ככל שהרקע החברתי-כלכלי גבוה יותר, כך ההישגים גבוהים יותר. בתשע"ו הפער בממוצע הציונים בין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה לתלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני עומד על 31 נקודות (כשליש סטיית תקן, פער גדול מהפער בתשע"ה שעמד על 22 נקודות); הפער בממוצע הציונים בין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני לתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך עומד על 62 נקודות (כ-0.6 סטיית תקן, פער דומה לפער שנמצא בתשע"ה). נוסף על כך, סטיית התקן של ציוני תלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה היא הנמוכה ביותר מבין שלוש רמות הרקע החברתי-כלכלי (כ-0.8 סטיית תקן של כלל הנבחרים); בעוד שציוני התלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני והתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך הם בעלי סטיית תקן דומה.

לוח 5: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע וסטיית תקן, לפי רקע חברתי-כלכלי

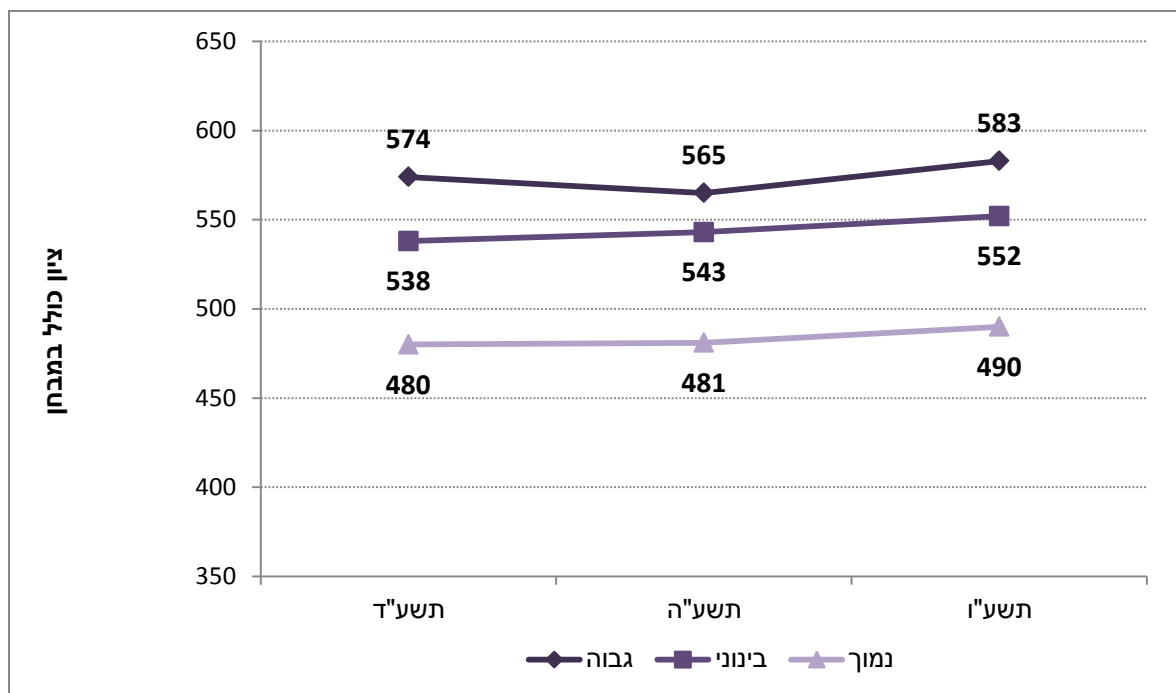
שנה	רקע חברתי-כלכלי גבוה			רקע חברתי-כלכלי בינוני			רקע חברתי-כלכלי נמוך		
	מס' נבחרים	ממוצע	סטיית תקן	מס' נבחרים	ממוצע	סטיית תקן	מס' נבחרים	ממוצע	סטיית תקן
תשע"ד	240	574	78	1,427	538	95	2,794	480	96
תשע"ה	262	565	82	1,529	543	91	2,526	481	90
תשע"ו	278	583	78	1,416	552	94	2,719	490	92

הערה: מספר הנבחרים הכולל גדול מסכום הנבחרים משלוש רמות הרקע החברתי-כלכלי, משום שלמעט תלמידים לא קיים נתון של רקע חברתי-כלכלי.

³ מספר התלמידים דוברי הערבית מרקע חברתי-כלכלי גבוה (באוכלוסייה ובמדגם) נמוך במיוחד, ולכן יש לנקוט בזהירות בפירוש שינויים קלים בין שנים בהישגי אוכלוסייה זו.

⁴ להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו-2.7.

תרשים 4: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, לפי רקע חברתי-כלכלי

שיעור התלמידים באוכלוסייה בתשע"ו: נמוך 68%; בינוני 29%; גבוה 3%.

4. הישגים במבחן בעברית במגזרים דוברי הערבית

בראשית פרק זה מוצגים ההישגים במבחן בעברית לאורך השנים בפילוח לפי ההשתייכות המגזרית (מגזר ערבי, מגזר בדואי, מגזר דרוזי). חלוקת בתי הספר למגזרים נקבעה על פי הפיקוח שאליו משתייכים בתי הספר. בהמשך הפרק מוצגים ההישגים במבחן לפי שני פילוחים בו זמנית: מגזר ומגדר, מגזר ורקע חברתי-כלכלי, מגזר ומחוז גיאוגרפי. לבסוף, מוצגים ההישגים במגזר הערבי בלבד בפילוח לפי סוג יישוב (מעורב או לא מעורב).

4.1 הישגים במבחן בעברית, לפי מגזר

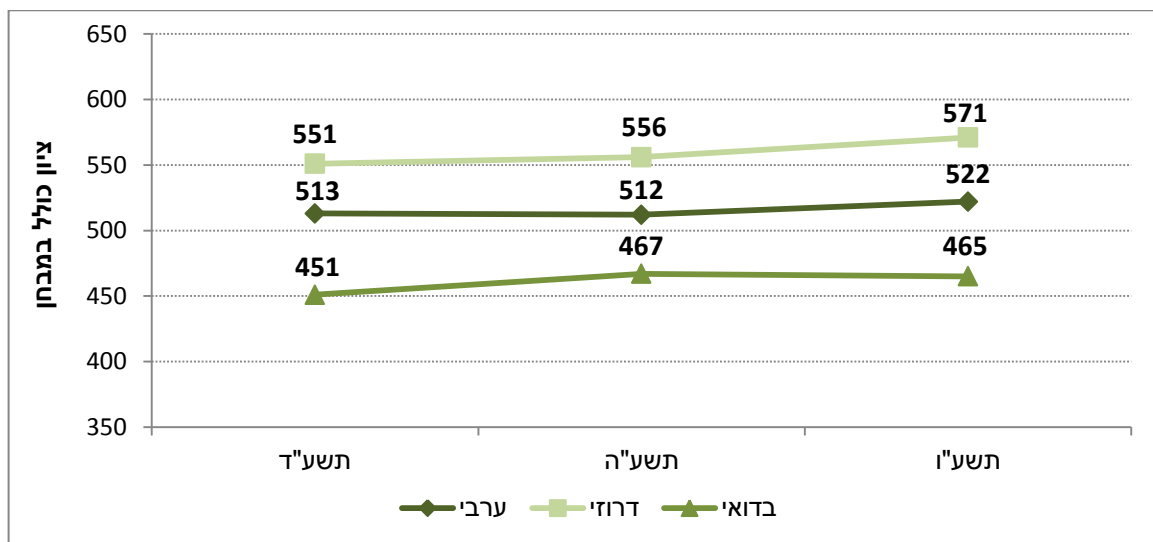
בלוח 6 ובתרשים 5 מוצגים נתוני הציון הכולל בשנים תשע"ד-תשע"ו בקרב כלל הנבחנים לפי מגזר. מספר הנבחנים שעל בסיסו נקבע הציון מופיעים בלוח 6. להשלמת התמונה מופיעים בתחתית תרשים 5 שיעורי התלמידים באוכלוסיית המחקר⁵ בשנת תשע"ו בחלוקה לפי מגזר. מהלוח ומהתרשים עולה כי לאורך השנים תשע"ד-תשע"ו חלה עלייה בהישגי התלמידים בכל אחד מהמגזרים: במגזר הדרוזי חלה עלייה של 20 נקודות הנובעת בעיקר מעלייה בין השנים תשע"ה לתשע"ו; במגזר הבדואי חלה עלייה של 14 נקודות שמקורה בעלייה בין תשע"ד לתשע"ה; במגזר הערבי חלה עלייה של 9 נקודות ומקורה בעלייה בין תשע"ה לתשע"ו. כמו כן עולה כי בתשע"ו, בדומה לתמונה שעלתה בשנים הקודמות, יש פערים משמעותיים בהישגים בין התלמידים מהמגזרים השונים; תלמידי המגזר הדרוזי הם בעלי הממוצע הגבוה ביותר (571), תלמידי המגזר הבדואי הם בעלי הממוצע הנמוך ביותר (465), ותלמידי המגזר הערבי נמצאים באמצע הטווח בין ממוצעי שני המגזרים האחרים (522). הפער בין תלמידי המגזר הדרוזי לבין תלמידי המגזר הבדואי עומד בשנת תשע"ו על 106 נקודות, למעלה מסטיית תקן שלמה. בשנת תשע"ו סטיית התקן של הציון הכולל היא הגדולה ביותר עבור תלמידי המגזר הערבי (95), מעט קטנה יותר עבור תלמידי המגזר הדרוזי (90) וקטנה אף יותר עבור תלמידי המגזר הבדואי (85). סטיית התקן בקרב המגזר הבדואי קטנה בכ-10 נקודות בהשוואה לשנת הבסיס תשע"ד.

⁵ להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו-2.7.

לוח 6: הציון הכולל במבחן לאורך השנים – ממוצע וסטיית תקן, לפי מגזר

שנה	מגזר ערבי			מגזר בדואי			מגזר דרוזי		
	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן
תשע"ד	2,418	513	96	1,239	451	95	824	551	87
תשע"ה	2,494	512	94	1,088	467	87	749	556	90
תשע"ו	2,661	522	95	1,029	465	85	737	571	90

תרשים 5: ממוצעי הציון הכולל במבחן לאורך השנים, לפי מגזר

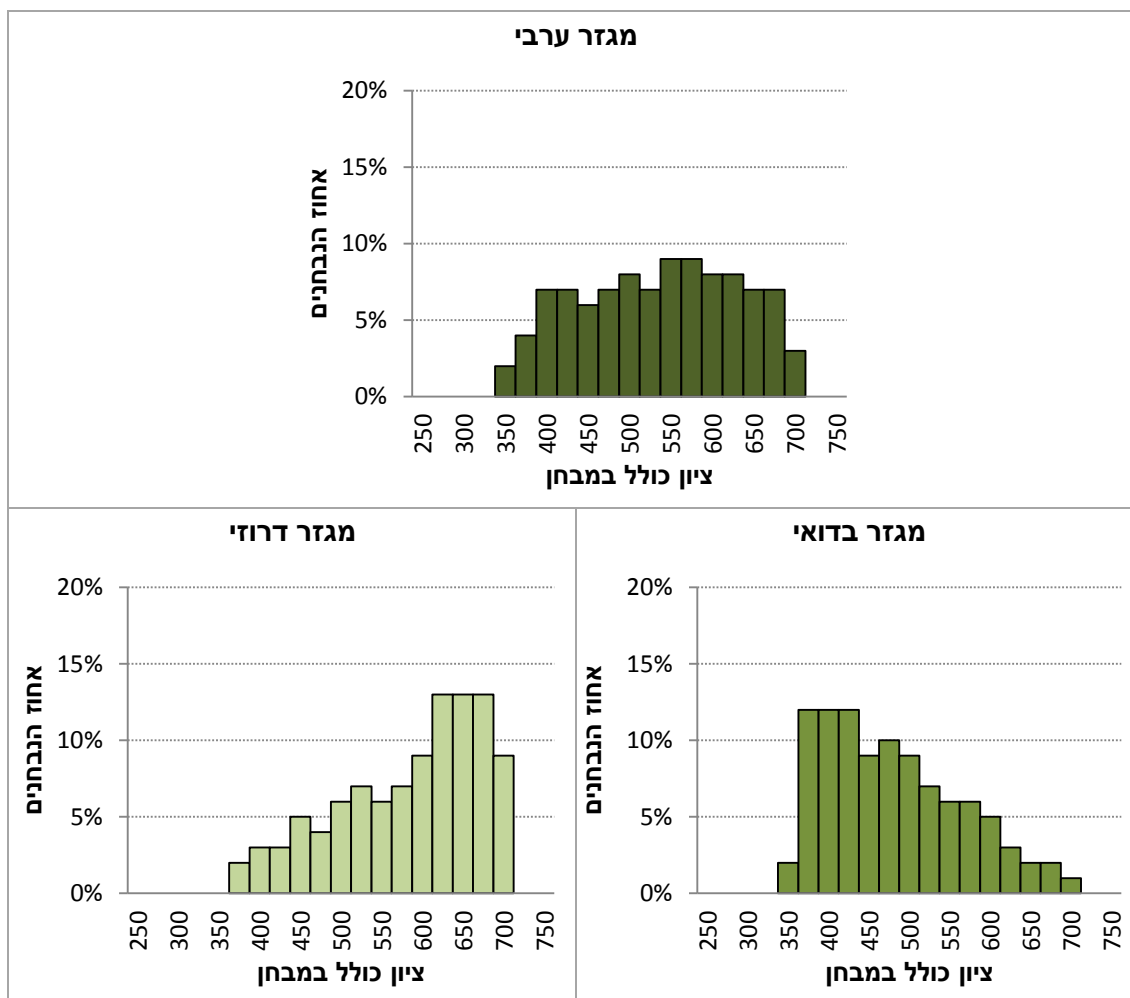

שיעור התלמידים באוכלוסייה בתשע"ו: ערבי 65%; בדואי 27%; דרוזי 9%.

התרשימים שלהלן מתמקדים בנתוני שנת תשע"ו. בתרשימים 6 מוצגים מאפייני התפלגות הציון הכולל בשנת תשע"ו במגזרים הערבי, הבדואי והדרוזי. עיון בנתונים מלמד כי התפלגות הציון הכולל בקרב המגזרים המרכיבים את קבוצת דוברי הערבית שונה בצורה משמעותית בקרב כל מגזר.

התפלגות הציון הכולל במגזר הערבי היא התפלגות מרכזית, הציונים מתפלגים בצורה סימטרית למדי משני צדדי הממוצע. התפלגות הציון במגזר הבדואי היא בעלת "זנב ימני", כלומר, מרבית הציונים מרוכזים סביב החלק התחתון של הסקאלה, באזור הציונים הנמוכים. לעומת זאת, התפלגות הציון הכולל במגזר הדרוזי היא התפלגות בעלת "זנב שמאלי", כלומר, מרבית הציונים מרוכזים סביב החלק העליון של הסקאלה, באזור הציונים הגבוהים. אפשר לראות שההתפלגויות משקפות את ההבדלים בציון הממוצע. עבור כל אחוזון של ההתפלגות, הציון במגזר הדרוזי גבוה מהציון במגזר הערבי, והציון במגזר הערבי גבוה מהציון במגזר הבדואי (ראה לוח 19 בנספחים).

תרשים 6: התפלגות הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר

4.2 הישגים במבחן בעברית, לפי מגזר ומגדר

בתת-פרק זה מוצגים ממוצעי הציון הכולל במבחן בעברית לפי מגדר בקרב כל אחד מהמגזרים דוברי הערבית. נתונים אלו משלימים את התמונה המגדרית שהוצגה בתת-פרק 3.2 (הישגים לפי מגדר).

בלוח 7 ובתרשים 7 מוצגים מאפייני הציון הכולל בשנת תשע"ו לפי מגזר ולפי מגדר. מספר הנבחנים שעל בסיסו נקבע הציון מופיעים בלוח 7. להשלמת התמונה מופיעים בתחתית תרשים 7 שיעורי התלמידים דוברי הערבית באוכלוסיית המחקר⁶ בחלוקה לפי מגזר ומגדר (להשוואה רב-שנתית של הנתונים עיין בלוח 19 בנספחים).

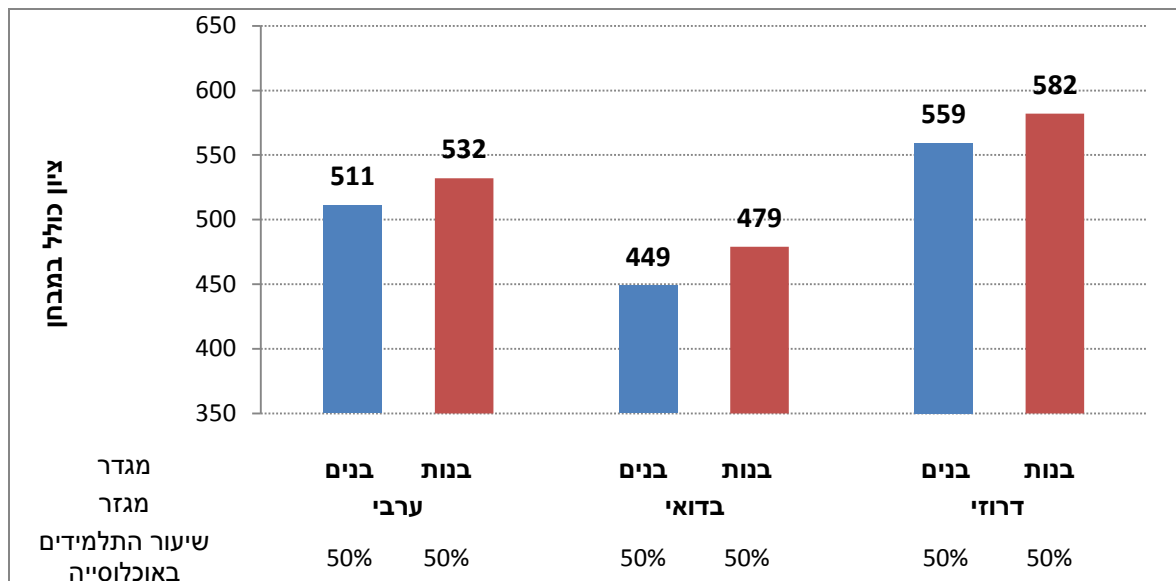
בלוח 7 ובתרשים 7 אפשר לראות שהפער בין הבנות לבנים נשמר גם בחלוקה למגזרים. הפער עומד על כרבע סטיית תקן לטובת הבנות במגזר הדרוזי (23 נקודות) והערבי (21 נקודות), וכשליש סטיית תקן לטובת הבנות במגזר הבדואי (30 נקודות). עם זאת, נראה כי הפערים בין המגזרים גדולים יותר מאשר הפערים בין המגדרים, למשל בתרשים 7 רואים שהישגי הבנים במגזר הדרוזי (559 נקודות) גבוהים מהישגי הבנות במגזר הערבי (532 נקודות), ואילו הישגי הבנים במגזר הערבי (511 נקודות) גבוהים מהישגי הבנות במגזר הבדואי (479 נקודות).

לוח 7: הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגזר ולפי מגדר

מגזר	מגדר	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	אחוזון 10	אחוזון 25	אחוזון 50	אחוזון 75	אחוזון 90
ערבי	בנים	1,302	511	97	382	427	511	594	648
	בנות	1,359	532	93	398	457	539	605	657
בדואי	בנים	472	449	81	360	383	426	503	568
	בנות	557	479	86	372	409	464	540	605
דרוזי	בנים	369	559	90	425	491	579	639	668
	בנות	368	582	88	448	524	608	652	676

⁶ להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו- 2.7.

תרשים 7: ממוצעי הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר ולפי מגדר

4.3 הישגים במבחן בעברית, לפי מגזר ורקע חברתי-כלכלי

בתת-פרק זה מוצגים ההישגים במבחן בעברית בפילוח לפי רקע חברתי-כלכלי בכל מגזר בנפרד. נתונים אלו משלבים את התמונה שהוצגה על הפערים החברתיים-כלכליים (תת-פרק 3.3) ואת התמונה שהוצגה על הפערים בין המגזרים השונים (תת-פרק 4.1) לתמונה דו-שכבתית אחת.

בלוח 8 ובתרשים 8 מוצגים מאפייני הציון הכולל בשנת תשע"ו לפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי. מספר הנבחנים שעל בסיסו נקבע הציון מופיעים בלוח 8. להשלמת התמונה מופיעים בתחתית תרשים 8 שיעורי התלמידים באוכלוסיית המחקר⁷ בחלוקה לפי מגזר ורקע חברתי-כלכלי (להשוואה רב-שנתית של הנתונים עיין בלוח 19 בנספחים).

מהנתונים עולה שהפער בין תלמידים המגיעים מרקע חברתי-כלכלי שונה קיים בכל המגזרים⁸. במגזר הערבי הפערים בממוצע הציונים לפי רקע חברתי-כלכלי עומדים על 33 נקודות (כשליש סטיית תקן) בין תלמידים מרקע גבוה (583) לבין תלמידים מרקע בינוני (550), ועל 52 נקודות (כחצי סטיית תקן) בין תלמידים מרקע בינוני (550) לבין תלמידים מרקע נמוך (498). במגזר הבדואי נמצא פער כמעט זהה של 51 נקודות (כחצי סטיית תקן) בין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני (510) לבין תלמידים מרקע נמוך (459). במגזר הדרוזי נמצא פער גבוה אף יותר של 58 נקודות (כ-0.6 סטיית תקן) בין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני (609) לבין תלמידים מרקע נמוך (551).

⁷ להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו-2.7.

⁸ במגזר הבדואי ובמגזר הדרוזי, תלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה מהווים קבוצה קטנה יחסית ולכן נתוניהם אינם מדווחים.

בה בעת, קיימים פערים בין המגזרים גם בתוך כל קטגוריה של רקע חברתי-כלכלי. בקרב תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני, הפער בין ממוצע הציונים של תלמידים מהמגזר הדרוזי לבין הממוצע של תלמידים מהמגזר הערבי הוא 59 נקודות (כ-0.6 סטיית תקן), ובין תלמידים מהמגזר הערבי לבין תלמידים מהמגזר הבדואי הפער הוא 40 נקודות (0.4 סטיית תקן). תמונה דומה מתקבלת מנתוני תלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. הפער בין ממוצע הציונים של תלמידים מהמגזר הדרוזי לבין הממוצע של תלמידים מהמגזר הערבי הוא 53 נקודות (כחצי סטיית תקן), ובין תלמידים מהמגזר הערבי לבין תלמידים מהמגזר הבדואי הפער הוא 39 נקודות (כ-0.4 סטיית תקן).

בהשוואה בין השנים (ראו לוח 19 בנספחים), נמצא כי בין השנים תשע"ה-תשע"ו נצפתה ירידה בציון הממוצע של תלמידים במגזר הבדואי מרקע בינוני, זאת בניגוד לעלייה שנצפתה בציוניהם של תלמידים אלו בין השנים תשע"ד-תשע"ה (506 בתשע"ד, 523 בתשע"ה ו-510 בתשע"ו). בקרב תלמידים מרקע נמוך לא חל שינוי של ממש בין השנים תשע"ה-תשע"ו, זאת בניגוד לעלייה בציוניהם בין השנים תשע"ד-תשע"ה (445 בתשע"ד, 460 בתשע"ה ו-459 בתשע"ו).

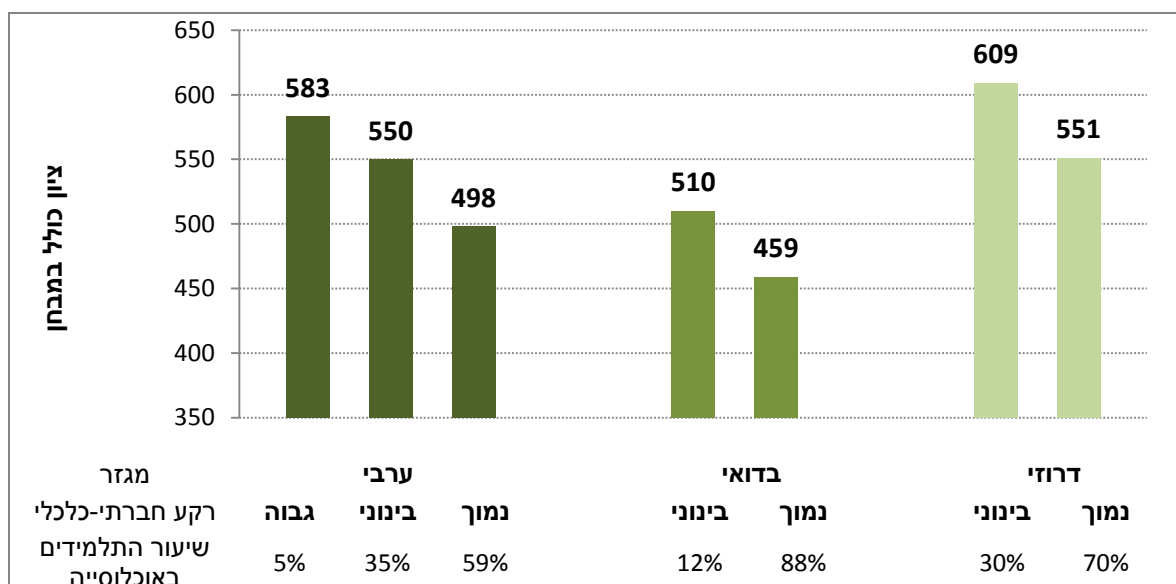
במגזר הדרוזי, לא חל שינוי של ממש בין השנים תשע"ד לתשע"ה בקרב תלמידים מרקע בינוני, ואילו בין השנים תשע"ה לתשע"ו ציוניהם עלו (592 בתשע"ד, 594 בתשע"ה ו-609 בתשע"ו). לעומת זאת, בשנים תשע"ד-תשע"ו נרשמה עלייה בציון בקרב תלמידים מרקע נמוך (528 בתשע"ד, 536 בתשע"ה ו-551 בתשע"ו). במגזר הערבי לא חל שינוי של ממש בין השנים תשע"ד לתשע"ה בקרב תלמידים מרקע בינוני, בניגוד לעלייה בציוניהם בין השנים תשע"ה-תשע"ו (534 בתשע"ד, 539 בתשע"ה ו-550 בתשע"ו). לעומת זאת, בשאר רמות הרקע החברתי-כלכלי, הירידה שנצפתה בין השנים תשע"ד-תשע"ה התחלפה בעלייה בין השנים תשע"ה-תשע"ו, הן בקרב תלמידים מרקע גבוה (573 בתשע"ד, 565 בתשע"ה ו-583 בתשע"ו) והן בקרב תלמידים מרקע נמוך (494 בתשע"ד, 485 בתשע"ה ו-498 בתשע"ו).

לוח 8: הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי

מגזר	רקע חברתי-כלכלי	מס' נבחנים*	ממוצע	סטיית תקן	אחוזון 10	אחוזון 25	אחוזון 50	אחוזון 75	אחוזון 90
ערבי	גבוה	278	583	78	464	527	596	654	676
	בינוני	1,015	550	93	409	479	564	628	664
	נמוך	1,357	498	90	379	422	495	568	620
בדואי	בינוני	139	510	91	387	430	512	576	644
	נמוך	887	459	82	364	390	446	517	582
דרוזי	בינוני	262	609	71	507	568	632	665	679
	נמוך	475	551	92	419	482	568	626	663

הערה: מספר הנבחנים הכולל בכל מגזר גדול מסכום הנבחנים ברמות המפורטות בלוח משום שלחלק מהתלמידים לא קיים נתון של רקע חברתי-כלכלי (11 במגזר הערבי ו-3 במגזר הבדואי).

תרשים 8: ממוצע הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר ולפי רקע חברתי-כלכלי

4.4 הישגים במבחן בעברית, לפי מגזר ומחוז גיאוגרפי

בתת-פרק זה מוצגים ההישגים במבחן בעברית בפילוח לפי מחוז גיאוגרפי בכל אחד מהמגזרים דוברי הערבית בנפרד. התמונה המצטיירת מפילוח דו-שכבתי זה משלימה את הממצאים שעלו מהתרשימים לעיל ומוסיפה עליהם; מעבר לפערים בין המגזרים ובין תלמידים מרקע חברתי-כלכלי שונה בתוך כל מגזר, קיימים פערים בין המחוזות הגיאוגרפיים בתוך המגזרים.

בלוח 9 ובתרשים 9 מוצגים מאפייני הציון הכולל בשנת תשע"ו לפי מגזר ולפי מחוז גיאוגרפי. מספר הנבחנים שעל בסיסו נקבע הציון מופיעים בלוח 9. להשלמת התמונה מופיעים בתחתית תרשים 9 שיעורי התלמידים דוברי הערבית באוכלוסייה⁹ בחלוקה לפי מגזר ומחוז גיאוגרפי (להשוואה רב-שנתית של הנתונים עיין בלוח 20 בנספחים).

עיון בלוח 9 ובתרשים 9 מלמד כי לתלמידים ממחוזות גיאוגרפיים שונים, במגזרים השונים, הישגים ממוצעים שונים. הפער בממוצעים בין המחוז שהציון הממוצע בו הוא הגבוה ביותר (תל אביב, 622) לבין המחוז שהציון בו הוא הנמוך ביותר (דרום, 459) עומד על 163 נקודות (למעלה מסטיית תקן וחצי). בקרב תלמידים מהמגזר הערבי, הציון הממוצע הנמוך ביותר התקבל במחוז חיפה (498). הציון במחוז צפון (531) גבוה בכשליש סטיית תקן מהציון במחוז חיפה, והציון במחוז תל אביב (622) גבוה בסטיית תקן ורבע מהציון במחוז חיפה. בקרב תלמידים מהמגזר הבדואי, הציון במחוז צפון (496) גבוה בכשליש סטיית תקן מהציון במחוז דרום (459). בקרב תלמידים מהמגזר הדרוזי, הציון במחוז חיפה (601) גבוה בכשליש סטיית תקן מהציון במחוז צפון (565). התבוננות בין המגזרים בתוך המחוזות משקפת גם במקרה זה את הבדלי ההישגים בין המגזרים בכלל המדינה. לדוגמה, בתוך מחוז צפון, ממוצע הציון הכולל של תלמידי המגזר הדרוזי (565) גבוה בכשליש סטיית תקן מהממוצע של תלמידי המגזר הערבי (531), וממוצע זה גבוה בכשליש סטיית תקן מהממוצע של תלמידי המגזר הבדואי (496).

⁹ להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו- 2.7.

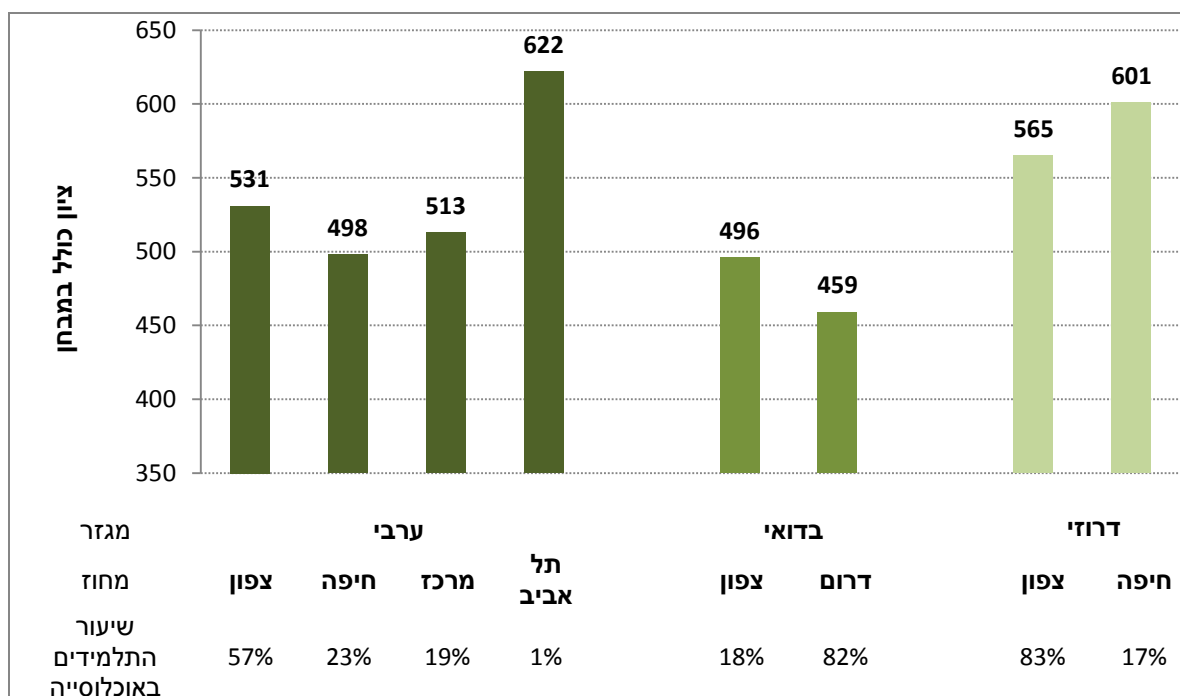
לוח 9: הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגזר ולפי

מחוז גיאוגרפי

מגזר	מחוז	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	אחוזון 10	אחוזון 25	אחוזון 50	אחוזון 75	אחוזון 90
ערבי	צפון	1,009	531	90	402	459	539	602	650
	חיפה	692	498	101	368	406	487	587	648
	מרכז	800	513	95	386	434	513	597	644
	תל אביב	160	622	75	487	606	652	668	683
בדואי	צפון	369	496	87	379	425	487	561	616
	דרום	637	459	83	364	390	446	517	582
דרוזי	צפון	579	565	91	427	501	584	640	672
	חיפה	158	601	78	481	562	620	665	681

הערה: בלוח לא מופיע נתון עבור מגזר בדואי במחוז חיפה משום שפילוח זה כולל רק בית ספר אחד.

תרשים 9: ממוצע הציון הכולל במבחן בשנת תשע"ו, לפי מגזר ולפי מחוז גיאוגרפי

4.5 הישגים במבחן בעברית במגזר הערבי, לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב

בתת-פרק זה מוצגים ההישגים במבחן בעברית בפילוח לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב, בקרב תלמידים מהמגזר הערבי בלבד. ייחודו של תת-פרק זה הוא בחשיפת רובד נוסף על ידי שימוש בפילוח לפי היישוב שבו נמצא בית הספר: יישוב שמתגוררים בו דוברי ערבית ודוברי עברית (יישוב מעורב) או יישוב שמתגוררים בו דוברי ערבית בלבד (יישוב לא מעורב)¹⁰.

הרציונל לביצוע פילוח זה מבוסס על ההנחה כי תלמידים הלומדים (ואולי מתגוררים) ביישוב מעורב חשופים לשפה העברית יותר מאשר תלמידים אשר לומדים (ואולי מתגוררים) ביישוב לא מעורב. תת-פרק זה מבקש לבחון, על קצה המזלג, את הקשר בין חשיפה פוטנציאלית לשפה העברית מחוץ לבית הספר לבין הישגים בשפה זו. יישובים מעורבים קיימים רק במגזר הערבי ולכן ניתוח הנתונים נעשה אך ורק במגזר זה. יש לשים לב שבפילוח הנדון מתקבלות קטגוריות שיש בהן מספר קטן של בתי ספר (לדוגמה, מחוז צפון, יישוב מעורב). יש להתייחס לתוצאות המתקבלות בזהירות בעת מתן פרשנות במקרים כאלו.

בלוח 10 ובתרשים 10 מוצגים מאפייני הציון הכולל במגזר הערבי בשנת תשע"ו לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב. מספרי בתי הספר והתלמידים שעל בסיסם נקבע הציון מופיעים בלוח 10. להשלמת התמונה מופיעים בתחתית תרשים 10 שיעורי התלמידים בחלוקה לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב בתוך המגזר הערבי¹¹ (להשוואה רב-שנתית של הנתונים עיין בלוחות 20 ו-21 בנספחים).

עיון בלוח 10 ובתרשים 10 מלמד כי ככלל ממוצע הציונים של תלמידים מיישובים מעורבים גבוה מציוניהם של תלמידים מיישובים לא מעורבים, אך קיימים הבדלים בין המחוזות השונים. בעוד שבמחוז מרכז אין פער של ממש בציונים בין סוגי היישובים (515 ביישוב המעורב לעומת 513 ביישוב הלא מעורב), במחוז צפון קיים פער של 33 נקודות לטובת היישוב המעורב (563 ביישוב המעורב לעומת 530 ביישוב הלא מעורב), ובמחוז חיפה נראה פער גדול אף יותר של 73 נקודות (563 ביישוב המעורב לעומת 490 ביישוב הלא מעורב). במחוז תל אביב לא קיימים יישובים לא מעורבים. התלמידים הלומדים ביישוב המעורב תל אביב-יפו השיגו, בממוצע, ציון גבוה באופן משמעותי מתלמידים ביתר המחוזות, ביישובים המעורבים והלא מעורבים כאחד.

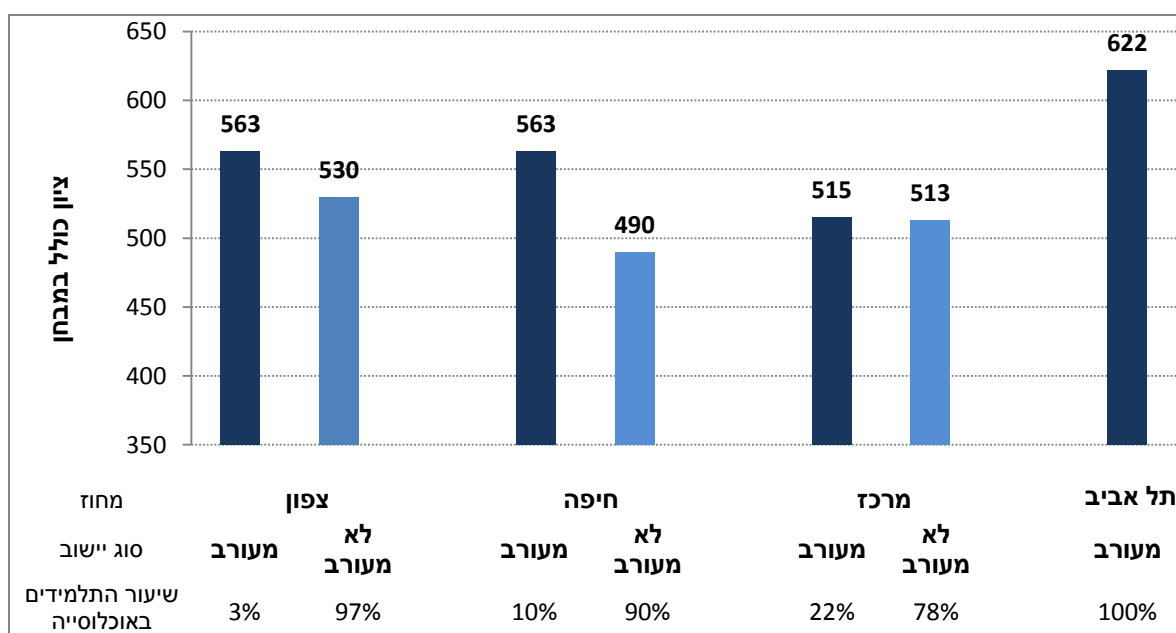
¹⁰ להלן פירוט הערים המעורבות לפי מחוז; מחוז צפון: עכו ומעלות תרשיחא; מחוז חיפה: חיפה; מחוז מרכז: רמלה ולוד; מחוז תל אביב: תל אביב-יפו.

¹¹ להרחבה על המדגם ושיטת חישוב הציונים ראה פרק 2, סעיפים 2.2, 2.5 ו-2.7.

לוח 10: הציון הכולל במבחן במגזר הערבי בשנת תשע"ו – ממוצע, סטיית תקן ואחוזונים, לפי מחוז גיאוגרפי ולפי סוג יישוב

מחוז	סוג יישוב	מס' בתי"ס	מס' נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	אחוזון 10	אחוזון 25	אחוזון 50	אחוזון 75	אחוזון 90
צפון	מעורב	4	91	563	84	435	504	574	632	665
	לא מעורב	40	918	530	90	402	457	539	601	650
חיפה	מעורב	10	228	563	94	410	498	583	640	669
	לא מעורב	20	464	490	99	368	402	476	574	642
מרכז	מעורב	13	319	515	104	383	424	505	613	659
	לא מעורב	20	481	513	92	387	435	516	592	636
תל אביב	מעורב	8	160	622	75	487	606	652	668	683

תרשים 10: ממוצע הציון הכולל במגזר הערבי בשנת תשע"ו, לפי מחוז גיאוגרפי ולפי סוג יישוב

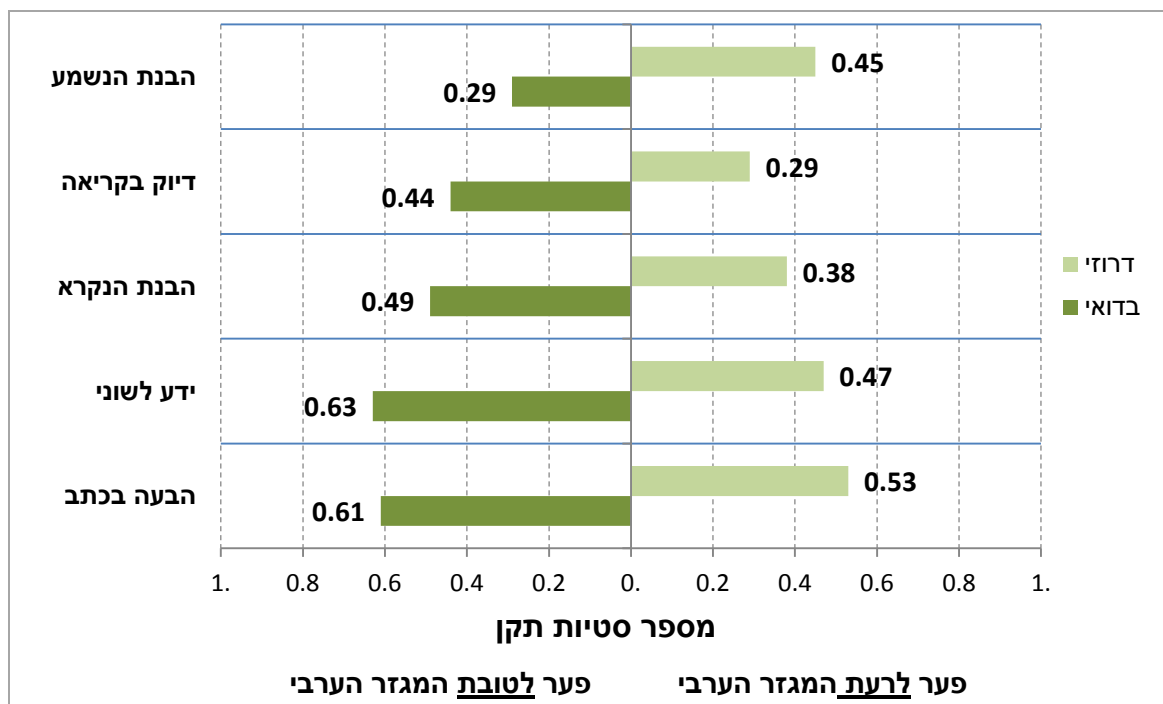
5. הישגים במבחן בעברית, לפי נושאים

כאמור בפרק הרקע, המבחן התמקד בחמישה נושאים עיקריים: הבנת הנשמע, דיוק בקריאה, הבנת הנקרא, ידע לשוני והבעה בכתב. לכל נושא חושב ציון ממוצע עבור כלל הנבחנים ועבור כל אחד מהמגזרים דוברי הערבית. בתרשים 11 מוצגים הפערים (במונחי סטיות תקן) בין המגזר הבדואי למגזר הערבי (ירוק כהה) והפערים בין המגזר הדרוזי למגזר הערבי (ירוק בהיר; להשוואה רב-שנתית של הנתונים עיין בלוח 22 בנספחים).

בדומה למגמה שנמצאה בשנים הקודמות, בכל הנושאים שנבדקו הישגי הדרוזים גבוהים מהישגי הערבים והישגי הערבים גבוהים מההישגים של הבדואים. הפערים בין המגזר הערבי למגזר הבדואי גדולים מהפערים בין המגזר הדרוזי למגזר הערבי. הפערים הגדולים ביותר נצפו בהבעה בכתב (0.61 סטיות תקן בין הערבי לבדואי ו-0.53 סטיות תקן בין הדרוזי לערבי) ובידע לשוני (0.63 סטיות תקן בין הערבי לבדואי ו-0.47 סטיות תקן בין הדרוזי לערבי). לעומת זאת, הפערים הקטנים ביותר נצפו בהבנת הנשמע (0.29 סטיות תקן בין הערבי לבדואי ו-0.45 סטיות תקן בין הדרוזי לערבי) ובדיוק בקריאה (0.44 סטיות תקן בין הערבי לבדואי ו-0.29 סטיות תקן בין הדרוזי לערבי).

תרשים 11: פערים בהישגים במבחן בשנת תשע"ו בחלוקה לנושאים, בין תלמידים מהמגזר

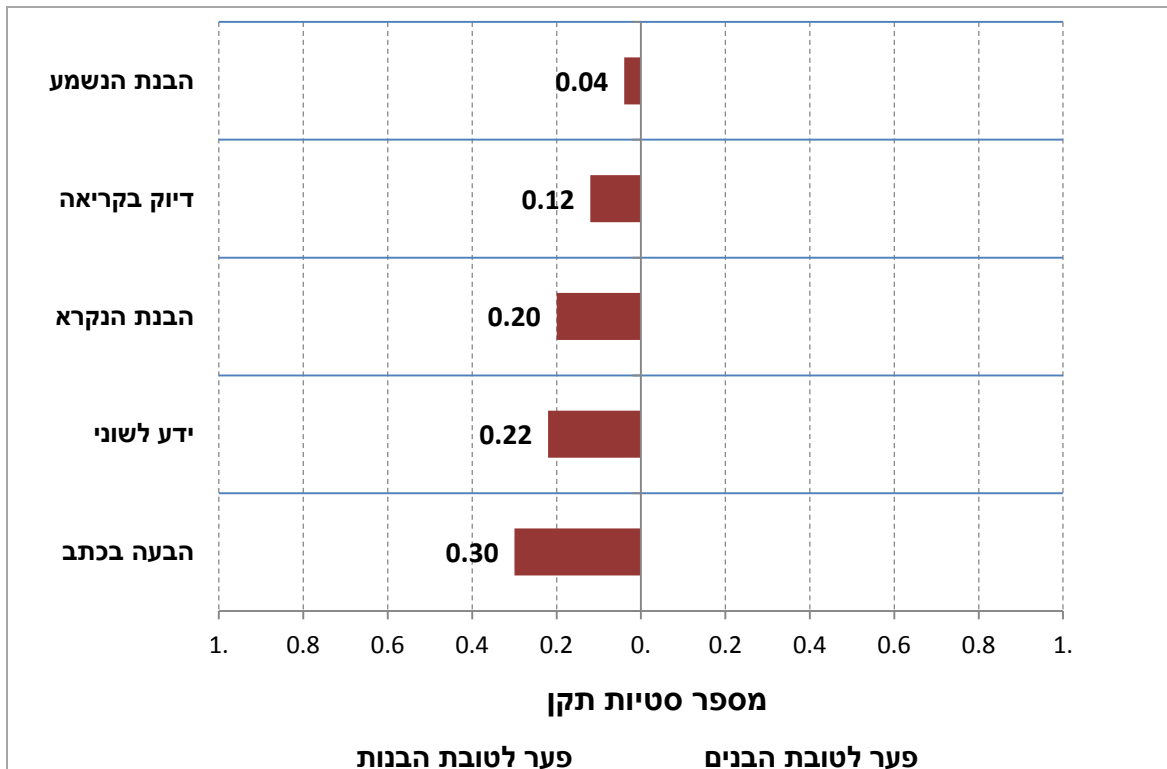
הערבי לבין תלמידים מהמגזר הבדואי והדרוזי, במונחי סטיות תקן

בתרשים 12 מוצגים הפערים בנושאי המבחן (במונחי סטיות תקן) בין בנות לבנים. עיון בתרשים מלמד כי בשנת תשע"ו, בדומה לממצאים שנמצאו בשנים הקודמות (ראה לוח 22 בנספחים), בכל הנושאים שנבדקו קיים פער עקבי לטובת הבנות אם כי במידה שונה בכל אחד מהנושאים. הפער הגדול ביותר לטובת הבנות נמצא בהבעה בכתב (0.30 סטיות תקן) ואילו בנושא של הבנת הנשמע אין פער של ממש בין בנות ובנים (0.04 סטיות תקן).

תרשים 12: פערים בהישגים במבחן בשנת תשע"ו בחלוקה לנושאים, בין בנות ובנים, במונחי

סטיות תקן

6. סיכום הממצאים מפרקי ההישגים

לאורך השנים תשע"ד-תשע"ו חלה עלייה בהישגי התלמידים במבחן בעברית לדוברי ערבית. ממוצע הציון הכולל בשנת הלימודים תשע"ו עלה בהשוואה לממוצעים בשנים הקודמות (512 בתשע"ו לעומת 505 בתשע"ה ו-500 בתשע"ד). בסך הכול, בתשע"ו נרשמה עלייה של 12 נקודות בציון הכולל לעומת תשע"ד, ועלייה של 7 נקודות לעומת תשע"ה.

העלייה בהישגים חלה בכל אחד מהמגזרים בנפרד. בין השנים תשע"ד לתשע"ו נרשמה עלייה של 20 נקודות בציוני תלמידים מהמגזר הדרוזי, כאשר מרביתה התרחשה בתשע"ו (571 בתשע"ו לעומת 556 בתשע"ה ו-551 בתשע"ד). במגזר הבדואי נרשמה עלייה של 14 נקודות בין תשע"ד לתשע"ו, אך מרביתה התרחשה בתשע"ה ואילו בתשע"ו כמעט ולא חל שינוי (465 בתשע"ו לעומת 467 בתשע"ה ו-451 בתשע"ד). במגזר הערבי נרשמה עלייה של 9 נקודות בין תשע"ד לתשע"ו שנובעת מעלייה שחלה בתשע"ו (522 בתשע"ו לעומת 512 בתשע"ה ו-513 בתשע"ד).

תלמידים ממגזרים שונים השיגו, בממוצע, ציונים שונים; תלמידים מהמגזר הדרוזי השיגו, בממוצע, 106 נקודות יותר מתלמידים מהמגזר הבדואי (למעלה מסטיית תקן שלמה). תלמידים מהמגזר הערבי השיגו, בממוצע, 57 נקודות יותר מתלמידים במגזר הבדואי (כ-0.6 סטיית תקן). הפערים מול המגזר הבדואי גדלו לעומת הפערים בשנה שעברה. כמו כן, כיוון הפערים בין המגזרים נשמר בכל חמשת הנושאים העיקריים של המבחן – הבנת הנשמע, דיוק בקריאה, הבנת הנקרא, ידע לשוני והבעה בכתב.

ניתוח ממצאי ההישגים במבחן בעברית לתלמידים דוברי ערבית מלמד כי קיים שוני משמעותי בין ההישגים של התלמידים בהתאם להשתייכותם המגדרית, החברתית-כלכלית והמיקום הגיאוגרפי של בית ספרם.

- בהסתכלות לפי מגדר לאורך כל השנים הישגי הבנות גבוהים מהישגי הבנים. בשנת תשע"ו הפער לטובת הבנות עמד על 22 נקודות (כרבע סטיית תקן), ונראה כי הוא נמצא במגמת ירידה מתונה (בתשע"ד הפער עמד על 26 נקודות ובתשע"ה הפער היה 24 נקודות). הפער לטובת הבנות נשמר גם בחלוקה למגזרים הערבי, הבדואי והדרוזי; בתשע"ו, בכל המגזרים בנות השיגו בין 21 ל-30 נקודות יותר מבנים. הפערים בין הישגי הבנות לבין הישגי הבנים משתקפים במרבית נושאי המבחן (הבעה בכתב, ידע לשוני, דיוק בקריאה, והבנת הנקרא), ורק בנושא "הבנת הנשמע" כמעט שאין הבדל בהישגים של הבנים והבנות.
- בכל השנים ככל שהרקע החברתי-כלכלי גבוה יותר, כך ההישגים גבוהים יותר. בשנת תשע"ו תלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה השיגו, בממוצע, 93 נקודות (כמעט סטיית תקן שלמה) יותר מתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך; תלמידים מרקע חברתי-כלכלי בינוני השיגו, בממוצע, 62 נקודות (כ-0.6 סטיית תקן) יותר מתלמידים מרקע חברתי-כלכלי נמוך. פערים בסדר גודל דומה נמצאו גם בשנים הקודמות. הפער לטובת תלמידים מרקע חברתי-כלכלי גבוה נשמר בחלוקה למגזרים; יתרה מזאת, תלמידים מרקע חברתי-כלכלי זהה אך ממגזרים שונים הגיעו להישגים שונים,

וכיוון הפערים בין המגזרים נשמר. מכך יוצא כי הממצאים מצביעים על פער משמעותי בין שלושת המגזרים בהישגים בתחום זה, שאינו מוסבר במלואו על ידי ההבדלים בהתפלגות הרקע החברתי-כלכלי.

- בנוסף לפערים על רקע מגזרי או חברתי-כלכלי, נמצאו פערים משמעותיים בהישגי התלמידים על רקע השתייכותם למחוזות גיאוגרפיים שונים; תלמידים ממחוז תל אביב מהמגזר הערבי ותלמידים ממחוז חיפה מהמגזר הדרוזי השיגו, בממוצע, כ-150 נקודות יותר מתלמידים ממחוז דרום מהמגזר הבדואי (פער של כסטיית תקן וחצי).
- מהשוואת ממוצע ההישגים בין יישובים מעורבים ליישובים לא מעורבים בארבעת המחוזות הגיאוגרפיים של המגזר הערבי, נמצא כי ההישגים ביישובים המעורבים גבוהים יותר מההישגים ביישובים הלא מעורבים. עם זאת, בעוד שבמחוז מרכז הפער הינו זניח, במחוזות צפון וחיפה הפערים שנמצאו הינם משמעותיים וגבוהים. כמו-כן, הישגיהם של התלמידים הלומדים במחוז תל אביב, שבו אין יישובים לא מעורבים, הם הגבוהים ביותר הן בהשוואה ליישובים מעורבים והן בהשוואה ליישובים לא מעורבים בשלושת המחוזות האחרים.

7. לימודי השפה העברית – עמדות תלמידים

7.1 עמדות תלמידים כלפי לימודי השפה העברית – במבט על

בסיום המבחן התבקשו התלמידים שהשתתפו במחקר לענות על שאלון עמדות. מטרת השאלון לתלמיד היא לאפיין את עמדות התלמידים כלפי השפה העברית, לאמוד את מידת חשיפתם לשפה העברית בסביבה הקרובה ולתאר את האופן שבו נתפסים לימודי השפה העברית בעיניהם. השאלון כלל היגדים בשישה נושאים: **דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר** (האמצעים שבהם משתמשים המורים ללימוד עברית בבית הספר), **שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר** (מידת השימוש שעושים התלמידים בשפה העברית מחוץ לבית הספר), **מסוגלות עצמית בשפה העברית** (הערכה עצמית של היכולת לקרוא, לשמוע ולשוחח בעברית), **תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית** (הכרה בחשיבות לימודי העברית עבור התלמיד), **הנאה ועניין בלימוד השפה העברית** (תחושת העניין וההנאה של התלמיד בלימודי השפה) ו**חשיפה לעברית בסביבה הקרובה** (חשיפת התלמיד לשפה העברית בביתו, בשכונת מגוריו ובקניונים ואזורי מסחר). במרבית הנושאים קובצו ההיגדים למדדים מסכמים כמתואר להלן. בנושא חשיפה לשפה העברית בסביבה הקרובה לא קובצו ההיגדים והם מדווחים בנפרד. פירוט מלא של ההיגדים בנושאים השונים מופיע בהמשך הדוח.

בנושא דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר הוצגו לתלמידים היגדים העוסקים בדרכי הוראת השפה בכיתה והם התבקשו לציין מה התדירות שבה הם נחשפו בכיתה לכל אחת מהדרכים הללו בחודש האחרון על סולם בן חמש דרגות הנע מ-"אף פעם" ועד "תמיד". בנושא שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר הוצגו לתלמידים מספר פעילויות והם התבקשו לדרג באיזו מידה הם מקיימים כל פעילות על סולם בן חמש דרגות הנע מ-"במידה מועטה מאד או כלל לא" עד "במידה רבה מאד". בנושאים מסוגלות עצמית בשפה העברית, תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית והנאה ועניין בשפה העברית, הוצגו לתלמידים היגדים שונים והם התבקשו לציין את מידת הסכמתם עם הנאמר בהיגד, על סולם בן חמש דרגות הנע מ-"מאד לא מסכים" עד "מאוד מסכים". לצורכי דיווח על הממצאים בכל חמשת הנושאים האלו, סווגו המשיבים אשר ציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 ו-5) כמדווחים על ההיגד (כלומר מדווחים על תדירות גבוהה או על קיום הפעילות או על הסכמה). רמת הדיווח על המדד המסכם חושבה כממוצע אחוז המדווחים על כל ההיגדים המרכיבים את המדד.

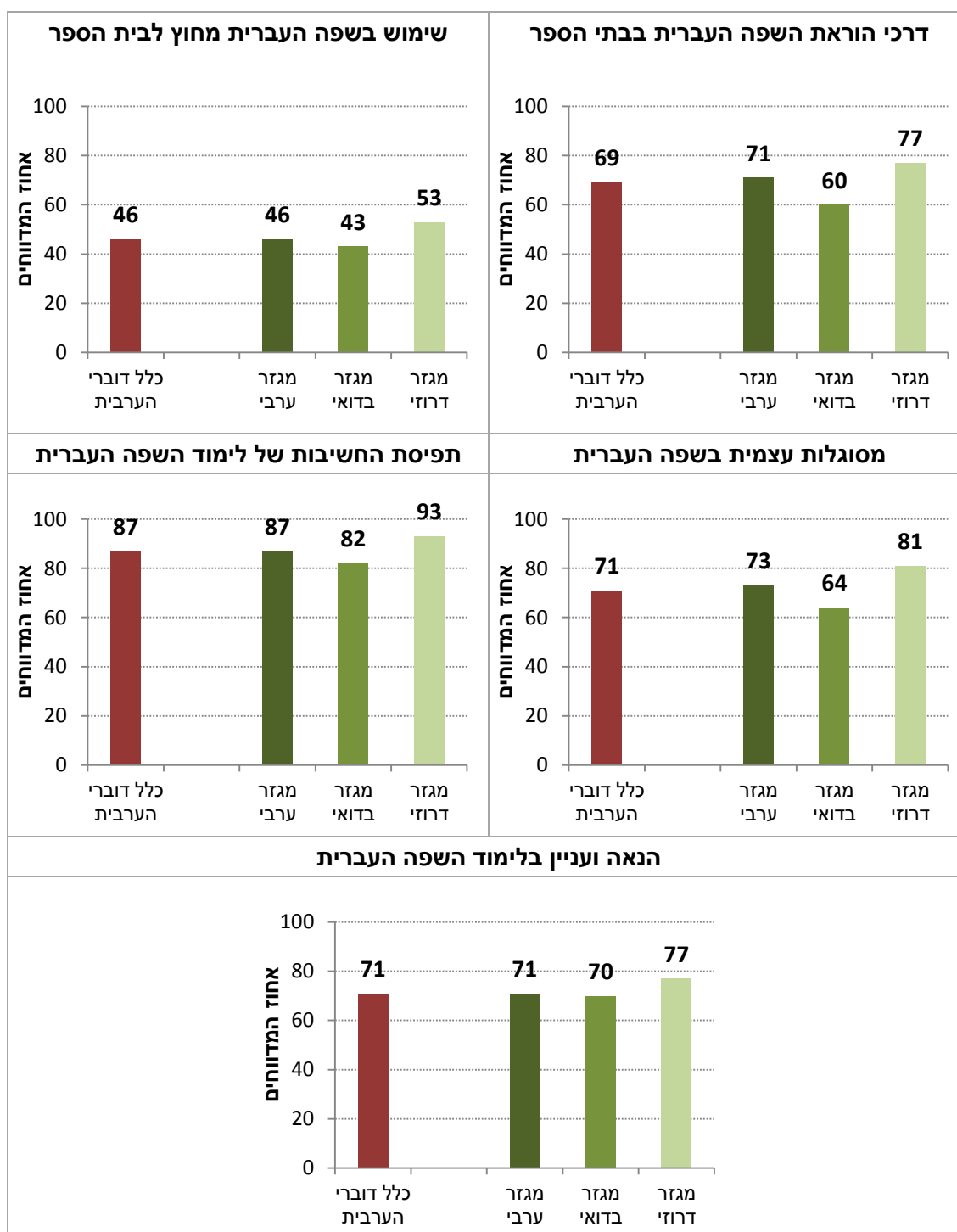
תרשים 13 מציג את דיווחי התלמידים על המדדים המסכמים בקרב כלל דוברי הערבית ולפי מגזרים. עיון בתרשים מלמד כי התלמידים דיווחו בשיעורים גבוהים על פעילויות ועמדות אשר משפיעות על רכישת השפה העברית; התלמידים דיווחו כי הם רואים חשיבות בלימוד השפה העברית (87%), מגלים הנאה ועניין בלימוד השפה העברית (71%), הם בעלי מסוגלות עצמית בשפה העברית (71%) וכי הם נחשפים למגוון דרכי הוראה של השפה העברית (69%). המדד שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר הוא המדד היחיד ששיעור התלמידים שדיווחו על היגדיו הוא בינוני (46%).

זאת ועוד, התבוננות במדדים המסכמים בקרב המגזרים השונים חושפת כי שיעורי הדיווח על חמשת המדדים בקרב תלמידים מהמגזר הדרוזי הם הגבוהים ביותר ובקרב תלמידים מהמגזר הבדואי הם הנמוכים ביותר, כאשר הפער בין שני המגזרים בולט במיוחד ביחס למגוון דרכי ההוראה שאליהם הם נחשפים בבית הספר ולתחושת המסוגלות העצמית שלהם בשפה העברית. בממוצע על פני חמשת המדדים, הפער בין דיווחי התלמידים מהמגזר הדרוזי ובין דיווחי התלמידים מהמגזר הבדואי הוא כ-12%. כמו-כן, נמצא פער של כ-7% בממוצע בכל המדדים לטובת תלמידים מהמגזר הדרוזי, בהשוואה לדיווחי התלמידים מהמגזר הערבי.

בהקשר זה, ראוי לציין כי כיוון הפערים בין המגזרים העולה מהדיווח העצמי של התלמידים על המסוגלות העצמית שלהם בשפה העברית תואם לכיוון הפערים בין המגזרים בציוני ההישגים כפי שהוצגו בפרק 4 (תרשים 6).

תרשים 13: נתוני המדדים המסכמים בנושאים השונים על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו, כלל

דוברי הערבית ולפי מגזר

להלן פירוט נתוני כל אחד מהמדדים המסכמים וההיגדים המרכיבים אותו, על פי דיווחי התלמידים.

7.2 דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר

המדד מורכב מעשרה היגדים¹² בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר

- א. "המורה מדברת אתנו בעברית"
- ב. "אנחנו מדברים עברית בשיעורים (עונים על שאלות/שואלים שאלות ועוד)"
- ג. "המורה מעודדת אותנו לדבר עברית בשיעורים"
- ד. "אנחנו שומעים קטעים בעברית בשיעורים (שירים, סיפורים, הוראות, שיחות)"
- ה. "המורה מלמדת אותנו דקדוק של השפה העברית (למשל נטיית הפועל)"
- ו. "אנחנו קוראים באופן עצמאי טקסטים בעברית"
- ז. "המורה נותנת לנו מטלות שבהן אנחנו כותבים קטעים קצרים בעברית"
- ח. "אנחנו עונים בעברית על שאלות המורה וגם שואלים את המורה שאלות בעברית"
- ט. "בשיעורי העברית, אנחנו מקיימים בכיתה דיונים בעברית בנושאים שונים"
- י. "רוב שיעורי העברית מתנהלים בעברית ולא בערבית"

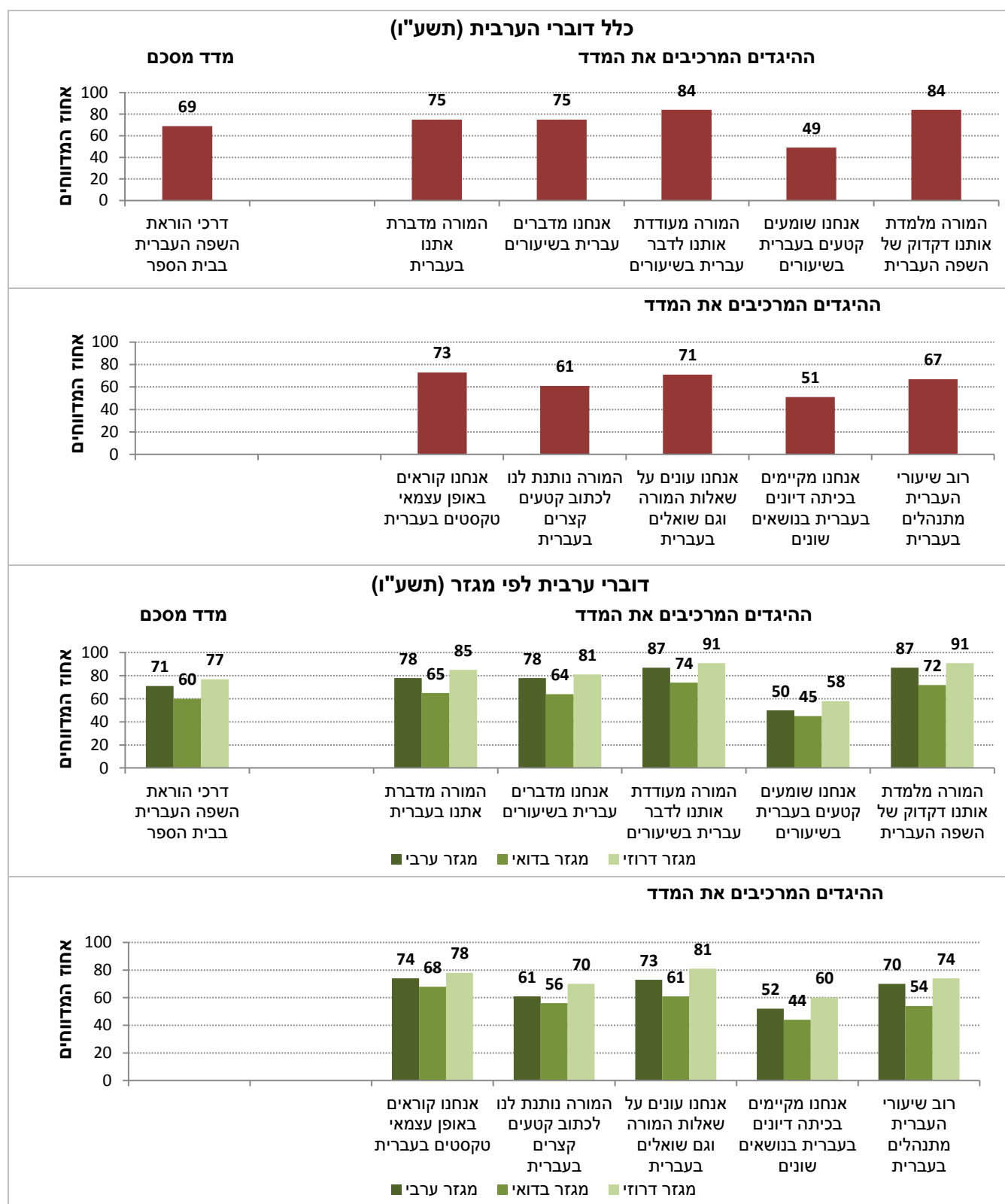
מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם, בתרשים 14, עולה כי ישנה שונות בין הדרכים השונות של הוראת השפה. בנוגע לדיבור בשפה העברית במהלך השיעורים, מרבית התלמידים דיווחו שהמורה מעודדת אותם לדבר בעברית בשיעורים (84%), שהמורה מדברת איתם בעברית (75%), שהם נוהגים לדבר עברית בשיעורים (75%), שהם שואלים את המורה ועונים לה בעברית (71%), וכן שרוב השיעורים מתקיימים בעברית ולא בערבית (67%). רק כמחצית מהתלמידים דיווחו על קיום דיונים בעברית בכיתה (51%). בנוגע לדרכי ההוראה האחרות שנבדקו, מרבית התלמידים דיווחו שהם לומדים דקדוק של השפה העברית (84%) ושהם נוהגים לקרוא באופן עצמאי טקסטים בעברית (73%). באשר להבעה בכתב, שיעור נמוך יותר של תלמידים דיווחו על עיסוק במטלות כתיבה של קטעים קצרים בעברית (61%), ושיעור נמוך עוד יותר דיווחו על השמעת קטעים בעברית במהלך השיעור (49%).

עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים כי בהשוואה לפי מגזרים, תלמידים מהמגזר הבדואי דיווחו בשיעורים נמוכים יחסית על מרבית ההיגדים (בפער של 13-20 אחוזים מהמגזר הדרוזי). בהיגדים הנוגעים ללימודי הדקדוק של השפה העברית, התנהלות השיעורים ותקשורת בעברית עם המורה נרשמו פערים גבוהים במיוחד (כ-20%) בין שיעורי הדיווח של תלמידים מהמגזר הדרוזי, שבקרבם שיעור הדיווח עמד על כ-90%, לבין תלמידים מהמגזר הבדואי שבקרבם שיעור הדיווח עמד על כ-70%. בהשוואה בין תלמידים מהמגזר הערבי ובין תלמידים מהמגזר הדרוזי לא נמצאה מגמה חד משמעית, כאשר בהיגדים "המורה מדברת אתנו בעברית", "המורה נותנת לנו לכתוב קטעים קצרים בעברית", "אנחנו עונים על שאלות המורה וגם שואלים בעברית", "אנחנו שומעים קטעים בעברית בשיעורים", ו-"אנחנו מקיימים

¹² הרכב המדד הורחב בתשע"ו ולכן ערכיו אינם ברי השוואה לערכים שדווחו בשנים הקודמות.

דיונים בעברית בנושאים שונים" נרשמו פערים בינוניים של 7-9 אחוזים לטובת המגזר הדרוזי, ואילו בשאר המדדים שיעורי הדיווח היו דומים בשני המגזרים.

תרשים 14: דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו

7.3 שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר

המדד מורכב מחמישה היגדים בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר

- א. "קורא סיפורים בעברית"
- ב. "קורא וכותב בעברית באינטרנט"
- ג. "מאזין לשירים בעברית"
- ד. "צופה בתוכניות טלוויזיה או בסרטים בעברית"
- ה. "מדבר בעברית עם אנשים מחוץ לבית (בקניונים, בפארקים ועוד)"

בלוח 11 ובתרשים 15 מוצגים שיעורי הדיווח על המדד **שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר** בקרב כלל דוברי הערבית ובקרב כל מגזר בנפרד, עבור השנים תשע"ד, תשע"ה ותשע"ו. בתרשים 16 מוצגים נתוני ההיגדים המרכיבים את המדד. מבט כללי בנתוני תרשים 15 מגלה כי בשנת תשע"ו פחות ממחצית התלמידים (46%) דיווחו על שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר. שיעור התלמידים במגזר הדרוזי אשר דיווחו על שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר גבוה בהשוואה למגזר הערבי והבדואי (53% לעומת 46%-43%, בהתאמה). עוד עולה כי בין השנים תשע"ד-תשע"ו לא חל שינוי של ממש בדיווחי כלל התלמידים (47%, 44%-46%, בהתאמה). בהתבוננות בכל אחד מהמגזרים עולה כי ככלל, ישנה יציבות לאורך השנים.

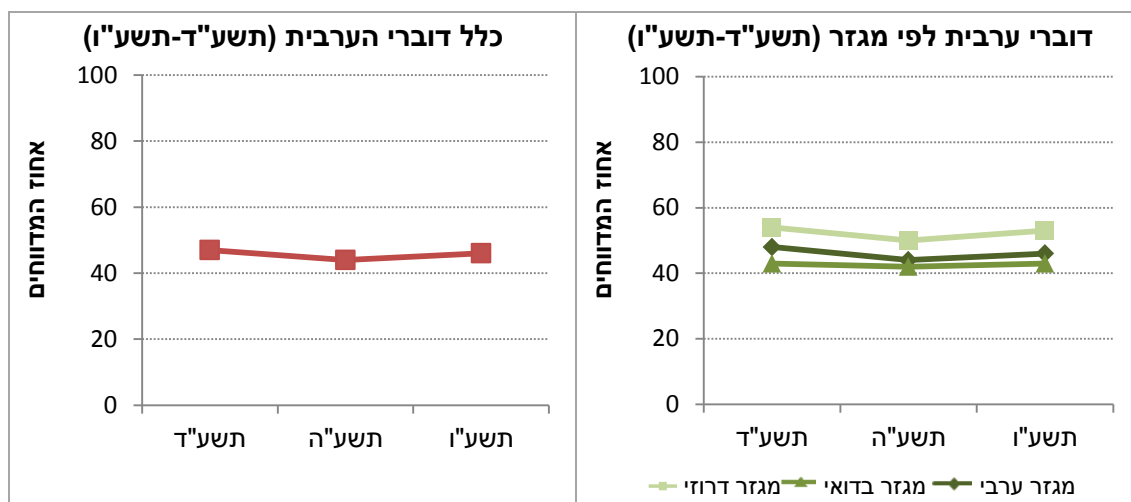
לוח 11: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי תלמידים

בשנים תשע"ד-תשע"ו

שנה	כלל דוברי הערבית	מגזר ערבי	מגזר בדואי	מגזר דרוזי
תשע"ד	47%	48%	43%	54%
תשע"ה	44%	44%	42%	50%
תשע"ו	46%	46%	43%	53%

תרשים 15: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי

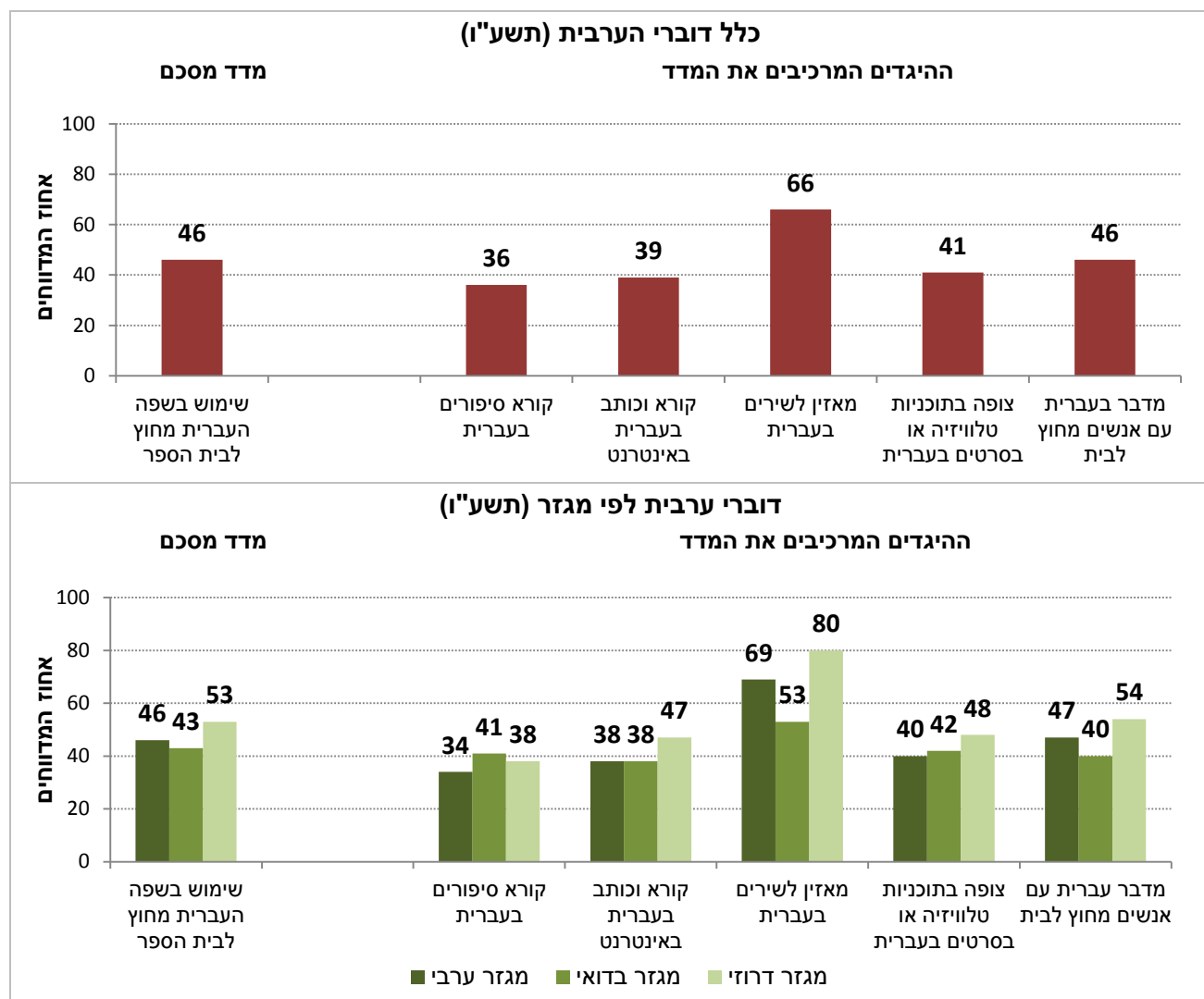
תלמידים בשנים תשע"ד-תשע"ו

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם המוצגים בתרשים 16, עולה כי קיימת שונות בין ההיגדים השונים; מרבית התלמידים דיווחו כי הם מאזינים לשירים בעברית (66%), אך שיעור נמוך יותר של תלמידים דיווחו על דיבור עם אנשים מחוץ לבית (46%), על צפייה בתוכניות טלוויזיה או בסרטים בעברית (41%) ועל קריאה וכתובה באינטרנט בעברית (39%); בשיעורים הנמוכים ביותר התלמידים דיווחו על קריאת סיפורים בעברית (36%).

עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה לפי מגזרים, כי תלמידים מהמגזר הדרוזי דיווחו על ההיגדים השונים בשיעורים גבוהים יחסית, בפרט על האזנה לשירים בעברית, דיבור בשפה העברית מחוץ לבית וצפייה בתוכניות טלוויזיה או סרטים בעברית. תלמידים מהמגזר הערבי דיווחו על האזנה לשירים בעברית ועל דיבור בעברית מחוץ לבית בשיעורים גבוהים יחסית לתלמידים במגזר הבדואי. לעומת זאת, בקריאה וכתובה באינטרנט ובצפייה בתוכניות טלוויזיה בעברית דיווחו התלמידים בשני מגזרים אלו היו דומים, ובקריאת סיפורים בעברית דיווחו התלמידים מהמגזר הבדואי אף היו גבוהים מדיווחי התלמידים במגזר הערבי והדרוזי. הפער הגדול ביותר בין תלמידים מהמגזר הבדואי לתלמידים מהמגזרים הערבי והדרוזי היה בשיעור התלמידים שדיווחו על האזנה לשירים בעברית (53%, לעומת 69%-80%, בהתאמה).

תרשים 16: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו

7.4 חשיפה לעברית בסביבה הקרובה

נושא זה מורכב מארבעה היגדים¹³. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

חשיפה לעברית בסביבה הקרובה

- א. "באיזו מידה אתה שומע אנשים מדברים בעברית בשכונה שלך/באזור שבו אתה גר?"
- ב. "באיזו מידה אתה מבקר באזורים שמדברים בהם עברית (קניונים, חנויות או כל מקום אחר)?"
- ג. "האם יש שלטים ופרסומות בעברית בסביבה שבה אתה גר?"
- ד. "האם יש בבית שלך ספרים או עיתונים בעברית?"

התבוננות בלוח 12 מלמדת כי מרבית התלמידים דיווחו כי יש בביתם ספרים או עיתונים בעברית (86%) וכי יש בסביבת מגוריהם שלטים ופרסומות בעברית (77%). שיעור נמוך יותר של תלמידים ביקרו באזורים שמדברים בהם בעברית (68%), ושיעור נמוך אף יותר דיווחו כי הם שומעים אנשים מדברים בעברית באזור מגוריהם (44%). מהשוואה בין המגזרים עולה כי קיימת שונות בין ההיגדים. במרבית ההיגדים שיעורי הדיווח של תלמידים מהמגזר הדרוזי הינם הגבוהים ביותר ושיעורי הדיווח של תלמידים מהמגזר הבדואי הינם הנמוכים ביותר. עם זאת, בהיגד הבדוק באיזו מידה שומעים התלמידים אנשים המדברים בעברית באזור מגוריהם, שיעורי הדיווח במגזר הערבי הם הנמוכים ביותר, בהשוואה לשיעורי הדיווח במגזר הדרוזי ובמגזר הבדואי.

¹³ ארבעת ההיגדים נכללו לראשונה בשאלון לתלמיד בשנת תשע"ו ולכן לא מוצגת השוואה לשנים הקודמות. ההיגדים לא קובצו למדד מסכם, בין היתר בשל הבדלים בסולם התשובות.

לוח 12: חשיפה לעברית בסביבה הקרובה – נתוני ההיגדים על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו

היגד	כלל דוברי הערבית	מגזר ערבי	מגזר בדואי	מגזר דרוזי
באיזו מידה אתה שומע אנשים מדברים בעברית בשכונה שלך/באזור שבו אתה גר?*	44%	41%	49%	52%
באיזו מידה אתה מבקר באזורים שמדברים בהם עברית (קניונים, חנויות או כל מקום אחר)?*	68%	70%	60%	77%
האם יש שלטים ופרסומות בעברית בסביבה שבה אתה גר? **	77%	79%	67%	87%
האם יש בבית שלך ספרים או עיתונים בעברית? **	86%	86%	82%	91%

* אחוז המשיבים ב"מידה רבה" או "במידה רבה מאוד".

** אחוז המשיבים "כן".

7.5 מסוגלות עצמית בשפה העברית

המדד מורכב משלושה היגדים בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: מסוגלות עצמית בשפה העברית

- א. "אני יכול להבין דברים שאני קורא בעברית (שלטים, פרסומות, סיפורים ועוד)"
- ב. "אני יכול להבין דברים שאני שומע בעברית (שיחות בין אנשים, סרטים, תכניות טלוויזיה ועוד)"
- ג. "אני יכול לשוחח עם אנשים בעברית"

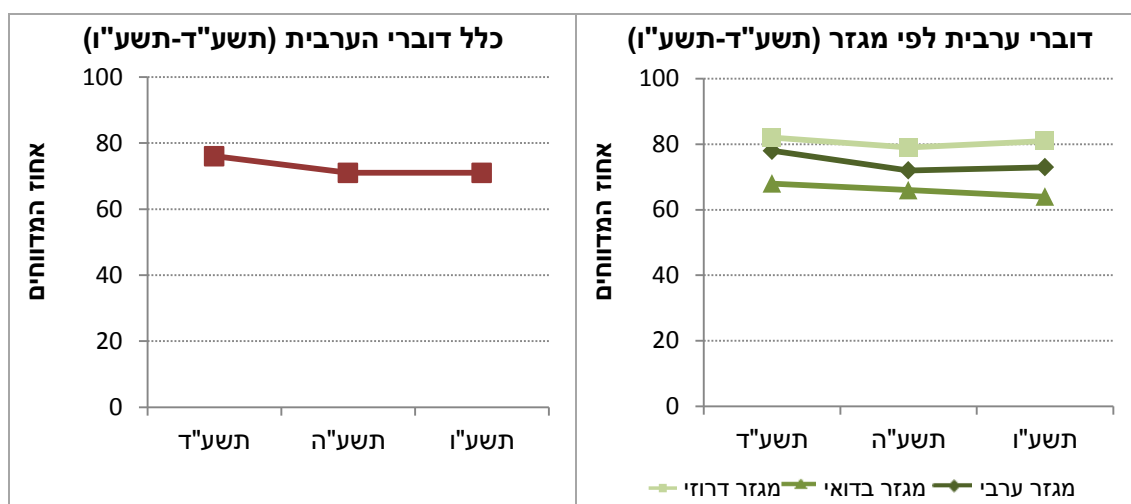
בלוח 13 ובתרשים 17 מוצגים שיעורי הדיווח על המדד **מסוגלות עצמית בשפה העברית** בקרב כלל דוברי הערבית ובקרב כל מגזר בנפרד, עבור השנים תשע"ד, תשע"ה ותשע"ו. נתוני ההיגדים המרכיבים את המדד מוצגים בתרשים 18. מבט כללי בתרשים 17 מגלה כי בשנת תשע"ו מרבית התלמידים (71%) דיווחו על מסוגלות עצמית בשפה העברית. שיעורי התלמידים במגזר הדרוזי גבוהים מהשיעורים במגזר ערבי ואילו אצל הבדואים נמצאו השיעורים הנמוכים ביותר (81% לעומת 73%-ו-64%, בהתאמה).

בין השנים תשע"ה-תשע"ו לא חל שינוי בשיעור כלל התלמידים שדיווחו על מסוגלות עצמית בשפה העברית, וביחס לתשע"ד חלה ירידה קלה בשיעור המדווחים (71% בשנים תשע"ה ותשע"ו לעומת 76% בתשע"ד). בהשוואה בין המגזרים עולה כי במגזרים הערבי והבדואי לאורך השנים תשע"ד-תשע"ו נרשמה ירידה קלה בדיווחי התלמידים, ואילו במגזר הדרוזי לא חל שינוי של ממש.

לוח 13: מסוגלות עצמית בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי תלמידים בשנים תשע"ד-תשע"ו

שנה	כלל דוברי הערבית	מגזר ערבי	מגזר בדואי	מגזר דרוזי
תשע"ד	76%	78%	68%	82%
תשע"ה	71%	72%	66%	79%
תשע"ו	71%	73%	64%	81%

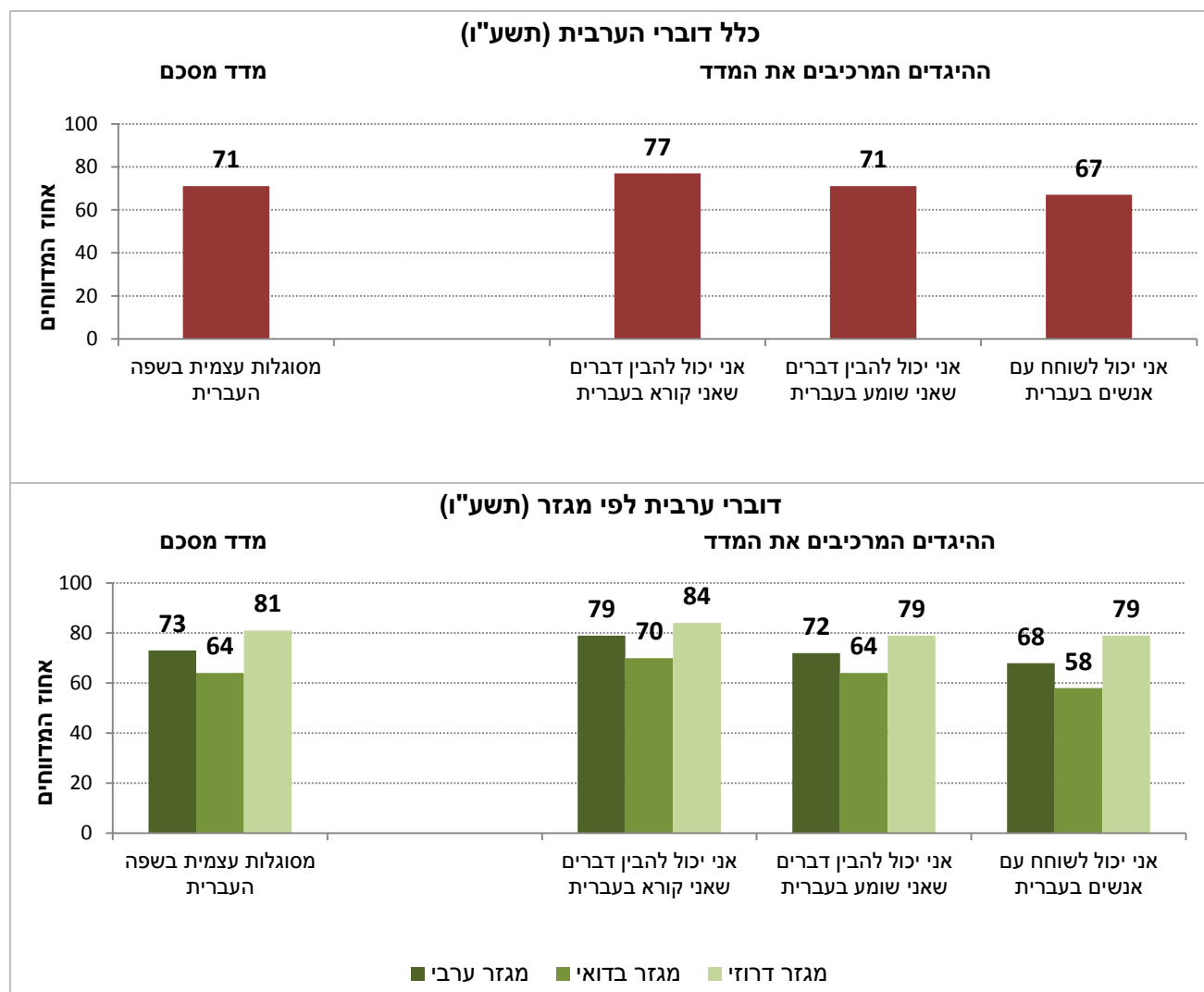
תרשים 17: מסוגלות עצמית בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי תלמידים
בשנים תשע"ד-תשע"ו

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם המוצגים בתרשים 18, עולה כי מרבית התלמידים דיווחו כי הם יכולים להבין דברים שהם קוראים בעברית (77%), ובשיעורים מעט נמוכים יותר כי הם יכולים להבין דברים שהם שומעים בעברית (71%) ולשוחח עם אנשים בעברית (67%).

עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה לפי מגזרים, כי בשלושת ההיגדים המרכיבים את המדד המסכם, תלמידי המגזר הדרוזי דיווחו בשיעורים הגבוהים ביותר ותלמידי המגזר הבדואי דיווחו בשיעורים הנמוכים ביותר.

תרשים 18: מסוגלות עצמית בשפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו

7.6 תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית

המדד מורכב מארבעה היגדים בנושא זה¹⁴. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית

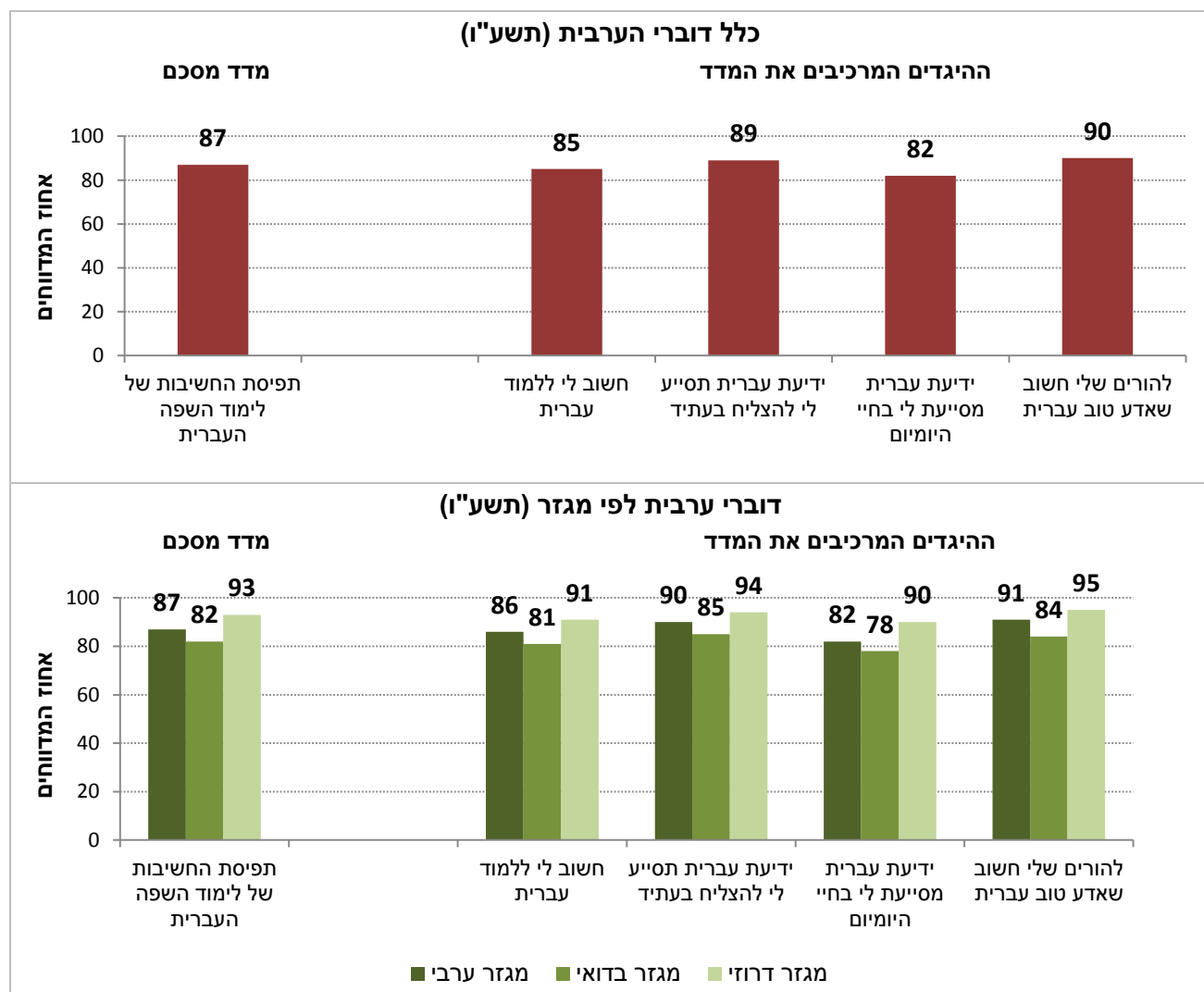
- א. "חשוב לי ללמוד עברית"
- ב. "ידיעת עברית תסייע לי להצליח בעתיד"
- ג. "ידיעת עברית מסייעת לי בחיי היומיום"
- ד. "להורים שלי חשוב שאדע טוב עברית"

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם המוצגים בתרשים 19 עולה כי שיעורי הדיווח דומים מעבר להיגדים השונים; מרבית התלמידים דיווחו כי הם מאמינים שידיעת העברית תסייע להם להצליח בעתיד (89%) ושלחורים שלהם חשוב שידעו טוב עברית (90%). בשיעורים נמוכים יותר, אך עדיין גבוהים, התלמידים דיווחו כי חשוב להם ללמוד עברית (85%) וכי ידיעת העברית מסייעת להם בחיי היומיום (82%).

עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה לפי מגזרים, כי בהיגדים המתייחסים לחשיבות לימוד השפה העברית התלמידים במגזר הדרוזי דיווחו בשיעורים גבוהים במעט בהשוואה לתלמידים במגזר הערבי, בעוד תלמידים במגזר הבדואי דיווחו בשיעורים נמוכים מעט יותר.

¹⁴ בשנים תשע"ד-תשע"ה היגדים א'-ג' נכללו במדד שכונה "עמדות חיוביות כלפי לימודי השפה העברית". בשל הרחבת הנושא, ערכי המדד החדש אינם ברי השוואה לערכי המדד הישן שדווחו בשנים הקודמות.

תרשים 19: תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו

7.7 הנאה ועניין בלימוד השפה העברית

המדד מורכב משלושה¹⁵ היגדים בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: הנאה ועניין בלימוד השפה העברית

- א. "אני נהנה ללמוד עברית בבית הספר"
- ב. "עברית אינה מקצוע משעמם"
- ג. "עברית היא אחד המקצועות האהובים עלי בבית הספר"

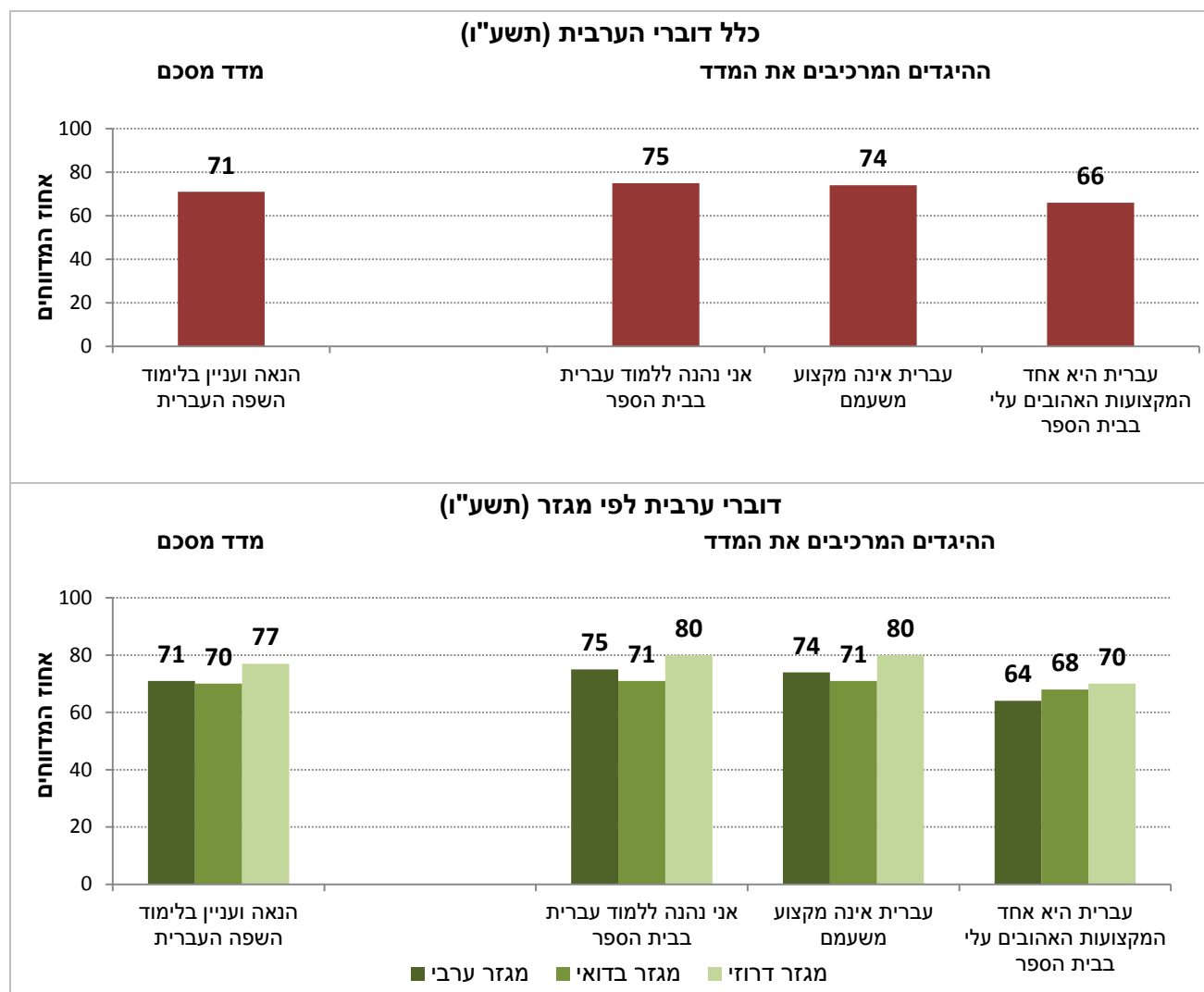
* נוסח ההיגד בשאלון היה "עברית היא מקצוע משעמם". לצורך הדיווח בדוח נוסח ההיגד מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר, בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם המוצגים בתרשים 20, עולה כי מרבית התלמידים דיווחו שהם נהנים ללמוד עברית בבית הספר (75%) ואינם חושבים שעברית היא מקצוע משעמם (74%). שיעור נמוך יותר של תלמידים הסכימו כי עברית היא אחד המקצועות האהובים עליהם (66%).

כמו-כן, מהשוואה בין המגזרים עולה כי ככלל דיווחי התלמידים על הנאה ועניין בלימוד השפה העברית דומים בין שלושת המגזרים. התלמידים במגזר הדרוזי דיווחו שהם נהנים מלימודי העברית, ושלילי מלימודי העברית אינם משעממים, בשיעורים מעט גבוהים יותר (80%) בהשוואה לתלמידי המגזר הערבי (כ-75%) והבדואי (71%). כמו כן, שיעורי התלמידים שדיווחו על כך שעברית היא אחד המקצועות האהובים עליהם דומה בשלושת המגזרים.

¹⁵ זהו מדד חדש ושני היגדים בו נכללו לראשונה בשאלון לתלמיד בשנת תשע"ו. לכן לא מוצגת השוואה לשנים הקודמות.

תרשים 20: הנאה ועניין בלימוד השפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו

7.8 סיכום הממצאים מפרק עמדות תלמידים

ניתוח עמדות התלמידים מלמד כי התלמידים דיווחו בשיעורים גבוהים על מדדים מרכזיים המודדים פעילויות ועמדות המשפיעות על רכישה מוצלחת של השפה העברית. שיעורי התלמידים שדיווחו על חשיפה לשפה העברית מחוץ לבית הספר נמוכים יותר.

- התלמידים דיווחו בשיעורים גבוהים על מגוון דרכי הוראת השפה העברית בבתי הספר (69%). מרבית התלמידים (84%) דיווחו שהמורה מלמדת אותם דקדוק של השפה העברית ומעודדת אותם לדבר עברית בשיעורים. כמו כן, שיעור גבוה של תלמידים (75%) דיווחו שמתקיים דו שיח בעברית בינם לבין המורה במהלך השיעורים.
- התלמידים דיווחו בשיעורים גבוהים על מסוגלות עצמית בשפה העברית (71%). שיעור המדווחים על מדד זה נשאר זהה לתשע"ה, אם כי שיעור המדווחים היה גבוה יותר בתשע"ד (76%). מרבית התלמידים (77%) דיווחו שהם יכולים להבין דברים שהם קוראים בעברית. לצד מסוגלות עצמית בשפה, מרבית התלמידים דיווחו גם על הנאה ועניין בלימודי השפה העברית בבית הספר (71%).
- התלמידים מכירים בחשיבות לימוד השפה העברית; הרוב הגדול של התלמידים מסכימים כי ידיעת השפה העברית מסייעת להם ביום-יום (82%) וכן שתסייע להם להצליח בעתיד (89%). מרביתם ציינו שלהוריהם חשוב שידעו טוב עברית (90%), וכן שלהם עצמם חשוב ללמוד עברית (85%).
- המדד היחיד שעליו התלמידים דיווחו בשיעורים בינוניים הוא שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר (46%). שיעור המדווחים על מדד זה נשאר יציב לאורך השנים (44% בתשע"ה ו-47% בתשע"ד). מבין כל ההיגדים המרכיבים את המדד, שיעור המדווחים הגבוה ביותר (66%) התקבל עבור האזנה לשירים בעברית.
- התלמידים דיווחו בשיעורים שונים על היבטים של חשיפה לשפה העברית בסביבה הקרובה אליהם. בעוד ש-86% דיווחו שיש להם בבית ספרים או עיתונים בעברית, ו-77% דיווחו שישנם שלטים ופרסומות בעברית בסביבה בה הם גרים, שיעורים נמוכים יותר דיווחו שהם מבקרים באזורים שמדברים בהם עברית (68%) או שהם שומעים אנשים מדברים בעברית באזור מגוריהם (44%).
- התבוננות בשיעורי הדיווח על המדדים השונים בקרב המגזרים השונים חושפת כי, ככלל, שיעורי הדיווח בנושאים השונים בקרב תלמידי המגזר הדרוזי היו הגבוהים ביותר מבין שלושת המגזרים. במגזר הבדואי שיעורי הדיווח היו הנמוכים ביותר – במיוחד ביחס למגוון דרכי ההוראה שאליהם הם נחשפים בבית הספר ולתחושת המסוגלות העצמית שלהם בשפה העברית. בהשוואה בין המגזר הערבי והמגזר הדרוזי עולה כי שיעור המדווחים על המדדים במגזר הדרוזי גבוה בכ-7% משיעור המדווחים במגזר הערבי.
- כיוון הפערים בין המגזרים העולה מהדיווח העצמי של התלמידים על המסוגלות העצמית שלהם בשפה העברית תואם לכיוון הפערים בין המגזרים בציוני ההישגים.

8. הוראת השפה העברית – עמדות מורים

בסקר השתתפו 327 מורים אשר מלמדים עברית לדוברי ערבית בכיתות ו' (60% נשים, 40% גברים). ממוצע שנות הניסיון שלהם עומד על 17 שנים (סטיית תקן 9.9). מתוך מורים אלו, 47% הם מורים מחנכים. באשר לרמת ההשכלה של המורים, 71% מהמורים דיווחו כי יש בידם תואר ראשון או תואר שני בתחום הקשור להוראת השפה (לשון ו/או ספרות עברית). ל-98% יש תעודת הוראה, מהם 76% בעלי תעודת הוראה בלשון או בספרות עברית, 16% בעלי תעודת הוראה בהתמחות כוללת ו-8% בעלי תעודת הוראה במקצוע אחר.

8.1 עמדות מורים כלפי לימודי השפה העברית – במבט על

השאלון למורה נועד, בין השאר, לאפיין את דרכי ההוראה של המורים לעברית ולזהות את הצרכים והקשיים שלהם במקצוע. השאלון כלל 26 היגדים בשישה נושאים שונים: **טיפול מיומנויות בשפה העברית** (האופנויות השונות של השפה); **שיח בעברית במהלך השיעורים** (השימוש בעברית בשיח שבין תלמידים ומורים במהלך השיעורים); **שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים** (למשל, מצגות מחשב, ספרים דיגיטליים וגלישה באינטרנט); **שימוש בחומר כתוב** (למשל ספרי קריאה ועיתונים); **טיפול עבודת צוות של מורים** (פעילויות שונות במסגרת ישיבות צוות המורים), **וגורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר** (למשל, מחסור בציוד וכלים טכנולוגיים או מחסור בשעות הדרכה והשתלמויות). במרבית הנושאים קובצו ההיגדים למדדים מסכמים כמתואר להלן. בנושא גורמים מקשים על הוראת העברית לא קובצו ההיגדים והם מדווחים בנפרד. פירוט מלא של ההיגדים בנושאים השונים מופיע בהמשך הדוח.

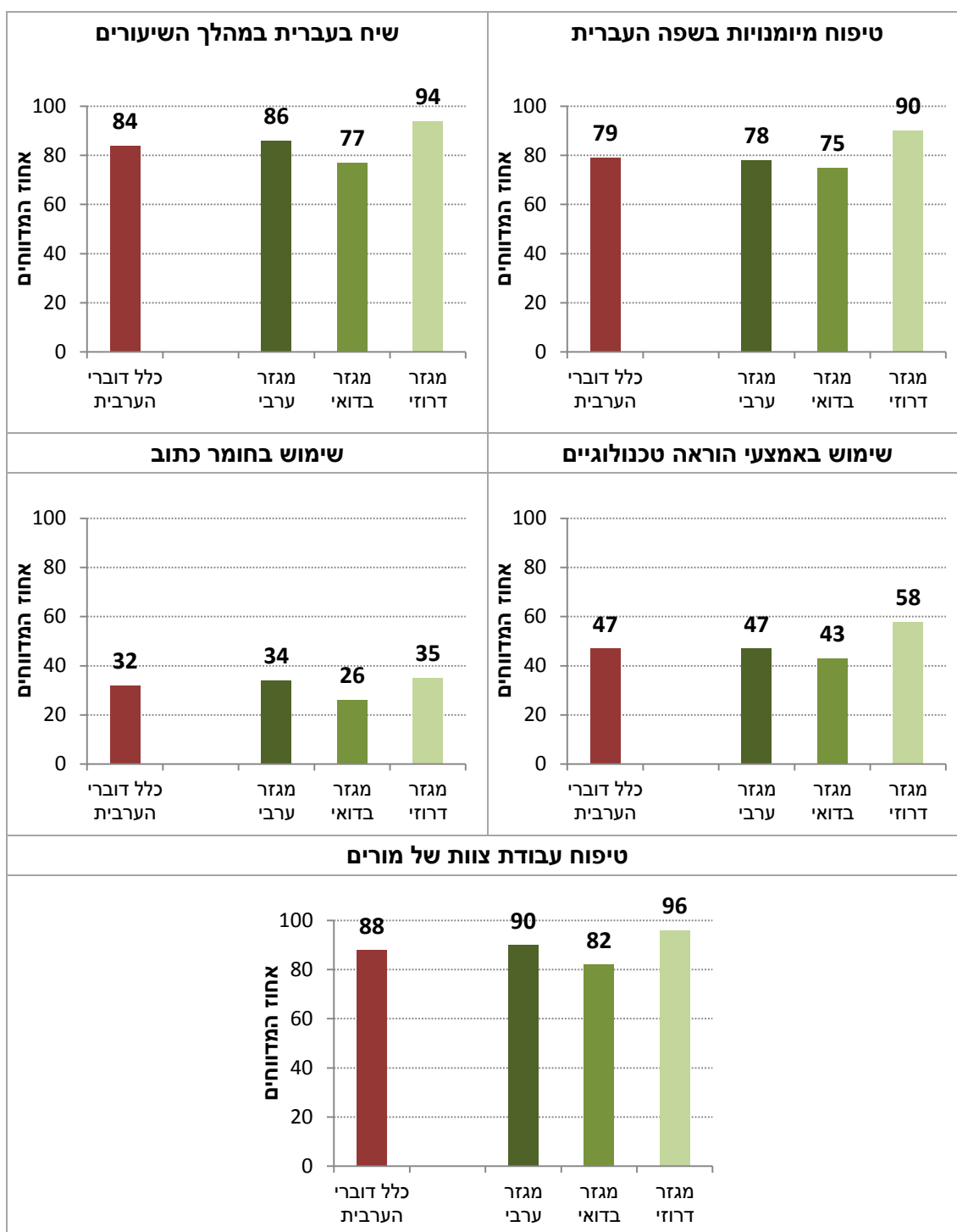
בחמשת הנושאים הראשונים הוצגו למורים היגדים המתארים פעילויות שונות והם נתבקשו לציין את התדירות שבה הם מבצעים את הפעילות המתוארת בכל היגד בסולם בן חמש דרגות. בנושאים שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים, שימוש בחומר כתוב, טיפוח מיומנויות בשפה עברית וטיפול עבודת צוות של המורים הסולם נע מ"במידה מועטה מאוד או כלל לא" ועד "במידה רבה מאוד", ובנושא שיח בעברית הסולם נע מ-"אף פעם" עד "תמיד". לצורכי דיווח על הממצאים בחמישה נושאים אלו, סווגו המשיבים אשר ציינו את אחד משני הערכים הגבוהים ביותר בסולם (4 ו-5) כמדווחים על ההיגד (כלומר מדווחים על תדירות גבוהה). רמת הדיווח על הממד המסכם חושבה כממוצע אחוז המדווחים על כל ההיגדים המרכיבים את הממד.

עיון בתרשים 21 מלמד כי ככלל, המורים דיווחו בשיעורים גבוהים על פעילויות הנתפסות למשפיעות על הוראה מוצלחת של השפה העברית; המורים דיווחו בשיעורים גבוהים על טיפוח עבודת צוות (88%), על שיח בעברית במהלך השיעורים (84%) ועל טיפוח המיומנויות השונות הקשורות לשפה העברית בקרב התלמידים (79%). שיעור הדיווח על שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים (47%) הוא בינוני. כמו כן, המורים דיווחו בשיעורים נמוכים על שימוש בחומר כתוב (32%).

זאת ועוד, התבוננות בשיעורי ההסכמה במדדים השונים, בקרב המגזרים השונים, חושפת כי כיוון הפערים בדיווחי המורים הינו קבוע בין המדדים השונים. שיעורי ההסכמה בקרב מורים מהמגזר הדרוזי הם הגבוהים ביותר ואילו במגזר הבדואי שיעורי ההסכמה עם ההיגדים הם הנמוכים ביותר. ההבדלים הקטנים ביותר בין המגזרים נמצאו במדד שימוש בחומר כתוב.

תרשים 21: נתוני המדדים המסכמים בנושאים השונים על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו, כלל

דוברי הערבית ולפי מגזר

8.2 טיפוח מיומנות בשפה העברית

המדד מורכב מחמישה היגדים בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: טיפוח מיומנות בשפה העברית

- א. "הבנת הנקרא"
- ב. "הבנת הנשמע והאזנה"
- ג. "הבעה בכתב"
- ד. "ידע לשוני (דקדוק)"
- ה. "השפה הדבורה"

בלוח 14 ובתרשים 22 מוצגים שיעורי הדיווח על המדד **טיפוח מיומנויות בשפה העברית** בקרב כלל דוברי הערבית ובקרב כל מגזר בנפרד, עבור השנים תשע"ד, תשע"ה ותשע"ו. בתרשים 23 מוצגים נתוני ההיגדים המרכיבים את המדד. מבט כללי בנתונים העולים מתרשים 22 מגלה כי בשנת תשע"ו מרבית המורים דיווחו על טיפוח מיומנויות בשפה העברית (79%). שיעור המורים אשר העידו על טיפוח מיומנויות בשפה העברית במגזר הדרוזי (90%) גבוה בהשוואה למגזר הערבי והבדואי (78%-75% בהתאמה). התבוננות לפי מגזרים מלמדת כי בעוד במגזר הדרוזי חלה עלייה קלה בין השנים תשע"ד לתשע"ו, במגזר הערבי והבדואי שיעור המדווחים נשאר יציב יחסית לאורך השנים.

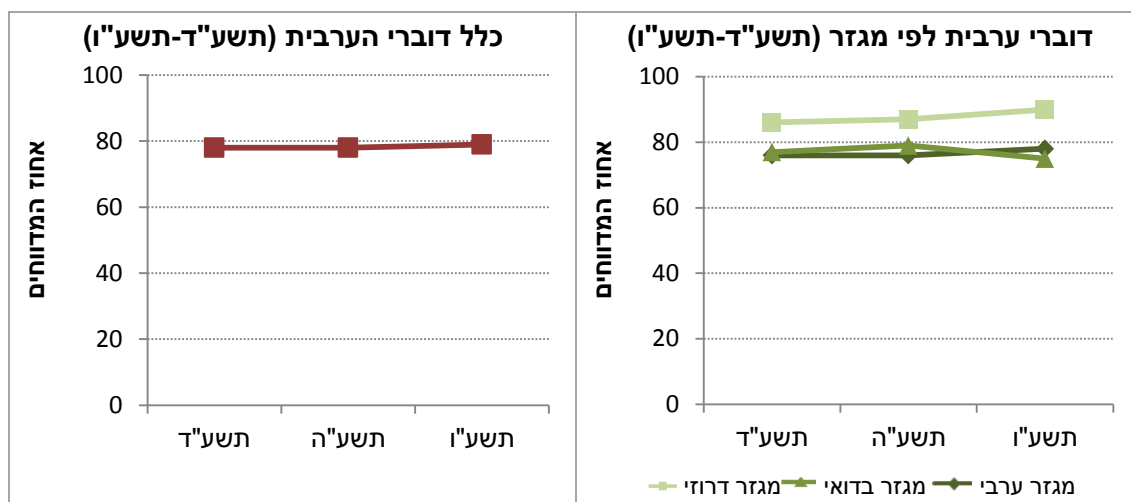
לוח 14: טיפוח מיומנות בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים

תשע"ד-תשע"ו

שנה	כלל דוברי הערבית	מגזר ערבי	מגזר בדואי	מגזר דרוזי
תשע"ד	78%	76%	77%	86%
תשע"ה	78%	76%	79%	87%
תשע"ו	79%	78%	75%	90%

תרשים 22: טיפוח מיומנות בשפה העברית – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים

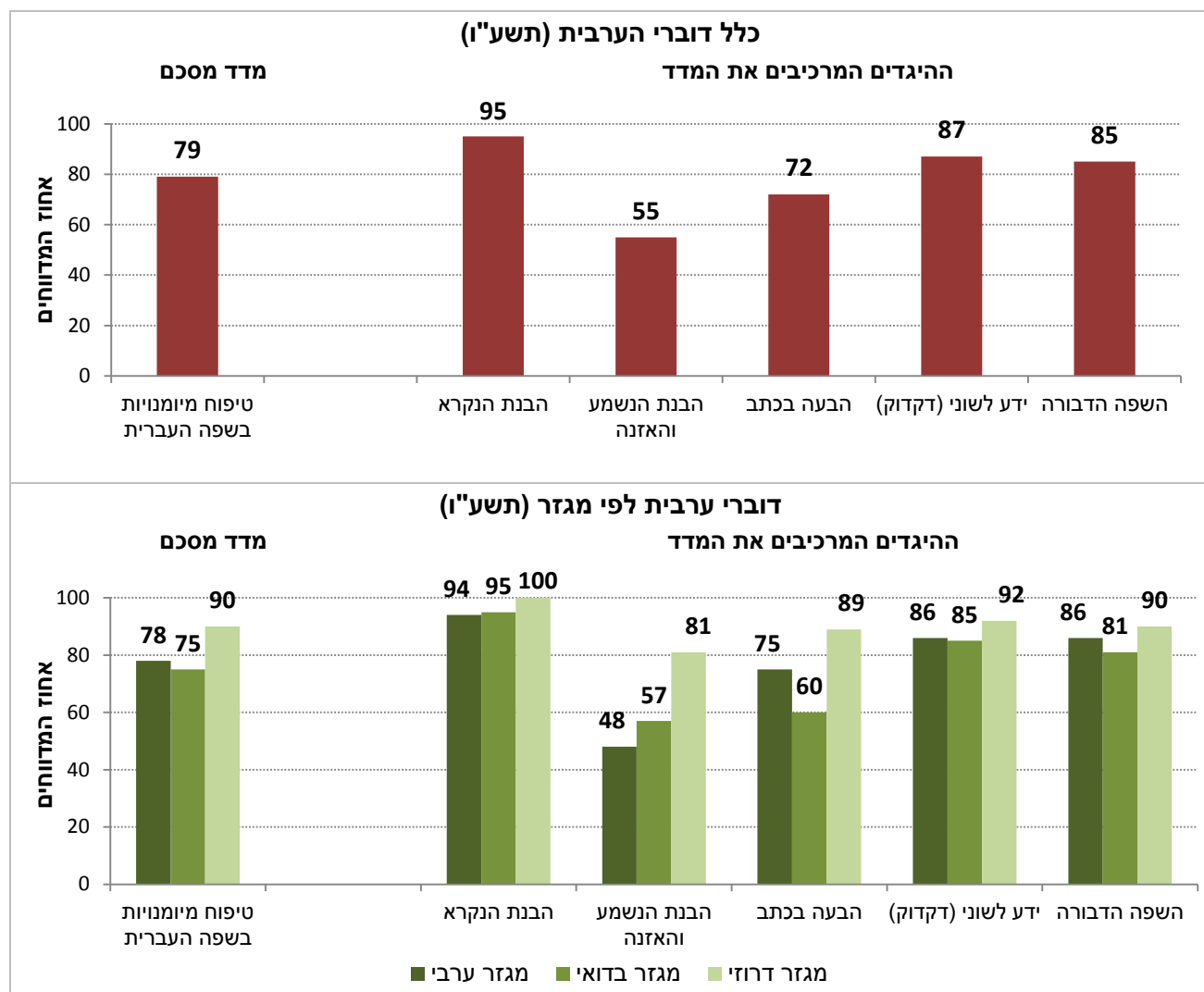
תשע"ד-תשע"ו

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם המוצגים בתרשים 23, עולה כי קיימת שונות בין ההיגדים השונים; מרבית המורים דיווחו כי הם מטפחים מיומנויות הבנת הנקרא (95%), ידע לשוני (87%), שפה דבורה (85%), ובשיעור נמוך יותר, הבעה בכתב (72%). בשיעורים הנמוכים ביותר דיווחו המורים כי הם מטפחים מיומנויות הבנת הנשמע והאזנה (55%) במסגרת שיעורי העברית.

עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים, בהשוואה לפי מגזרים, כי במיומנויות הבנת הנקרא, השפה הדבורה וידע לשוני לא נמצאו הבדלים משמעותיים בין דיווחי המורים בשלושת המגזרים. לעומת זאת, במיומנויות הבעה בכתב ובהבנת הנשמע והאזנה נמצאו פערים משמעותיים בין המגזרים. בשני היגדים אלו, מורים במגזר הדרוזי דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על טיפוח המיומנויות בהשוואה למורים בשני המגזרים האחרים. בניגוד לכך, בהשוואה בין המגזר הערבי והמגזר הבדואי, נמצא כי בעוד שבהבעה בכתב מורים מהמגזר הערבי דיווחו בשיעור גבוה יותר על טיפוח מיומנות זו, בהבנת הנשמע והאזנה שיעור הדיווח בקרב מורים מהמגזר הבדואי היה גבוה יותר לעומת המגזר הערבי. ראוי לציין כי פחות ממחצית מהמורים במגזר הערבי דיווחו על טיפוח הבנת הנשמע והאזנה בעברית בקרב תלמידיהם.

תרשים 23: טיפוח מיומנות בשפה העברית – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו

8.3 שיח בעברית במהלך השיעורים

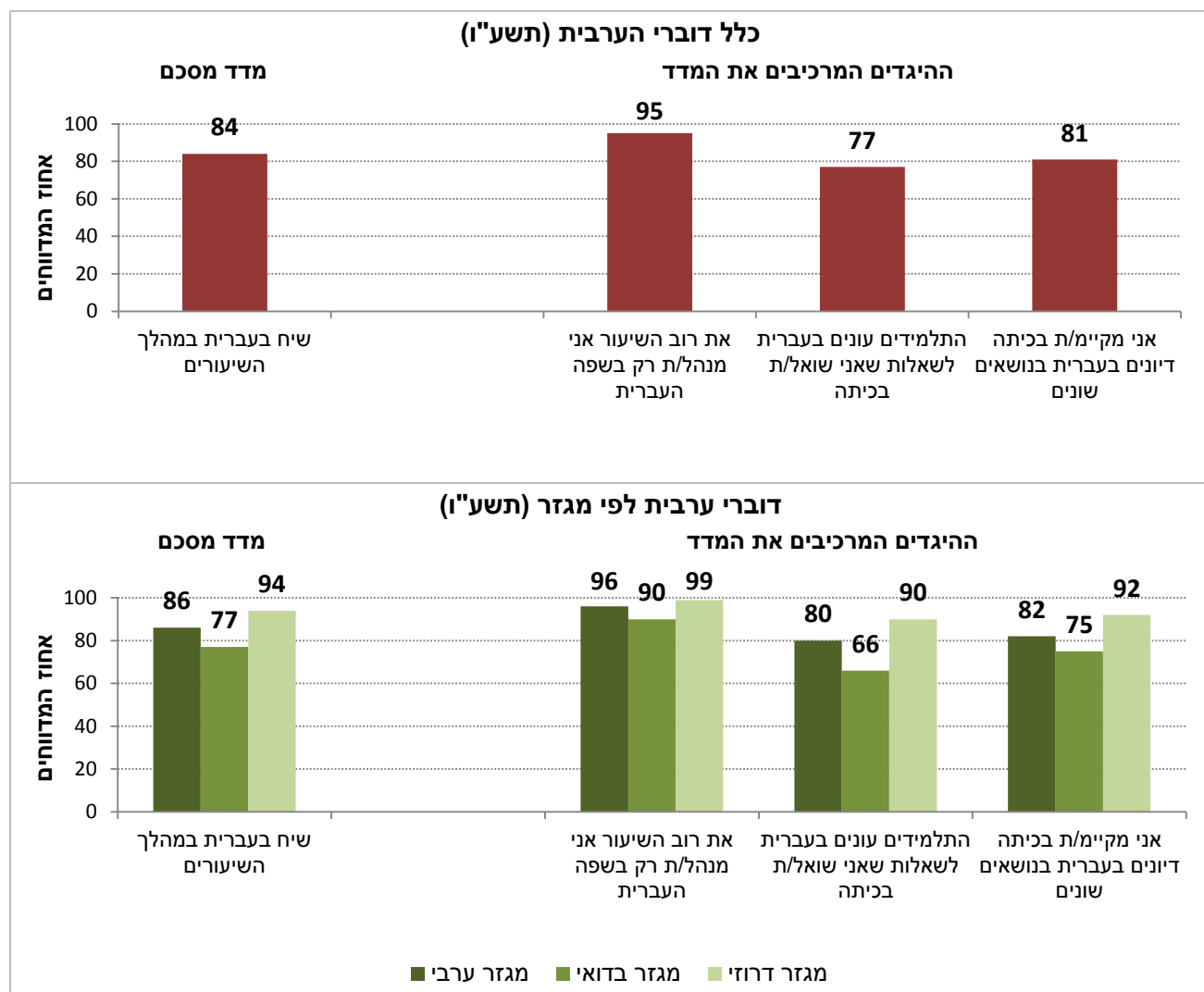
המדד מורכב משלושה היגדים בנושא זה. סולם ערכי התשובה כלל חמש קטגוריות בסדר עולה של תכיפות: "אף פעם", "לעיתים רחוקות", "לפעמים", "לעיתים קרובות" ו-"תמיד". להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שיח בעברית במהלך השיעורים

- א. "את רוב השיעור אני מנהל/ת רק בשפה העברית"
- ב. "התלמידים עונים בעברית לשאלות שאני שואל/ת בכיתה"
- ג. "אני מקיים/ת בכיתה דיונים בעברית בנושאים שונים"

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם, בתרשים 24, עולה כי קיימת שונות בין ההיגדים בנושא **שיח בעברית במהלך השיעורים**; מרבית המורים דיווחו שאת רוב השיעור הם מנהלים בשפה העברית (95%), שהם מקיימים בכיתה דיונים בעברית (81%) ושהתלמידים עונים בעברית לשאלות שהמורים שואלים בכיתה (77%). מהתרשים עולה שמורים במגזר הדרוזי דיווחו בשיעורים גבוהים יותר על שלושת ההיגדים המרכיבים את המדד, לעומת מורים במגזר הערבי או הבדואי. הפער הגדול ביותר נצפה בין שיעור המורים במגזר הדרוזי והבדואי שהעידו כי תלמידיהם עונים בעברית לשאלות של המורה בכיתה (90% ו-66%, בהתאמה).

תרשים 24: שיח בעברית במהלך השיעורים – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו

8.4 שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים

המדד מורכב מחמישה היגדים¹⁶ בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים

- א. "תכניות טלוויזיה בעברית (למשל: מה הסיפור, גאון של אבא, בסוד העניינים, תכניות של הטלוויזיה החינוכית)"
- ב. "אתרי אינטרנט בעברית"
- ג. "מצגות מחשב בעברית"
- ד. "תקליטורים בעברית (למשל להשמעת שירים וסיפורים)"
- ה. "ספרים דיגיטליים בעברית"

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם, בתרשים 25, עולה כי קיימת שונות בין ההיגדים השונים; מרבית המורים דיווחו כי במהלך השיעורים הם משתמשים במצגות מחשב (71%) ובאתרי אינטרנט בעברית (66%). המורים דיווחו בשיעור נמוך יותר על שימוש בספרים דיגיטליים (40%) ובתקליטורים בעברית (39%). לעומת זאת, רק 19% מהמורים דיווחו שהם משתמשים בתכניות טלוויזיה בעברית במסגרת שיעורי העברית.

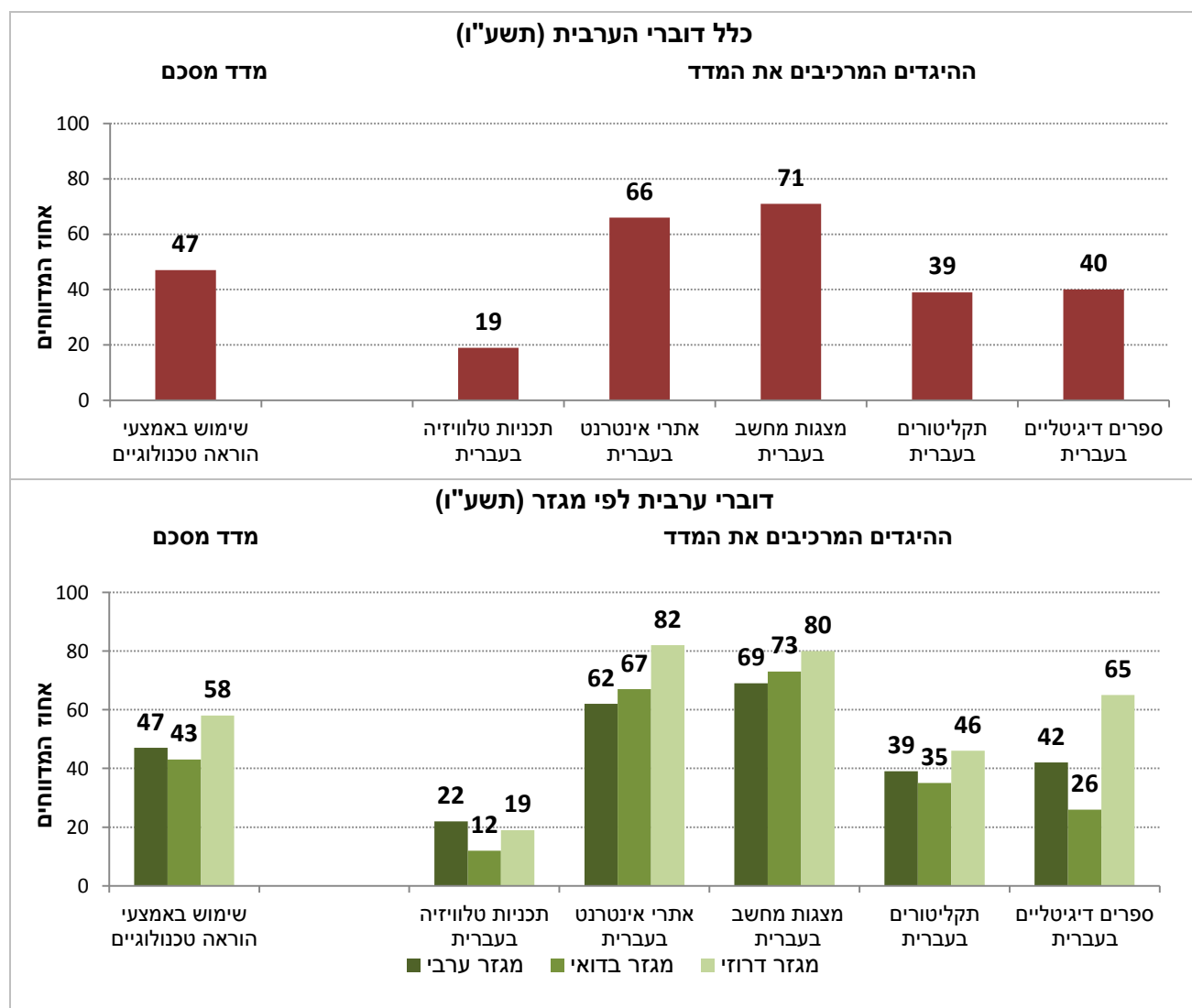
עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים, כי בהשוואה לפי מגזרים, מורים מהמגזר הדרוזי דיווחו במרבית ההיגדים בשיעור גבוה יותר בהשוואה לשני המגזרים האחרים. הפער הגדול ביותר בין המגזר הדרוזי לשני המגזרים האחרים נמצא בהיגד המתייחס לשימוש בספרים דיגיטליים בעברית; 65% מהמורים במגזר הדרוזי דיווחו על שימוש באמצעי טכנולוגי זה, בהשוואה ל- 42% מהמורים במגזר הערבי ו-26% בלבד מהמורים במגזר הבדואי. בהשוואה בין המגזר הערבי והמגזר הבדואי עולה תמונה מעורבת. מחד, שיעורי הדיווח של מורים מהמגזר הערבי על שימוש בספרים דיגיטליים, תקליטורים ותכניות טלוויזיה בעברית (42%, 39% ו-22% בהתאמה) גבוהים יותר בהשוואה לדיווחים על שימוש באמצעים טכנולוגיים אלו במגזר הבדואי (26%, 35% ו-12% בהתאמה). מאידך, נמצאה מגמה שונה בדיווחי המורים על שימוש באתרי אינטרנט ומצגות מחשב בעברית, כאשר בהיגדים אלו דיווחי המורים במגזר הבדואי (67% ו-73% בהתאמה) היו גבוהים מעט יותר מאשר במגזר הערבי (62% ו-69% בהתאמה).

השאלון כלל שאלה נוספת שבה התבקשו המורים לציין מהם שני האמצעים (דיגיטליים ושאנים דיגיטליים) שהם עושים בהם את השימוש הרב ביותר בכיתה. מהנתונים עולה שמרבית המורים (56%) משתמשים במצגות מחשב בעברית, ובאתרי אינטרנט בעברית (48%) כאחד משני האמצעים שנעשה בהם השימוש

¹⁶ הרכב המדד השתנה עם הוספת ההיגד "ספרים דיגיטליים בעברית" ולכן לא ניתן להשוות את נתוני המדד השנה לנתוני השנים הקודמות. על שינויים בין השנים בשאר ההיגדים אפשר ללמוד מנתוני הנספח בלוח 34.

הרב ביותר בכיתה. הדיווח על שימוש רב באמצעים אחרים היה נמוך באופן ניכר: ספרים דיגיטליים בעברית (23%), תקליטורים בעברית (12%) ותוכניות טלוויזיה בעברית (3%).

תרשים 25: שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו

8.5 שימוש בחומר כתוב

המדד מורכב משלושה היגדים¹⁷ בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: שימוש בחומר כתוב

- א. "עיתונים בעברית (למשל: ינשוף, מעריב לנוער, עיתון יומי)"
- ב. "ספרי לימוד בעברית לילדים דוברי עברית שפת-אם"
- ג. "ספרי קריאה שאינם ספרי לימוד"

בלוח 15 ובתרשים 26 מוצגים שיעורי הדיווח על **המדד שימוש בחומר כתוב** בקרב כלל דוברי הערבית ובקרב כל מגזר בנפרד, עבור השנים תשע"ד, תשע"ה ותשע"ו. מבט כללי בנתונים המוצגים בתרשים 26 מגלה כי בשנת תשע"ו 32% מהמורים דיווחו על שימוש בחומר כתוב שאינו ספרי לימוד בשיעורי העברית. שיעור המורים במגזר הבדואי אשר דיווחו על שימוש בחומר כתוב (26%) נמוך בהשוואה לשיעורים במגזרים הערבי והדרוזי (34% ו-35% בהתאמה). התבוננות בשינויים שחלו בין השנים תשע"ד-תשע"ו מלמדת כי בקרב כלל דוברי הערבית ישנה עלייה קלה מאוד בשימוש בחומר כתוב שאינו ספרי לימוד (32% בתשע"ו לעומת 27% בתשע"ד).

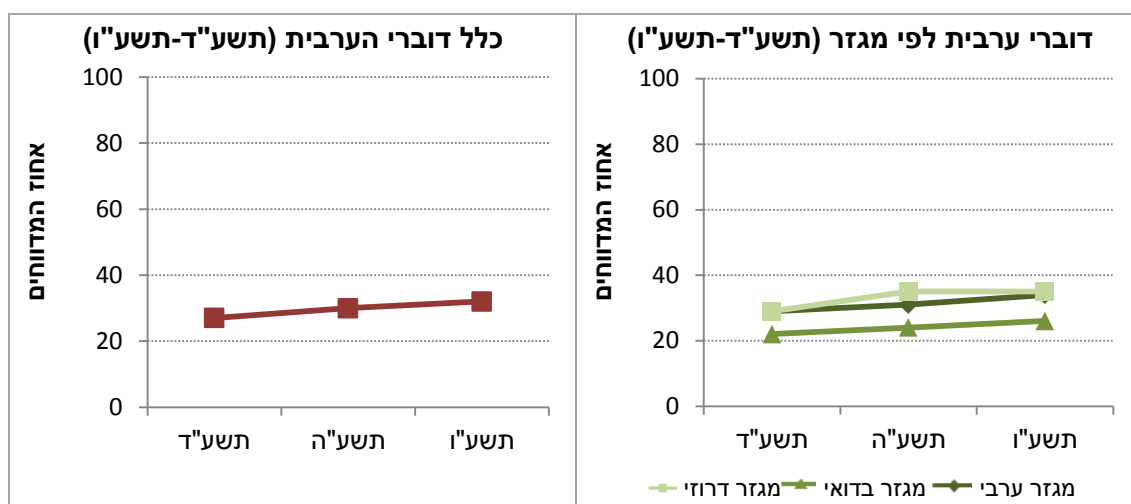
בתשובה לשאלה הנוספת על שני האמצעים (דיגיטליים ושאנים דיגיטליים) שהמורים עושים בהם את השימוש הרב ביותר בכיתה, מעט מורים ציינו את החומר הכתוב (22% ציינו עיתונים בעברית, 19% ציינו ספרי לימוד לילדים דוברי עברית, ו-15% ציינו ספרי קריאה בעברית שאינם ספרי לימוד).

לוח 15: שימוש בחומר כתוב – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו

שנה	כלל דוברי הערבית	מגזר ערבי	מגזר בדואי	מגזר דרוזי
תשע"ד	27%	29%	22%	29%
תשע"ה	30%	31%	24%	35%
תשע"ו	32%	34%	26%	35%

¹⁷ בשנת תשע"ה הרכב המדד השתנה, ולכן נתוני המדד בתשע"ד שמדווחים כאן שונים מהנתונים שפורסמו בעבר.

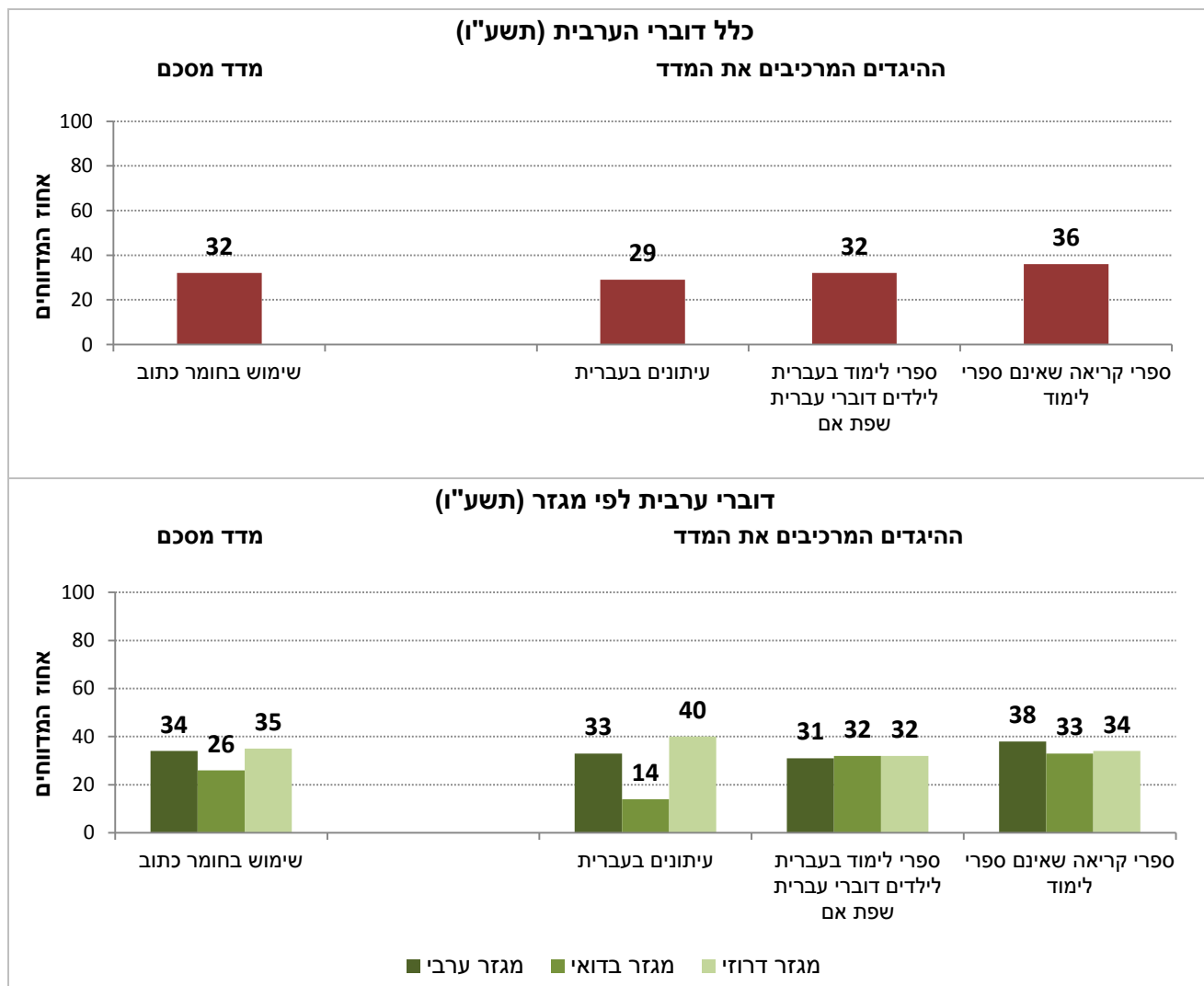
תרשים 26: שימוש בחומר כתוב – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו

מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המסכם, בתרשים 27, עולה כי שיעורי הדיווח של המורים דומים בין ההיגדים השונים. כשליש מהמורים דיווחו על שימוש בספרי קריאה שאינם ספרי לימוד (36%) או על שימוש בספרי לימוד בעברית לילדים דוברי עברית שפת-אם (32%). בשיעורים מעט נמוכים יותר דיווחו המורים כי הם משתמשים בעיתונים בעברית (29%) במהלך השיעורים.

עוד עולה מהתבוננות בנתוני ההיגדים כי בהשוואה לפי מגזרים שיעורי המורים שדיווחו על שימוש בספרי לימוד בעברית לילדים דוברי עברית שפת-אם ובספרי קריאה שאינם ספרי לימוד דומים בין שלושת המגזרים. לעומת זאת, קיימת שונות בין המגזרים בדיווחי המורים על שימוש בעיתונים בעברית, כאשר שיעור הדיווח במגזר הדרוזי (40%) ובמגזר הערבי (33%) גבוה באופן משמעותי משיעור הדיווח במגזר הבדואי (14%).

תרשים 27: שימוש בחומר כתוב – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו

8.6 טיפוח עבודת צוות של מורים

המדד מורכב מארבעה היגדים בנושא זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

מדד מסכם: טיפוח עבודת צוות של מורים

- א. "המורים דנים כיצד לקרב את השפה העברית לעולמם של התלמידים בבית הספר"
- ב. "המורים מגבשים יחד דרכים להערכת תלמידים בעברית (כגון: באילו כלי הערכה להשתמש, באילו דרכים לתת ציונים ומשוב לתלמידים)"
- ג. "המורים מפתחים יחד חומרי הוראה-למידה בעברית"
- ד. "המורים מנתחים יחד את ההתנסויות שלהם בהוראת העברית וחושבים על יישום התובנות בכיתה"

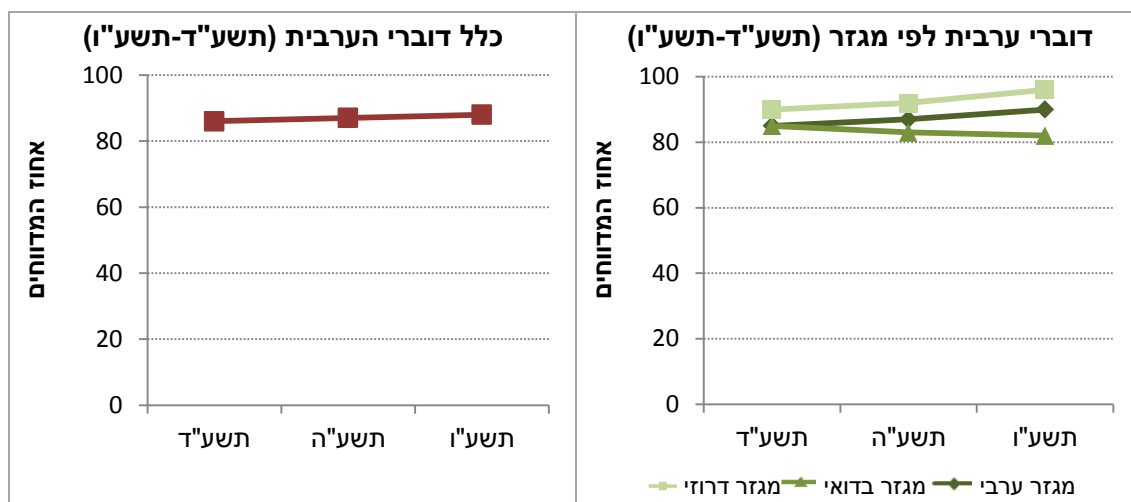
בלוח 16 ובתרשים 28 מוצגים שיעורי הדיווח על המדד **טיפוח עבודת צוות של מורים** בקרב כלל דוברי הערבית ובקרב כל מגזר בנפרד, עבור השנים תשע"ד, תשע"ה ותשע"ו. מבט כללי בתרשים 28 מגלה כי בשנת תשע"ו מרבית המורים דיווחו על טיפוח עבודת צוות (88%). שיעור המורים שדיווחו על טיפוח עבודת צוות במגזר הדרוזי (96%) גבוה בהשוואה למגזר הערבי (90%), והאחרון גבוה בהשוואה למגזר הבדואי (82%). התבוננות לפי שנים מלמדת כי בעוד במגזר הערבי ובמגזר הדרוזי חלה עלייה בין השנים תשע"ד-תשע"ו, במגזר הבדואי נרשמה יציבות.

לוח 16: טיפוח עבודת צוות של מורים – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו

שנה	כלל דוברי הערבית	מגזר ערבי	מגזר בדואי	מגזר דרוזי
תשע"ד	86%	85%	85%	90%
תשע"ה	87%	87%	83%	92%
תשע"ו	88%	90%	82%	96%

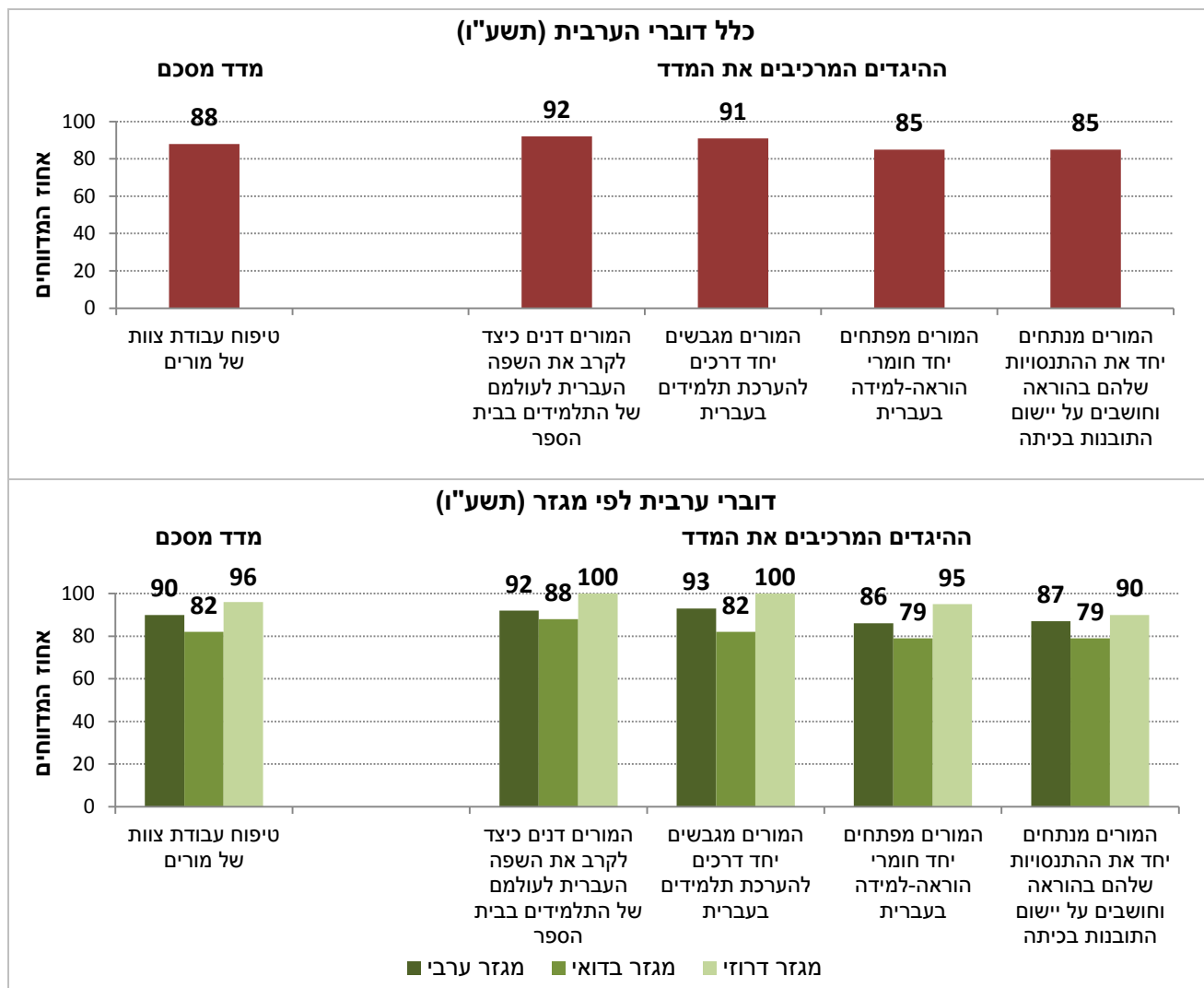
תרשים 28: טיפוח עבודת צוות של מורים – נתוני המדד המסכם על פי דיווחי מורים בשנים

תשע"ד-תשע"ו

רוב מוחלט של המורים דיווחו כי בבית הספר שבו הם מלמדים קיים צוות מורים (יש יותר ממורה אחד). מהתבוננות בהיגדים המרכיבים את המדד המוצגים בתרשים 29 עולה כי המורים דיווחו בשיעורים גבוהים על טיפוח עבודת צוות של מורים (88%); המורים מעידים על עצמם שהם משתתפים בדיונים על אודות קירוב השפה העברית לעולמם של התלמידים בבית הספר (92%), מגבשים יחד דרכים להערכת תלמידים בעברית (91%), מפתחים יחד חומרי הוראה-למידה בעברית (85%) ומנתחים יחד את ההתנסויות שלהם בהוראת העברית וחושבים על יישום התובנות בכיתה (85%). מהשוואה בין המגזרים עולה כי בכל ההיגדים שיעורי הדיווח של מורים במגזר הדרוזי על טיפוח עבודת צוות הם הגבוהים ביותר ואילו שיעורי הדיווח של המורים במגזר הבדואי הם הנמוכים ביותר.

תרשים 29: טיפוח עבודת צוות של מורים – נתוני המדד המסכם וההיגדים המרכיבים אותו על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו

8.7 גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר

בנושא זה הוצגו למורים חמישה היגדים, והם התבקשו לציין, עבור כל היגד, באיזו מידה נפגעת, לדעתם, איכות הוראת העברית בבית ספרם בשל הבעיה שמתוארת בהיגד. המורים יכלו גם לציין עבור כל גורם ש"הבעיה לא קיימת בבית הספר", כלומר שאין מחסור בגורם זה. להלן פירוט ההיגדים כפי שהם מוצגים בשאלון:

גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר

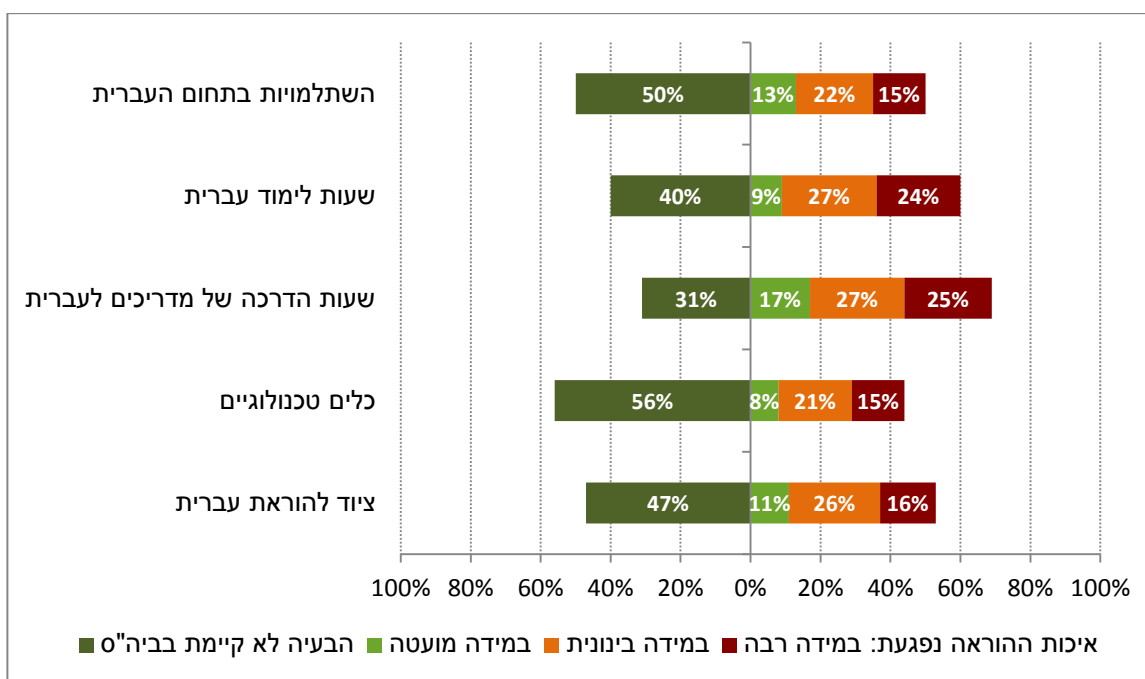
- א. "מחסור בציוד להוראת עברית (למשל ספרים, מילונים, עיתונים וכד')
- ב. "מחסור בכלים טכנולוגיים (כמו מחשבים עם אינטרנט, טלוויזיות וכד')
- ג. "מחסור בשעות הדרכה בבית הספר של מדריכים לעברית"
- ד. "מחסור בשעות לימוד עברית"
- ה. "מחסור בהשתלמויות בתחום העברית"

בתרשים 30 מוצגים שיעורי הדיווח על גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר בקרב כלל דוברי הערבית, ובלוח 17 מוצגים שיעורי הדיווח על היגדים אלו בקרב כל מגזר בנפרד (להשוואה רב-שנתית של הנתונים עיין בלוח 37 בנספחים). תרשים 30 מראה שהגורמים המקשים ביותר על הוראת העברית הם מחסור בשעות הדרכה של מדריכים לעברית ומחסור בשעות לימוד עברית (52%-ו-51% בהתאמה דיווחו על פגיעה בינונית או רבה באיכות ההוראה). בנוגע למחסור בציוד להוראת עברית, בהשתלמויות בתחום העברית ובכלים טכנולוגיים, שיעורי הדיווח על פגיעה בינונית או רבה של גורמים אלו באיכות ההוראה נמוכים יותר (42%, 37%-ו-36%, בהתאמה). מלוח 37 בנספחים עולה שלעומת תשע"ה, בתשע"ו שיעור גבוה יותר של מורים דיווחו שהמחסור בציוד להוראת עברית והמחסור בכלים טכנולוגיים (עלייה של 5%-ו-7%, בהתאמה) הם גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר.

מלוח 17 עולה כי על פי דיווחי המורים מהמגזר הבדואי הגורמים הפוגעים במידה בינונית או רבה באיכות הוראת העברית, יחסית לשאר הגורמים שנבדקו, הם מחסור בשעות הדרכה בביה"ס של מדריכים לעברית (46%) ומחסור בציוד להוראת העברית (49%). כמו כן, 56% מהמורים במגזר הבדואי דיווחו שמחסור בשעות לימוד בעברית ומחסור בהשתלמויות בעברית אינם גורם המקשה על הוראת העברית. מורים מהמגזר הדרוזי ציינו גם הם שהגורמים הפוגעים במידה בינונית או רבה באיכות הוראת העברית הם מחסור בשעות הדרכה בביה"ס של מדריכים לעברית (59%) ומחסור בציוד להוראת העברית (51%). כמו כן, 50% מהמורים במגזר הדרוזי דיווחו שמחסור בהשתלמויות אינו גורם המקשה על הוראת העברית בבית ספרם. בקרב מורים מהמגזר הערבי הגורמים הפוגעים ביותר באיכות ההוראה היו מחסור בשעות לימוד בעברית (59%) ומחסור בשעות הדרכה של מדריכים לעברית (53%). כמו כן,

59% מהמורים במגזר הערבי ציינו שלא קיימת בעיה של מחסור בכלים טכנולוגיים באופן הפוגע באיכות הוראת העברית בבית ספרם.

תרשים 30: גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר – על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית

**לוח 17: גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר – נתוני ההיגדים על פי דיווחי מורים
בשנת תשע"ו, לפי מגזר**

באיזו מידה הגורם פוגע באיכות הוראת העברית בבית ספרך?					
גורם	מגזר	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	הבעיה לא קיימת בביה"ס
מחסור בצידוד להוראת עברית	ערבי	16%	21%	11%	52%
	בדואי	15%	34%	12%	39%
	דרוזי	19%	32%	11%	38%
מחסור בכלים טכנולוגיים	ערבי	10%	22%	8%	59%
	בדואי	26%	15%	8%	51%
	דרוזי	13%	30%	9%	49%
מחסור בשעות הדרכה של מדריכים לעברית	ערבי	27%	26%	20%	27%
	בדואי	20%	26%	11%	43%
	דרוזי	30%	29%	17%	24%
מחסור בשעות לימוד עברית	ערבי	27%	32%	10%	32%
	בדואי	18%	19%	7%	56%
	דרוזי	26%	20%	13%	41%
מחסור בהשתלמויות בתחום העברית	ערבי	17%	22%	14%	47%
	בדואי	11%	22%	10%	56%
	דרוזי	11%	26%	12%	50%

8.8 סיכום הממצאים מפרק עמדות מורים

ניתוח עמדות המורים מלמד כי המורים דיווחו בשיעורים גבוהים על פעילויות ופרקטיקות שונות אשר תורמות לרכישה מוצלחת של התלמידים את השפה העברית.

- המורים דיווחו בשיעורים גבוהים כי הם **מטפחים מיומנויות בשפה העברית** (79%). שיעורים אלו נותרו יציבים בין השנים תשע"ד לתשע"ו. בתוך כך, שיעורי המדווחים על טיפוח מיומנויות של הבנת הנקרא, ידע לשוני ושפה דבורה (95%, 87% ו-85%, בהתאמה) גבוהים משיעורי המדווחים על מיומנויות של הבעה בכתב (72%) ועל הבנת הנשמע והאזנה (55%).
- המורים דיווחו בשיעורים גבוהים כי הם **מנהלים שיח בעברית במהלך השיעורים** (84%). רוב ניכר של המורים (95%) דיווחו שמרבית השיעור מתנהל בעברית, אם כי רק 77% דיווחו שהתלמידים עונים בעברית לשאלות המוצגות בכיתה.
- בהיגדים הקשורים לאמצעי ההוראה נמצא כי המורים דיווחו בשיעורים בינוניים (47%) על **שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים** (מצגות מחשב, אתרי אינטרנט, ספרים דיגיטליים ותקליטורים). מנגד, המורים דיווחו על **שימוש בחומר כתוב** (שאינו ספרי לימוד) בשיעור נמוך יחסית (32%). עם זאת, מעבר לכלל המורים, השימוש בחומר כתוב עלה ב-5% בין תשע"ד לתשע"ו.
- רוב המורים לעברית דיווחו כי הם **שותפים לטיפול עבודת צוות של מורים בבית ספרם** (88%). שיעורים אלו נותרו יציבים בין השנים תשע"ד לתשע"ו. המורים מעידים על עצמם שהם מגבשים יחד דרכים להערכת תלמידים בעברית (91%), משתתפים בדיונים על אודות קירוב השפה העברית לעולמם של התלמידים בבית הספר (92%), מפתחים יחד חומרי הוראה-למידה בעברית (85%) ומנתחים יחד את ההתנסויות שלהם בהוראת העברית וחושבים על יישום התובנות בכיתה (85%).
- מהתבוננות בשיעורי ההסכמה במדדים בקרב המגזרים השונים עולה כי במרבית המדדים דיווחי המורים במגזר הדרוזי גבוהים יותר מבמגזר הערבי ובמגזר הבדואי. בהשוואה למגזר הערבי, פערים גדולים במיוחד נרשמו במדדים טיפוח מיומנות בשפה העברית ושימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים (פער של למעלה מ-10%). בהשוואה למגזר הבדואי נרשמו פערים גדולים גם במדדים שיח בעברית במהלך השיעורים וטיפול עבודת צוות של מורים (פער של כ-15% ויותר).
- באשר לגורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר, המורים ציינו שהגורמים מחסור בשעות הדרכה של מדריכים לעברית, מחסור בצידוד להוראת עברית ומחסור בשעות לימוד עברית הם הגורמים המקשים ביותר. בנוגע למחסור בהשתלמויות בתחום העברית ובכלים טכנולוגיים, שיעור המדווחים על פגיעה בינונית או רבה של גורמים אלו באיכות ההוראה נמוך יותר, ולמעלה ממחצית המורים ציינו כי לא קיימת בבית הספר בעיה של מחסור בגורמים אלו.

לוח 18: הציון הכולל במבחן בשנים תשע"ד-תשע"ו – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, כלל דוברי הערבית לפי מגדר ולפי רקע חברתי-כלכלי

כלל דוברי הערבית			
סטטיית תקן	ממוצע	מספר נבחנים	
סך הכול			
100	500	4,481	
לפי מגדר			
101	487	2,117	בנים
97	513	2,363	בנות
תשע"ד			
לפי רקע חברתי-כלכלי			
96	480	2,794	נמוך
95	538	1,427	בינוני
78	574	240	גבוה
סך הכול			
95	505	4,331	
לפי מגדר			
95	493	2,073	בנים
94	517	2,258	בנות
תשע"ה			
לפי רקע חברתי-כלכלי			
90	481	2,526	נמוך
91	543	1,529	בינוני
82	565	262	גבוה
סך הכול			
97	512	4,427	
לפי מגדר			
98	501	2,143	בנים
95	523	2,284	בנות
תשע"ו			
לפי רקע חברתי-כלכלי			
92	490	2,719	נמוך
94	552	1,416	בינוני
78	583	278	גבוה

לוח 19: הציון הכולל במבחן בשנים תשע"ד-תשע"ו – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, לפי מגזר, לפי מגדר ולפי רקע חברתי-כלכלי

מגזר ערבי			מגזר בדואי			מגזר דרוזי		
מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן
תשע"ד								
סך הכול								
2,418	513	96	1,239	451	95	824	551	87
לפי מגדר								
1,171	500	99	544	436	92	402	537	88
1,247	525	92	694	466	96	422	565	84
לפי רקע חברתי-כלכלי								
1,198	494	93	1,087	445	92	509	528	89
973	534	94	149	506	106	305	592	68
230	573	78	-	-	-	10	608	72
תשע"ה								
סך הכול								
2,494	512	94	1,088	467	87	749	556	90
לפי מגדר								
1,199	502	93	517	451	86	357	537	91
1,295	521	94	571	483	85	392	573	85
לפי רקע חברתי-כלכלי								
1,121	485	88	942	460	85	463	536	90
1,098	539	92	145	523	81	286	594	76
262	565	82	-	-	-	-	-	-
תשע"ו								
סך הכול								
2,661	522	95	1,029	465	85	737	571	90
לפי מגדר								
1,302	511	97	472	449	81	369	559	90
1,359	532	93	557	479	86	368	582	88
לפי רקע חברתי-כלכלי								
1,357	498	90	887	459	82	475	551	92
1,015	550	93	139	510	91	262	609	71
278	583	78	-	-	-	-	-	-

לוח 20: הציון הכולל במבחן בשנים תשע"ד-תשע"ו – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, לפי מחוז

גיאוגרפי

מגזר ערבי			מגזר בדואי			מגזר דרוזי			
מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	
822	527	91	549	479	83	647	541	87	תשע"ד
655	490	101	-	-	-	177	601	72	
836	489	95	-	-	-	-	-	-	
105	601	76	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	675	444	97	-	-	-	
832	519	90	410	490	94	586	550	90	תשע"ה
697	501	98	-	-	-	163	596	76	
759	501	97	-	-	-	-	-	-	
180	606	73	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	654	462	85	-	-	-	
1,009	531	90	369	496	87	579	565	91	תשע"ו
692	498	101	-	-	-	158	601	78	
800	513	95	-	-	-	-	-	-	
160	622	75	-	-	-	-	-	-	
-	-	-	637	459	83	-	-	-	

לוח 21: הציון הכולל במבחן בשנים תשע"ד-תשע"ו במגזר הערבי – מספר נבחנים, ממוצע וסטיית תקן, לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב

לפי מחוז גיאוגרפי וסוג יישוב

מעורב			לא מעורב			
מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	
104	543	90	718	526	91	תשע"ד
175	555	100	480	484	99	
322	488	99	514	489	94	
105	601	76	-	-	-	
109	513	101	723	519	89	תשע"ה
215	551	100	482	496	96	
295	493	103	464	504	95	
180	606	73	-	-	-	
91	563	84	918	530	90	תשע"ו
228	563	94	464	490	99	
319	515	104	481	513	92	
160	622	75	-	-	-	

לוח 22: פערים בהישגים במבחן בשנים תשע"ד-תשע"ו בחלוקה לנושאים, במונחי סטיות תקן

פער בין המגזר הערבי והמגזר הבדואי*	פער בין המגזר הערבי והמגזר הדרוזי*	פער בין בנים ובנות**
תשע"ד		
הבנת הנשמע	-0.47	0.38
הבנת הנקרא	-0.44	-0.28
ידע לשוני	-0.60	-0.18
הבעה בכתב	-0.66	-0.28
תשע"ה		
הבנת הנשמע	-0.35	-0.08
הבנת הנקרא	-0.27	-0.23
ידע לשוני	-0.52	-0.22
הבעה בכתב	-0.59	-0.29
תשע"ו		
הבנת הנשמע	-0.29	-0.04
דיוק בקריאה	-0.44	-0.12
הבנת הנקרא	-0.49	-0.20
ידע לשוני	-0.63	-0.22
הבעה בכתב	-0.61	-0.30

* ערך חיובי מציין פער לטובת המגזר הערבי.

** ערך חיובי מציין פער לטובת הבנים.

לוח 23: הציון הכולל במבחן בשנים תשע"ד-תשע"ו – ממוצע סטיית תקן ואחוזונים, לפי מגדר,

רקע חברתי-כלכלי ומגזר

מספר נבחנים	ממוצע	סטיית תקן	אחוזון 10	אחוזון 25	אחוזון 50	אחוזון 75	אחוזון 90
סך הכול							
4,481	500	100	360	420	503	587	632
לפי מגדר							
2,117	487	101	352	403	484	573	624
2,363	513	97	373	439	521	596	639
לפי רקע חברתי-כלכלי							
2,794	480	96	352	402	476	561	612
1,427	538	95	393	472	551	618	650
240	574	78	464	528	588	636	668
לפי מגזר							
2,418	513	96	377	439	521	595	635
1,239	451	95	332	373	441	522	594
824	551	87	425	493	569	619	652
סך הכול							
4,331	505	95	382	427	501	583	636
לפי מגדר							
2,073	493	95	370	417	489	572	624
2,258	517	94	392	439	518	598	647
לפי רקע חברתי-כלכלי							
2,526	481	90	370	409	470	550	612
1,529	543	91	413	470	550	620	660
262	565	82	449	497	580	632	665
לפי מגזר							
2,494	512	94	388	433	510	591	640
1,088	467	87	360	400	457	532	595
749	556	90	423	486	567	632	665
סך הכול							
4,427	512	97	382	427	511	594	648
לפי מגדר							
2,143	501	98	374	414	498	582	643
2,284	523	95	390	446	527	601	653
לפי רקע חברתי-כלכלי							
2,719	490	92	372	410	483	564	620
1,416	552	94	410	479	567	632	666
278	583	78	464	527	596	654	676
לפי מגזר							
2,661	522	95	390	442	527	601	651
1,029	465	85	366	394	453	527	587
737	571	90	432	505	594	644	674

לוח 24: מספר התלמידים המשיבים לשאלון העמדות בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
824	1,239	2,418	4,481	תשע"ד
749	1,088	2,494	4,331	תשע"ה
737	1,029	2,661	4,427	תשע"ו

לוח 25: נתוני המדד המסכם דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר על פי דיווחי תלמידים, בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
77%	60%	71%	69%	מדד מסכם: דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר
85%	65%	78%	75%	המורה מדברת אתנו בעברית
81%	64%	78%	75%	אנחנו מדברים עברית בשיעורים (עונים על שאלות/שואלים שאלות ועוד)
91%	74%	87%	84%	המורה מעודדת אותנו לדבר עברית בשיעורים
58%	45%	50%	49%	אנחנו שומעים קטעים בעברית בשיעורים (שירים, סיפורים, הוראות, שיחות)
91%	72%	87%	84%	המורה מלמדת אותנו דקדוק של השפה העברית (למשל נטיית הפועל)
78%	68%	74%	73%	אנחנו קוראים באופן עצמאי טקסטים בעברית
70%	56%	61%	61%	המורה נותנת לנו מטלות שבהן אנחנו כותבים קטעים קצרים בעברית
81%	61%	73%	71%	אנחנו עונים בעברית על שאלות המורה וגם שואלים המורה שאלות בעברית
60%	44%	52%	51%	בשיעורי העברית, אנחנו מקיימים בכיתה דיונים בעברית בנושאים שונים
74%	54%	70%	67%	רוב שיעורי העברית מתנהלים בעברית ולא בערבית

המשך הלוח בעמוד הבא ⇐

המשך הלוח: נתוני המדד המסכם דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר על פי דיווחי תלמידים, כלל

דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
-	-	-	-	מדד מסכם: דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר
84%	74%	84%	81%	המורה מדברת אתנו בעברית
84%	72%	82%	80%	אנחנו מדברים עברית בשיעורים (עונים על שאלות/שואלים שאלות ועוד)
91%	81%	91%	89%	המורה מעודדת אותנו לדבר עברית בשיעורים
48%	47%	49%	48%	אנחנו שומעים קטעים בעברית בשיעורים (שירים, סיפורים, הוראות, שיחות)
88%	72%	87%	84%	המורה מלמדת אותנו דקדוק של השפה העברית (למשל נטיית הפועל)
75%	68%	75%	73%	אנחנו קוראים באופן עצמאי טקסטים בעברית
58%	57%	57%	57%	המורה נותנת לנו מטלות שבהן אנחנו כותבים קטעים קצרים בעברית
-	-	-	-	אנחנו עונים בעברית על שאלות המורה וגם שואלים המורה שאלות בעברית
-	-	-	-	בשיעורי העברית, אנחנו מקיימים בכיתה דיונים בעברית בנושאים שונים
-	-	-	-	רוב שיעורי העברית מתנהלים בעברית ולא בערבית
-	-	-	-	מדד מסכם: דרכי הוראת השפה העברית בבית הספר
88%	70%	86%	82%	המורה מדברת אתנו בעברית
88%	68%	87%	82%	אנחנו מדברים עברית בשיעורים (עונים על שאלות/שואלים שאלות ועוד)
95%	79%	93%	90%	המורה מעודדת אותנו לדבר עברית בשיעורים
64%	46%	54%	53%	אנחנו שומעים קטעים בעברית בשיעורים (שירים, סיפורים, הוראות, שיחות)
92%	71%	89%	85%	המורה מלמדת אותנו דקדוק של השפה העברית (למשל נטיית הפועל)
82%	69%	77%	76%	אנחנו קוראים באופן עצמאי טקסטים בעברית
70%	56%	65%	63%	המורה נותנת לנו מטלות שבהן אנחנו כותבים קטעים קצרים בעברית
-	-	-	-	אנחנו עונים בעברית על שאלות המורה וגם שואלים המורה שאלות בעברית
-	-	-	-	בשיעורי העברית, אנחנו מקיימים בכיתה דיונים בעברית בנושאים שונים
-	-	-	-	רוב שיעורי העברית מתנהלים בעברית ולא בערבית

תשע"ה

תשע"ד

לוח 26: נתוני המדד המסכם שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר על פי דיווחי תלמידים

בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
53%	43%	46%	46%	מדד מסכם: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר
38%	41%	34%	36%	קורא סיפורים בעברית
47%	38%	38%	39%	קורא וכותב בעברית באינטרנט
80%	53%	69%	66%	מאזין לשירים בעברית
48%	42%	40%	41%	צופה בתוכניות טלוויזיה או בסרטים בעברית
54%	40%	47%	46%	מדבר בעברית עם אנשים מחוץ לבית (בקניונים, בפארקים ועוד)
50%	42%	44%	44%	מדד מסכם: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר
32%	40%	33%	35%	קורא סיפורים בעברית
54%	42%	40%	41%	קורא וכותב בעברית באינטרנט
74%	51%	63%	61%	מאזין לשירים בעברית
42%	37%	39%	39%	צופה בתוכניות טלוויזיה או בסרטים בעברית
49%	39%	45%	44%	מדבר בעברית עם אנשים מחוץ לבית (בקניונים, בפארקים ועוד)
54%	43%	48%	47%	מדד מסכם: שימוש בשפה העברית מחוץ לבית הספר
36%	41%	39%	39%	קורא סיפורים בעברית
62%	42%	45%	46%	קורא וכותב בעברית באינטרנט
68%	54%	63%	61%	מאזין לשירים בעברית
49%	39%	44%	43%	צופה בתוכניות טלוויזיה או בסרטים בעברית
53%	39%	50%	48%	מדבר בעברית עם אנשים מחוץ לבית (בקניונים, בפארקים ועוד)

לוח 27: חשיפה לעברית בסביבה הקרובה על פי דיווחי תלמידים בשנת תשע"ו, כלל דוברי

הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
52%	49%	41%	44%	באיזו מידה אתה שומע אנשים מדברים בעברית בשכונה שלך/באזור שבו אתה גר?
77%	60%	70%	68%	באיזו מידה אתה מבקר באזורים שמדברים בהם עברית (קניונים, חנויות או כל מקום אחר)?
87%	67%	79%	77%	האם יש שלטים ופרסומות בעברית בסביבה שבה אתה גר?
91%	82%	86%	86%	האם יש בבית שלך ספרים או עיתונים בעברית?

תשע"ו

לוח 28: נתוני המדד המסכם מסוגלות עצמית בשפה העברית על פי דיווחי תלמידים בשנים

תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
81%	64%	73%	71%	מדד מסכם: מסוגלות עצמית בשפה העברית
84%	70%	79%	77%	אני יכול להבין דברים שאני קורא בעברית (שלטים, פרסומות, סיפורים ועוד)
79%	64%	72%	71%	אני יכול להבין דברים שאני שומע בעברית (שיחות בין אנשים, סרטים, תכניות טלוויזיה ועוד)
79%	58%	68%	67%	אני יכול לשוחח עם אנשים בעברית
79%	66%	72%	71%	מדד מסכם: מסוגלות עצמית בשפה העברית
81%	74%	77%	77%	אני יכול להבין דברים שאני קורא בעברית (שלטים, פרסומות, סיפורים ועוד)
77%	62%	70%	68%	אני יכול להבין דברים שאני שומע בעברית (שיחות בין אנשים, סרטים, תכניות טלוויזיה ועוד)
79%	62%	70%	69%	אני יכול לשוחח עם אנשים בעברית
82%	68%	78%	76%	מדד מסכם: מסוגלות עצמית בשפה העברית
86%	74%	83%	81%	אני יכול להבין דברים שאני קורא בעברית (שלטים, פרסומות, סיפורים ועוד)
79%	67%	75%	74%	אני יכול להבין דברים שאני שומע בעברית (שיחות בין אנשים, סרטים, תכניות טלוויזיה ועוד)
80%	64%	75%	72%	אני יכול לשוחח עם אנשים בעברית

תשע"ו

תשע"ה

תשע"ד

לוח 29: נתוני המדד המסכם תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית על פי דיווחי תלמידים

בשנת תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
93%	82%	87%	87%	מדד מסכם: תפיסת החשיבות של לימוד השפה העברית
91%	81%	86%	85%	חשוב לי ללמוד עברית
94%	85%	90%	89%	ידעת עברית תסייע לי להצליח בעתיד
90%	78%	82%	82%	ידעת עברית מסייעת לי בחיי היומיום
95%	84%	91%	90%	להורים שלי חשוב שאדע טוב עברית

תשע"ו

לוח 30: נתוני המדד המסכם הנאה ועניין בלימוד השפה העברית על פי דיווחי תלמידים בשנת

תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
77%	70%	71%	71%	מדד מסכם: הנאה ועניין בלימוד השפה העברית
80%	71%	75%	75%	אני נהנה ללמוד עברית בבית הספר
80%	71%	74%	74%	עברית אינה מקצוע משעמם*
70%	68%	64%	66%	עברית היא אחד המקצועות האהובים עליי בבית הספר

תשע"ו

* נוסח היגד בשאלון היה "עברית היא מקצוע משעמם". לצורך הדיווח בדוח נוסח ההיגד מחדש, כך שערך גבוה יותר בהיגד ישקף מצב רצוי יותר,

בדומה לשאר ההיגדים במדד המסכם.

לוח 31: מספר המורים המשיבים לשאלות העמדות בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
63	86	162	311	תשע"ד
57	83	179	319	תשע"ה
55	90	182	327	תשע"ו

לוח 32: נתוני המדד המסכם טיפוח מיומנות בשפה העברית על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו,

כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
90%	75%	78%	79%	מדד מסכם: טיפוח מיומנות בשפה העברית
100%	95%	94%	95%	הבנת הנקרא
81%	57%	48%	55%	הבנת הנשמע והאזנה
89%	60%	75%	72%	הבעה בכתב
92%	85%	86%	87%	ידע לשוני (דקדוק)
90%	81%	86%	85%	השפה הדבורה
87%	79%	76%	78%	מדד מסכם: טיפוח מיומנות בשפה העברית
98%	92%	96%	95%	הבנת הנקרא
67%	61%	51%	55%	הבנת הנשמע והאזנה
87%	73%	69%	72%	הבעה בכתב
91%	88%	86%	87%	ידע לשוני (דקדוק)
90%	81%	80%	81%	השפה הדבורה
86%	77%	76%	78%	מדד מסכם: טיפוח מיומנות בשפה העברית
97%	89%	91%	92%	הבנת הנקרא
61%	59%	48%	53%	הבנת הנשמע והאזנה
87%	68%	69%	71%	הבעה בכתב
92%	84%	88%	88%	ידע לשוני (דקדוק)
92%	83%	85%	85%	השפה הדבורה

לוח 33: נתוני המדד המסכם שיח בעברית במהלך השיעורים על פי דיווחי מורים בשנת תשע"ו, כלל דוברי

הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
94%	77%	86%	84%	מדד מסכם: שיח בעברית במהלך השיעורים
99%	90%	96%	95%	את רוב השיעור אני מנהל/ת רק בשפה העברית
90%	66%	80%	77%	התלמידים עונים בעברית לשאלות שאני שואל/ת בכיתה
92%	75%	82%	81%	אני מקיימת/ בכיתה דיונים בעברית בנושאים שונים

לוח 34: נתוני המדד המסכם שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-

תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
58%	43%	47%	47%	מדד מסכם: שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים
19%	12%	22%	19%	תכניות טלוויזיה בעברית (למשל: מה הסיפור, גאון של אבא, בסוד העניינים, תכניות של הטלוויזיה החינוכית)
82%	67%	62%	66%	אתרי אינטרנט בעברית
80%	73%	69%	71%	מצגות מחשב בעברית
46%	35%	39%	39%	תקליטורים בעברית (למשל להשמעת שירים וסיפורים)
65%	26%	42%	40%	ספרים דיגיטליים בעברית
-	-	-	-	מדד מסכם: שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים
18%	21%	18%	19%	תכניות טלוויזיה בעברית (למשל: מה הסיפור, גאון של אבא, בסוד העניינים, תכניות של הטלוויזיה החינוכית)
77%	76%	62%	67%	אתרי אינטרנט בעברית
88%	87%	68%	75%	מצגות מחשב בעברית
47%	44%	38%	41%	תקליטורים בעברית (למשל להשמעת שירים וסיפורים)
-	-	-	-	ספרים דיגיטליים בעברית
-	-	-	-	מדד מסכם: שימוש באמצעי הוראה טכנולוגיים
24%	19%	13%	16%	תכניות טלוויזיה בעברית (למשל: מה הסיפור, גאון של אבא, בסוד העניינים, תכניות של הטלוויזיה החינוכית)
78%	60%	59%	62%	אתרי אינטרנט בעברית
87%	78%	63%	70%	מצגות מחשב בעברית
51%	37%	37%	39%	תקליטורים בעברית (למשל להשמעת שירים וסיפורים)
-	-	-	-	ספרים דיגיטליים בעברית

לוח 35: נתוני המדד המסכם שימוש בחומר כתוב על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
35%	26%	34%	32%	מדד מסכם: שימוש בחומר כתוב
40%	14%	33%	29%	עיתונים בעברית (למשל: ינשוף, מעריב לנוער, עיתון יומי)"
32%	32%	31%	32%	ספרי לימוד בעברית לילדים דוברי עברית שפת-אם
34%	33%	38%	36%	ספרי קריאה שאינם ספרי לימוד
35%	24%	31%	30%	מדד מסכם: שימוש בחומר כתוב
32%	19%	34%	30%	עיתונים בעברית (למשל: ינשוף, מעריב לנוער, עיתון יומי)"
31%	18%	24%	23%	ספרי לימוד בעברית לילדים דוברי עברית שפת-אם
41%	34%	35%	36%	ספרי קריאה שאינם ספרי לימוד
29%	22%	29%	27%	מדד מסכם: שימוש בחומר כתוב
22%	15%	32%	26%	עיתונים בעברית (למשל: ינשוף, מעריב לנוער, עיתון יומי)"
25%	21%	20%	21%	ספרי לימוד בעברית לילדים דוברי עברית שפת-אם
39%	31%	36%	35%	ספרי קריאה שאינם ספרי לימוד

לוח 36: נתוני הממד המסכם טיפוח עבודת צוות של מורים על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ד-תשע"ו,

כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

מגזר דרוזי	מגזר בדואי	מגזר ערבי	כלל דוברי הערבית	
96%	82%	90%	88%	מדד מסכם: טיפוח עבודת צוות של מורים
100%	88%	92%	92%	המורים דנים כיצד לקרב את השפה העברית לעולמם של התלמידים בבית הספר
100%	82%	93%	91%	המורים מגבשים יחד דרכים להערכת תלמידים בעברית (כגון: באילו כלי הערכה להשתמש, באילו דרכים לתת ציונים ומשוב לתלמידים)
95%	79%	86%	85%	המורים מפתחים יחד חומרי הוראה-למידה בעברית
90%	79%	87%	85%	המורים מנתחים יחד את ההתנסויות שלהם בהוראת העברית וחושבים על יישום התובנות בכיתה
92%	83%	87%	87%	מדד מסכם: טיפוח עבודת צוות של מורים
96%	92%	87%	89%	המורים דנים כיצד לקרב את השפה העברית לעולמם של התלמידים בבית הספר
97%	91%	92%	92%	המורים מגבשים יחד דרכים להערכת תלמידים בעברית (כגון: באילו כלי הערכה להשתמש, באילו דרכים לתת ציונים ומשוב לתלמידים)
87%	80%	83%	83%	המורים מפתחים יחד חומרי הוראה-למידה בעברית
86%	71%	87%	83%	המורים מנתחים יחד את ההתנסויות שלהם בהוראת העברית וחושבים על יישום התובנות בכיתה
90%	85%	85%	86%	מדד מסכם: טיפוח עבודת צוות של מורים
92%	90%	88%	89%	המורים דנים כיצד לקרב את השפה העברית לעולמם של התלמידים בבית הספר
92%	87%	88%	88%	המורים מגבשים יחד דרכים להערכת תלמידים בעברית (כגון: באילו כלי הערכה להשתמש, באילו דרכים לתת ציונים ומשוב לתלמידים)
89%	83%	80%	82%	המורים מפתחים יחד חומרי הוראה-למידה בעברית
86%	79%	85%	84%	המורים מנתחים יחד את ההתנסויות שלהם בהוראת העברית וחושבים על יישום התובנות בכיתה

לוח 37: גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ה ותשע"ו, כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

באיזו מידה הגורם פוגע באיכות הוראת העברית בבית ספרך?					
גורם	מגזר	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	הבעיה לא קיימת בביה"ס
תשע"ו	מחסור בציוד להוראת עברית (למשל ספרים, מילונים, עיתונים וכד')	16%	26%	11%	47%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	16%	21%	11%	52%
	בדואי	15%	34%	12%	39%
	דרוזי	19%	32%	11%	38%
	מחסור בכלים טכנולוגיים (כמו מחשבים עם אינטרנט, טלוויזיות וכד')	15%	21%	8%	56%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	10%	22%	8%	59%
	בדואי	26%	15%	8%	51%
	דרוזי	13%	30%	9%	49%
	מחסור בשעות הדרכה של מדריכים לעברית	25%	27%	17%	31%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	27%	26%	20%	27%
	בדואי	20%	26%	11%	43%
	דרוזי	30%	29%	17%	24%
תשע"ו	מחסור בשעות לימוד עברית	24%	27%	9%	40%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	27%	32%	10%	32%
	בדואי	18%	19%	7%	56%
	דרוזי	26%	20%	13%	41%
	מחסור בהשתלמויות בתחום העברית	15%	22%	13%	50%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	17%	22%	14%	47%
	בדואי	11%	22%	10%	56%
	דרוזי	11%	26%	12%	50%

הערה: נושא זה לא דווח בשנת תשע"ד ועל כן לא מוצגים נתונים המתייחסים לשנה זו.

המשך הלוח בעמוד הבא ⇐

המשך הלוח: גורמים המקשים על הוראת העברית בבית הספר על פי דיווחי מורים בשנים תשע"ה ותשע"ו כלל דוברי הערבית ולפי מגזר

באיזו מידה הגורם פוגע באיכות הוראת העברית בבית ספרך?					
גורם	מגזר	במידה רבה	במידה בינונית	במידה מועטה	הבעיה לא קיימת בביה"ס
תשע"ה	מחסור בציוד להוראת עברית (למשל ספרים, מילונים, עיתונים וכד')	13%	24%	14%	49%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	16%	22%	12%	50%
	בדואי	7%	26%	21%	45%
	דרוזי	14%	26%	11%	50%
	מחסור בכלים טכנולוגיים (כמו מחשבים עם אינטרנט, טלוויזיות וכד')	12%	17%	10%	61%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	9%	18%	11%	62%
	בדואי	17%	13%	6%	65%
	דרוזי	16%	23%	8%	53%
	מחסור בשעות הדרכה של מדריכים לעברית	32%	19%	21%	28%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	35%	21%	22%	21%
	בדואי	23%	11%	18%	48%
	דרוזי	33%	26%	15%	26%
	מחסור בשעות לימוד עברית	25%	26%	9%	40%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	29%	29%	9%	33%
	בדואי	13%	18%	12%	57%
	דרוזי	29%	25%	7%	40%
	מחסור בהשתלמויות בתחום העברית	19%	21%	12%	48%
	כלל דוברי הערבית				
	ערבי	19%	21%	14%	46%
	בדואי	23%	19%	7%	51%
	דרוזי	9%	28%	9%	54%

הערה: נושא זה לא דווח בשנת תשע"ד ועל כן לא מוצגים נתונים המתייחסים לשנה זו.